

פרשת בלק

שעורו השבועי של מו"ר שליט"א
ובו דברים חוצבי להבות מהזוה"ק
מוסר ורמזים מפרשת השבוע

מצות לא תעשה בל תשקו
נאור הפטרת בלק

בהוצאת
ישיבת "נהר שלום" מקובלים
תכב"ץ - ירושלים
התשפ"א
להשיג במל: 02-6222560

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו שר התורה ועמוד ההוראה
גאון ישראל ותפארתו
הרועה הנאמן פוסק הדור
ראש ממשלת התורה
מדין הראשון הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א
נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

חוברת זו הוקדשה
לעילוי נשמת

הרבנית
שולמית רחל בת מזל ע"ה
נפטרה ז"ך אלול התשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

שיעור שבועי ממורינו ראש הישיבה שליט"א

פרשת בלק

התשפ"א

מצות לא תעשה בל תשקצו

הלכות שהיית נקביו

כתב רבינו האר"י ז"ל בשער המצוות (פרשת שמיני) וז"ל: שקוץ הנפש כתיב (ויקרא יא, מג) "אל

תשקצו את נפשותיכם" ואמרו רבותינו זכרונם לברכה מכאן שהמשה נקביו עובר על בל

תשקצו ואי, וכתבו הפוסקים שבקטנים עובר גם משום לא יהיה עקר.

א. המשה נקביו עובר משום בל תשקצו אמנם אם יכול להעמיד עצמו כדי שיעור הילוך פרסה דהיינו שעה וחומש [72 דקות] אין בו משום בל תשקצו ולא משום סכנה בין בגדולים בין בקטנים. ובפרט אם היה עוסק בתורה או שהתחיל לשמוע קריאה התורה וכיוצא יסיים הענין שעוסק בו ואחר כך יצא לנקביו וכו'.

עינים והארות

למדנו שהזהיר הבורא לישראל וכו' והם איסורי תורה. בספר "ערוך השולחן" (יו"ד סי' קט"ז) שכתב שדעת היראים ודברי הסמ"ק שהוא דאורייתא. עכ"ל. וכן נראה דעת רבנו יונה בספר היראה (דף כ"ב) וז"ל: אל תשקץ נפשך בהשקות נקביו, והמשה נקביו בגדולים ובקטנים עובר שתיים "אל תשקצו", "ולא יראה בך ערות דבר". וכו' עכ"ל. וכתב שם השדי חמד שכוונת רבנו יונה שעובר על איסור דאורייתא. ומה שכתב שעובר על איסור השני ד"לא יראה בך ערות דבר" יתכן דטעות סופר הוא וכוונתו על "לא יהיה בך עקר". וכן איתא בספר חסידים (סי' קכ"ז) ואל ישהה נקביו אפילו שעה אחת שכל זמן שאדם צריך להשתין ולהסך את רגליו ויעמוד מיד פן יסתכן ויבא לידי חולי הדרוקן, והאדם חייב להבריא את עצמו כדי שיוכל לעבוד את בוראו, ועוד יעבור על בל תשקצו את נפשותיכם (ויקרא יא, מג), וראה בט"ז (יו"ד סי' קט"ז ס"ק ו) שכתב שהוא מדאורייתא אבל אין לוקין עליו שהוא לאו שבכללות. ועיין בשדי חמד (כללים מערכת ב' אות י"ח, ובפאת השדה מערכת ב' סי' י"י) שאסף איש מהור הרבה שיטות בענין זה, וע"ע במאסף לכל המחנות (סי' ג' ס"ק מג), שערי תשובה (שם ס"ק מז), שו"ת חות יאיר (סי' ט'), ברית עולם (על ספר חסידים סי' קכז), מילי דחסידותא (סי' קכ"ו), ושו"ת לחם שלמה (יו"ד ח"ב סי' קיה). והמשנה ברורה הכריע (בסי' ג' ס"ק לא ובסי' צב ס"ק ז) שהוא רק מדרבנן ולכן הוא נדחה מטעם כבוד הבריות.

ובהפחה כתב הא"ר (שם) דאין משום בל תשקצו.

ב. שו"ע הרב (מהדו"ק סי' ג' סעי' יא) וז"ל וכל שיכול להעמיד עצמו עד כדי שיעור הילוך פרסה אין בו משום בל תשקצו ולא משום סכנה בין בקטנים בין בגדולים לדברי הכל. ויש אומרים שאפילו אינו יכול להעמיד עצמו פחות הרבה מכשיעור הילוך פרסה אין בו משום בל תשקצו כל זמן שאינו נצרך ומתאוה הרבה בענין שאילו לא היה מעמיד עצמו בכה, ומגביר כח המחזיק על כח הדוחה, היה כח הדוחה גובר מאליו על כח המחזיק ועושה צרכיו, בלי שום סיוע דוחק שידחוק האדם עצמו כלל אפילו מעט מזעיר. אבל אם כח הדוחה לא היה גובר כל כך על כח המחזיק בלי סיוע דוחק שידחוק האדם עצמו מעט, נמצא כשמעמיד על עצמו ומונע מלדחוק אינו נקרא משהה נקביו, כי אינו אלא שב ואל תעשה ואין בו משום בל תשקצו, עכ"ל.

א. ומעם הדבר כתב רבנו האר"י (שם), כי ענין אכילה הוא לברר האוכל מתוך הפסולת והאוכל שהוא המזון נבלע באברים והפסולת נעשה מותר ונדחה למטה, ומזה נעשו הקליפות, וכתוב (ישעיה ל, כב) "וממאתם את צפוי פסילי כספך ואת אפרת מסכת זהבך תזרם כמו דוה צא תאמר לו", כי הם בחינת היציאה של נקב האהור וכומו שכתבנו בענין פעור, ולכן המשהה נקביו שמשחה המותר והקליפה היא מלדחותה אחר שנגמר בירורה ועיכולה הנה הוא משקץ נפשו ממש יותר ממה שמשקץ גופו, ונודע בכל דרכיך דעהו, ולכן צריך שיכוין האדם כונה זו בלכתו לבית הכסא קודם הכנסו שם כי אסור להרהר שם עכ"ל. וכן הוא בסידור הרש"ש זיע"א היר"א (ח"א עמוד 40) וז"ל כשילך לפנות יכוין שלא לעבור מצות לא תעשה ולא תשקצו את נפשותיכם ובקטנים גם על לא יהיה בך עקר ועקרה. והביאו בא"ח (ש"א פ"ו ויצא אות ג).

וכ"כ הכה"ח (סי' ג' ס"ק מז) ובקטנים משום בל תשקצו ומשום שלא יהא עקר. (ט"ז ס"ק יג). אליה רבה (אות מז), רבנו זלמן (אות כד). אמנם כתב שם בשם רבנו זלמן במהדורא תניינא (אות יא) שבקטנים אין בהם משום בל תשקצו אלא שאסרו משום סכנה וגם שלא יהא עקר.

אם לאו זה מדאורייתא או מדרבנן

והנה עיקר מצות בל תשקצו נאמר על שלא לאכול משרץ הארץ וכיוצא שנאמר (ויקרא יא, מא) "וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל", והרמב"ם בספר המצוות (מצוה קעט) כתב שהנה אמרו בגמ' (מכות מז): אמר רב אחאי: המשהה את נקביו – עובר משום לא תשקצו. אמר רב ביבי בר אביו: האי מאן דשתי בקרנא דאומנא (בקרן של מקויו דם במציצה) – קא עבר משום לא תשקצו. אבל אינו חייב מלקות רק מכת מרדות, אולם בספר יראים (מצוה קנ"א) כתב שהוא מדאורייתא וז"ל הזהירה תורה בפרשת שמיני "אל תשקצו את נפשותיכם", פירוש אל תמאסו עצמיכם, אל תאכלו במאוס ושיקוץ. דאמר רב ביבי וכו' מאן דשתי מיא בקרנא דאומנא עבר משום "אל תשקצו את נפשותיכם" וכו' ואמר רבא (במסכת מכות) מאן דמשהה נקביו עובר על "בל תשקצו" למדנו שהזהיר הבורא לישראל שלא ימאסו עצמן לא באכילתן ולא בעניינן וכו' ולמדנו שהמפליג עצמו בשיקוץ ממנהג שכיניו ובני עירו עובר בלאו עכ"ל. וכתב שדי חמד (מערכת ב"ת סי' י"י) על דברי היראים הנז"ל וז"ל: פשמן של דברים אלו מורים שמה שכתב

ב. יזהר קודם כל תפלה לפנות גופו ולטהרו משום הכון לקראת אלהיך ישראל, כי מסלק בזה אחיות החיצונים ונותן להם חלקם ולא יתאחזו בתפילתו.¹⁰

ג. מנהג החסידים קודם כל סעודה בימי החול יפנה תחלה ובפרט אם מרגיש התעוררות בגופו, ודבר זה הוא צורך גדול ע"פ הסוד ודו.

ד. היוצא לנקביו צריך לנהוג צניעות בבית הכסא. ואפילו כשיוצא לקמנים, צריך לנהוג צניעות בעצמו, ואפילו אם מחמת כן שמחפש מקום צנוע צריך להשהות עצמו מעט, אין לחוש בזה משום איסור בל תשקצו, וגדול כבוד הבריות.¹¹

ה. לא ידבר שום דיבור בבית הכסא אפילו דברי חול ואפילו תיבה אחת, כי יתאחזו החיצונים באותיות הדיבור שלו שמדבר שם, אך מותר לנחור דאינו מוציא אותיות מפיו.¹²

ו. יזהר לקנה היטב, דצואה בפי הטבעת מעכבת התפלה, ועיקר הרחיצה במים כמ"ש (משלי ל, יב) "ומצאתו לא רחץ".¹³

עיונים והארות

משום צניעות, כי הסמ"ק ז"ל ועוד פוסקים ראשונים מנו את הצניעות מכלל המצוות של תורה. ואף על גב דיש חולקים וס"ל דבר זה הוא אוהרת חז"ל במדה טובה שנשתבחו בה ישראל, עכ"ז צריך להזהר בה טפי, כיון דאיכא דס"ל דהוא מן התורה. ומ"מ אם יש בבית הכסא ריח רע וקשה לו מאד והוא פותח הדלת לאצולי פורתא, יש להקל בחושך לילה ואין רואהו.

ודע כי אוהרת הצניעות בבית הכסא אין עיקרה משום הפירוע, דהא לא מצינו שהחמירו בפרוע הגוף כולו כשיורד למבול או בבית המרחץ וכיוצא, אלא הטעם כאן הוא בנוי ע"פ הקדמה שכתבתי לעיל בשם רבנו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י פ' תצוה בענין נקודת האחור וכנז"ל, ועוד שים עיניך במ"ש בשם רבנו ז"ל בשער המצוות פ' שמיני וכנז"ל, ובין תבין דהני עכברי דשכיחי בבית הכסא הם דוגמה לקליפות ובוה תבין הטעם שהקפידו על הצניעות בבית הכסא שבוה יהיו נכנעים רוחות הרעות.

עוד כתב מו"ר הבא"ח (שם אות ה) וז"ל: וכל זה הצניעות לא נאמר אלא בעושה צרכיו בגדולים, אבל להטיל מים התיירו אפילו בפני רבים וביום משום חשש סכנה שלא יהא עקר, ולכן אסור לנהוג צניעות ולהמתין אם צריך לכך, ומ"מ יש לו להסתלק לצדדין, ואפילו אשה מבנה הקמן.

ומכיון שיש אומרים שבל תשקצו דרבנן הוי נדחה מפני כבוד הבריות. וכמו שכתב רבנו זלמן שם במהדורא תניינא (אות י"א). לכן יכול להמתין עד שימצא מקום צנוע.

ו. בא"ח (שם אות ט). וכתב מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (שם הלכה ג) הנמצא בבית הכסא, אינו רשאי לדבר עם חברו הנמצא בחוץ, או להשיב לקריאה מלפונית. ומכל מקום כשיש חשש של הפסד ממון, או חולי וכיוצא בזה, הרוצה להקל לדבר בבית הכסא שבזמנו, או להשיב לקריאה מלפונית, יש לו על מה שיסמוך, אך יקצר בדבריו עד כמה שאפשר. וכתב שם בעיונים שגם החזון איש בהל' ק"ש (סי' יז אות ד) צידד להקל בהם. וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ג (תאו"ח סי' ב). ע"ש. אבל בלא זה אין לדבר אפילו לצורך, ואפילו אין שם אלא בני הבית בלבד. ועיין מ"ש הרב כה"ח (סי' ג) ס"ק ו) בשם האריז"ל דיש מין שד המחטיא את האדם אשר ידבר שם. עוד מביא שם דאסור לדבר בבה"כ כדי שלא לתת להחיצונים מקום להאחו בענין הקול והדיבור של האדם כי קדוש הוא. וע"ע בכף החיים (יו"ד סי' קמז אות קיג) שהביא מספר חרדים דאין משיחין בבה"כ מפני הסכנה דשדים שכיחי התם וצריך צניעות ושתיקה להנצל.

ז. בא"ח (שם אות יא). איתא בירושלמי (ס"פ המוציא) אין מקנחין לא בפי הכלב, ולא בפני הכלב, ולא במים שליקק בהם הכלב, ולא

וכתב הבא"ח (ש"א פ' ויצא אות א) יש בני אדם נכשלים בדבר זה, ואם יבא לו התעוררות והוא לומד או עוסק בענייניו אינו קם במהירות, וחושב עד שיגמור העסק עוד מעט או עד שיגמור דף הוזהר או המזמור, וזה שטות גדולה דהרי זה מצוה הבאה בעבירה, לכך צריך להזהר מאוד, וכתב הרב חסד לאלפים ז"ל בשם המקובלים דהמקל בזה מונע ממנו טהרת המחשבה, ומי שהוא בעל נפש רוצה להדבק בקונו צריך להזהר שיהא גופו נקי בכל שעה, וזה מועיל גם כן לבריאות הגוף ונעשה בריה חדשה.

ובהליכות עולם (ח"א פר' ויצא הלכה א) כתב, אולם אם יודע בעצמו שאינו יכול להתזיק עצמו עד שעה וחומש, נכון יותר שיפסיק ויצא לנקביו מיד, אלא אם כן ייגרם לו ביטול תורה מחמת כן, או שהוא מלמד תורה לתלמידים, וחושש שמא יתבטלו מלימודם מחמת כן.

עוד כתב הבא"ח (שם) גם בהיותו שוכב על מטתו כלילה אם הרגיש שצריך לעשות צרכיו יתאזר לקום ולא יתעצל ולא יתרושל הן מחמת קור הן מחמת גשם הן מחמת חושך וכיוצא.

ג. כתב בספר חסידים (סי' ז"ז) וז"ל ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו, אפילו קרביים של בני אדם ובני מעיים צריכים לברך את ה'. לפיכך צריך לברוך עצמו יפה כשהוא בא להתפלל ואין נאה להביא בטן מלא צואה לפני הקדוש ברוך הוא לברכו ע"כ.

וכתב החסיד רבנו אליעזר פאפו ז"ל בספרו חסד לאלפים (ב, י) ירגיל האדם עצמו משום זריזות ונקיות לפנות ערב ובוקר, וגם אם הוא תלמיד חכם ומפריע ללימודו בזה, כי אין לקרב לשרת את ה' בגוף שבו טיגוף, וגם ברכות השחר לא יאמר עד שיפנה היטב, וכתב עוד בשם המקובלים שאם יש טיגוף בגופו הוא מונע גדול לטהרת המחשבה, וכתב בשם הרב ראשית חכמה כי לפי סודם של דברים מי שאינו נזהר בזה הוא מערב קודש בחול חס ושלוש ע"כ.

ובספר הקדוש נהר שלום (דף יש ע"ג) כתב שכשהולך לעשות צרכיו יכוין להפריד הקלי' מעולם העשיה ויפריד החיצונים ממנו, וראה עוד לרבנו האריז"ל בעין חיים (שער מ' פ"ג ושער מא' פ"ג) שכתב כי בפנותו הוא מסיר את הקלי' מעליו ונפרדים ממנו ע"כ.

ובספר תולעת יעקב למקובל ר' מאיר בן גבאי (סוד נטילת שחרית) כתב ויבדוק עצמו לפי שאין כבודו של מלך לבוא לפניו בכרס מלא טיגוף, ועל דרך האמת הפסולת הזה באדם הוא דוגמת הפסולת הידוע והוא הסיג היוצא מן הכסף וצריך לפנות עצמו ממנו שלא לעורר דוגמתו לתת חלק לו בתפלה כי חלקו בה דבר ידוע.

ד. בא"ח (ש"א פר' בהר בחוקתי אות ג). מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (ח"א פר' ויצא הלכה א). ועיין בבא"ח (ש"א פר' ויצא אות ד) וז"ל יזהר לסגור הדלת של בית הכסא אפילו כלילה בחושך ואפילה

ז. לא יקנה ביד ימין אלא ביד שמאל ויזהר שלא יקנה באצבע שכורך עליה שלש כריכות התפילין שנקראת אמהו.¹⁰¹

ח. אם הטיל מים או עשה צרכיו ושכח ולא בירך, אם עבר יותר מחצי שעה לא יברך אשר יצר בשם ומלכות, אבל תוך חצי שעה יברך, ואם נסתפק אם בירך או לאו לא יברך בשם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבד.¹⁰²

ט. מי שאכל דבר שצריך לברך לאחריו ברכה אחרונה בנ"ר, וקודם שיברך יצא לנקביו, יברך תחלה ברכת "אשר יצר", ואחר כך יברך בורא נפשות. ואם אירע כן באמצע סעודתו, יברך ברכת המזון תחלה ואחר כך יברך ברכת "אשר יצר". ומכל מקום אם חושש שמא ישכח לברך ברכת "אשר יצר" אחר ברכת המזון, יקדים ברכת "אשר יצר" לברכת המזון. והאוכל עוגה ואח"כ הוצרך לנקביו, יברך מעין שלש תחלה שלדעת רוב הפוסקים היא מן התורה, ואח"כ יברך אשר יצרו.¹⁰³
י. אסור להרהר בד"ת בבית הכסא ומבואות המטונפות וכן בבית המרחץ הפנימי, וה"ה דאסור להרהר בצרכי מצוה הן בענין צדקה הן בצרכי שבת הן בצרכי סוכה ולולב ומצה וכיוצא ויא.¹⁰⁴

עינים והארות

י. הליכות עולם (שם הלכה ה). בשו"ת מהרש"ל (סי' צז) נשאל, מי שאכל פרי ונתחייב לברך ברכה אחרונה "בורא נפשות רבות" ובטרם יברך הוצרך להטיל מים ונתחייב בברכת אשר יצר, איזו ברכה יברך קודם, והשיב, שעליו לברך אשר יצר תחלה ואחר כך בורא נפשות רבות, משום שברכת אשר יצר תדירה יותר, שהרי אפשר להיות כמה ימים בלי ברכת בורא נפשות רבות, באופן שלא יאכל וישתה אלא בתוך הסעודה, מה שאין כן ברכת אשר יצר דלא סגי בלאו הכי, ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. וכ"כ המגן אברהם (סי' קס"ד סק"ג), ובאליה רבה (סי' ז' סק"ב), ובשאר אחרונים. וכן פסק מו"ר הרשל"צ בקיצור שו"ע (ילקוט יוסף סי' רז הלכה יא). וברכת המזון קודמת לברכת אשר יצר כי ברכת המזון דאורייתא ואשר יצר דרבנן.

יא. בא"ח (שם אות טז). ומקורו בנמרא ברכות (כד): אמר רבב"ח אמר רבי יוחנן, בכל מקום מותר להרהר בדברי תורה חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא. ובבית יוסף (סי' פה) הביא בשם רבנו מנחם, דבירושלמי אמרו שמותר להרהר בדברי תורה בבית הכסא, ולא פליג אנמרא דידן, דכי אמרינן שאסור להרהר, הני מילי לכתחלה, והיינו לשים מחשבתנו ולכו לחשוב בדברי תורה. אבל אם היה תלמודו שגור בפיו והרהר לאונסו מותר. וכתב על זה הבית יוסף, שכן מבואר בגמ' דידן (זבחים קב): אמר רבא, האי דינא, מרבי אלעזר בר"ש גמירנא, שאמר דין זה בבית הכסא. ומקשה הגמ', והיכי עביד הכי, והאמר רבה בב"ח אמר רבי יוחנן, בכל מקום מותר להרהר בדברי תורה חוץ מבית הכסא ובית המרחץ, לאונסו שאני. ופירש רש"י, לאונסו, שהיתה שגורה בפיו ומהרהר בה על כורחו. ע"כ. ועיין למו"ר הרשל"צ בילקוט יוסף (סי' ג' הלכה יב) שפסק וז"ל אף על פי שאסור להרהר בדברי תורה בבית הכסא, מכל מקום מותר להרהר בדברי תורה בבית הכסא ובבית המרחץ כדי להנצל מאיסור הרהור אשה וכדומה. שהרהור בדברי תורה במקום מטונף הוא מדרבנן, וכדי להנצל מאיסור חמור יותר מותר לעבור על איסור קל יותר.

וכ"כ בנשמת אדם (כלל ג' סי' ב') שהרהור בדברי תורה בבית הכסא ובמבואות המטונפות אינו אסור אלא מדרבנן. שדוקא דיבור אסור מן התורה משום דבעינן והיה מתניך קדוש, וקיימא לן הרהור לאו כדיבור דמי. ושכן כתב רבנו יונה בשערי תשובה.

ובסידור הרש"ש זיע"א כתב שקודם שיכנס לבית הכסא יאמר יתכבדו מכובדים וכו' ועיין בכה"ח (שם ס"ק א) שכתב שאפי' שמרן כתב שכיום לא נהגו לאומרו אבל המצת שמורים (דף כח ע"ד) כתב צריך להזהר שבכל פעם שיכנס בבית הכסא שיאמר התכבדו וכו' היפך ממה שכתב ה"ר דוד אבודרהם כי הוא טוב לאומרה כדי

במים שאין בהם מ' סאה, ולא בדבר הנכנס לאור ויצא, ולא במים של מרחץ. (מובא א"ר אות ט' וכף החיים אות ל"א). אכן ראיתי בס' ארחות חיים (ספינקא – סי' ג' אות ה') ולכאורה יש לנהוג טפי בקנאות מים שהוא תרתי לטיבותא שאין האור שולט וגם רוחץ היטב ועדיף טפי מנייר. והגם דבמים פחות מ' סאה נמי סכנה ועליו ליכא קבלת היתרא ואיכא למיחש גם האידנא, אכן כיון שלא נזכר בגמ' דידן, מצי לסמוך ע"ז לרחוץ במים מפני צואה משהוא. ואפילו בעל נפש המדקדק, עליו נאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע. גם המשנ"ב בס"ק לא כתב, ויזהר מאד לקנח היטב כי צואה במקומה במשהו כמש"כ בס"י עו (סעי' ה), וטוב לרחוץ פי הטבעת במים.

יז. בא"ח (שם אות יד). ובגמ' ברכות (סב). איתא מפני מה אין מקנחין בימין אלא בשמאל? אמר רבא: מפני שהתורה ניתנה בימין, שנאמר מימינו אש דת למו. רבה בר בר חנה אמר: מפני שהיא קרובה לפה (רגילין להושיטה לפה – רש"י). ורבי שמעון בן לקיש אמר: מפני שקושר בה תפילין (בורע שמאלו). רב נחמן בר יצחק אמר: מפני שמראה בה טעמי תורה (נגינות טעמי מקרא של תורה נביאים וכתובים, בין בניקוד שבספר בין בהגהת קול ובצלול נעימות הנגינה של פשטא ודרגא ושופר מהפך, מוליך ידו לפי טעם הנגינה, ראיתי בקוראים הבאים מארץ ישראל). כתנאי, רבי אליעזר אומר: מפני שאוכל בה. רבי יהושע אומר: מפני שכותב בה. רבי עקיבא אומר: מפני שמראה בה טעמי תורה.

יח. בא"ח (שם יב). וכן פסק מו"ר הגאון הגדול כמוה"ר בן ציון אבא שאול באול"צ (ח"ב פ"א תשובה י"ט) ובמקורות כתב, וז"ל דיש שרצו לומר שאפשר לברך ברכת אשר יצר כל זמן שאינו מתאוה לעשות שוב צרכיו, וכן הביא בסידור בית עובד (כדיני אשר יצר אות ה) וראה עוד בכה"ח (סי' ז' ס"ק ח), ע"ש. ובאמת שאין נראה כן מדברי מרן שכתב שם בסעי' ג' הטיל מים והסית דעתו מלהטיל מים ואח"כ נמלך והטיל מים פעם אחרת, צריך לברך שתי פעמים אשר יצר, ואם כדבריהם שכשמתאוה לפעם נוספת נפקע ממנו חיוב הברכה, איך חייב מרן לברך אשר יצר שתי פעמים, ועל כרחק שאין הדבר תלוי אם מתאוה, אלא שהתחייב מיד לברך סמוך ליציאתו, וסמוך הוי חצי שעה, וכמ"ש הרשב"ם בריש פרק ערבי פסחים, ע"ש, וכן כתב בברכ"י (סי' ו' אות ג), ובבא"ח פרשת ויצא (אות י"ב), ע"ש. ואף שיש חולקים על זה, ספק ברכות להקל, ולא יברך אלא בתוך חצי שעה.

אמנם מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (שם הלכה ד) פסק שיכול לברך אם נזכר בתוך שבעים ושתיים דקות והביא במקורות את דברי הריטב"א שכך משמע ממנו ושכן פסק בשו"ת שאלת יעב"ץ ועוד, עיין עליו.

מאמרי הזהר בפרשה

וַיֵּרָא בָּלֶק בֶּן עֶפְרוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי

תָּא הַזֵּי, בְּשַׁעֲתָא דְחָמָא בָּלֶק דְּהָא סִיחּוֹן וְעוּג אֶתְקַטְלוּ, וְאַתְנַסִּיבַת אֶרְעָהוֹן, בא וראה, בשעה שראה בלק שסיחון ועוג נהרגו, וארצם נלקחה מהם, חָמָא ראה איזו ראייה, ושואל מַה חָמָא דְּאִיהוּ אָמַר וַיֵּרָא מה ראה שאמר הכתוב "וירא", שהרי מה שעשו ישראל לאמורי ראו כולם, ומשמעות הכתוב כי ראה בראיית השכל מה שאחרים לא ראו, ומשיב אֵלָא חָמָא בְּחֻכְמָתָא דִּילֵיהּ, דְּאִיהוּ, וְחֻמְשָׁה עֶלְאֵי דְּמַדִּינָא, וְעַמִּיחָא, נִפְלִין בִּידָא דִּישְׂרָאֵל אלא ראה בחכמת כשפיו, שהוא וחמשה מלכי מדין, וכל עמו יפלו בידם של ישראל, שיהרגו אותם פינחס וישראל. חָמָא, וְלֹא יָדַע, וְעַל דָּא אַקְדִּים לְבַלְעָם, דְּחִילֵיהּ בְּפּוּמִיחָא, כְּגוֹוֹנָא דִּישְׂרָאֵל דְּחִילֵיהּוֹן בְּפּוּמִיחּוֹן ראה זאת, אבל לא ידע בבירור, ועל כן הקדים לקרוא את בלעם, שכחו בפיו לקלל, כעין בני ישראל שכחם בפיהם להתפלל לפני הקב"ה.

וְאַפִּילוּ בְּלַעַם תְּאִיב הָוָה יִתִּיר מִבָּלֶק ואמר כי אפילו בלעם התאוה לקלל ולכלות את ישראל יותר מבלק. וְהָיָא יְדִיעָא דְּאִיהוּ הָוָה יָדַע, בְּלִילֵיאַ הָוָה יָדַע ואותה הידיעה שהיה יודע בלעם, רק בלילה היה יודע, בְּגִין דְּאֵינּוֹן כְּתָרִין תַּתְּאִין וְחֻמְרֵי, לָא שְׂכִיחוּ אֵלָא בְּמִשְׁמָרָה רֵאשׁוּנָה דְּלִילֵיאַ לפי שאותן הספירות התחוננות של הסטרא אחרא, וקליפות החמורים שהן צד הזכר דקליפה, אינן נמצאות אלא במשמרה הראשונה של הלילה, כי אז הוא זמן שליטתן, וְעַל דָּא הָוָה לִיחָא אֶתְנָא, דְּהָאֵי גֵיפָא ועל כן היתה לו אתון שהיא צד הנקבה דקליפה, לְאֶתְחַבְּרָא (דף ר"ז ע"א) חֻמְרֵי בְּהָדָה בְּרִישָׁא דְּלִילֵיאַ להתחבר עמה החמור בתחילת הלילה, שרצה לגרום יחוד של ז"ן דקליפה.

וְאֵי תִימָא, הָא כְּתִיב וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶל בְּלַעַם לִילָהּ ואם תאמר הרי כתוב ויבא אלהים אל בלעם לילה הרי ששם אלהים בא אליו, ואיך תאמר שידיעתו היתה מקליפות חמרי ואתני, ומשיב הַכִּי הוּא וְדָאֵי, וְאוֹקִימָנָא, הָהוּא מְמַנָּא דְּמִמְנָא עֲלֵייהוּ, וְהוּא הָוָה אֶתִּי לְקַבְּלֵיהּ כך זה ודאי כי שם אלהים זה הנזכר בפסוק אינו קליפה, אלא כבר ביארנו כי אותו הממונה, הממונה על חמרי ואתני גם הוא נקרא בשם אלהים, והוא בא כנגדו כדי למנוע אותו שלא ילך לקלל את ישראל. כְּגוֹוֹנָא דָּא (בראשית לא) וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶל לִבְנֵי הָאֲרָמִי וְגו'. וְכֹלָא חַד מְלָה כעין זה מש"כ ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה, גם כן את הממונה עליו

עיונים והארות

וזה הנוסח: התכבדו מכובדים, קדושים, משרתי עליון, שמרוני שמרוני, עזרוני עזרוני, המתינו לי עד שאכנס ואצא כי כן דרכם של בני אדם. וכן יאמר בכל פעם שיכנס. ואספר לכם שפעמים בישיבה היינו רואים למור"ר גאון העולם כמוה"ר בן ציון אבא שאול וצוק"ל שהיה נכנס לנחיות ומיד יוצא, נכנס ומיד יוצא, והיינו שואלים אותו מה קרא לכבודו? והיינו מבינים ממנו שאינו יכול להפסיק מלהרהר בדברי תורה ועד שהיה מצליח להפסיק מהרהור בד"ת היה נכסו ועושה צרכיו.

להעביר ממנו רוח הטומאה ומחשבות רעות ויהיה לבו פתוח תמיד לדברי תורה ללמוד אותה בקדושה ובטהרה ע"ש. והביאו המחזיק ברכה (אות ב'). וכתב עוד משם הרב המקובל הגדול מוהר"ם פאפירש ז"ל בספר אור צדיקים וז"ל יאמר התכבדו וכו' ואף שכתב בשלחן ערוך שלא לאומרו עכשיו, עם כל זה חידש האר"י לאומרו גם עכשיו ובוהו ניצול שלא יהרהר בדברי תורה בבית הכסא עכ"ל. וכן כתב הרוח חיים (אות א') בשם ספר מגיד משרים למרן ז"ל בפרשת מטות ומסעי דאמר לו המגיד למרן הקדוש שיאמר התכבדו מכובדים. וכן כתב יפה ללב (חלק ג' אות א').

קרא הכתוב אלהים, והכל הוא דבר אחד, דהיינו שרי מעלה הממונים עליהם נקראים בשם אלהים, כי בשם זה נקראים אפילו הדיינים, ואפילו העבודה זרה נקרא בשם אלהים אחרים, וחזר לדבריו דלעיל. **בְּגִין דָּא אִיהוּ אָמַר לְרַבְרָבִי בְּלֶק לִינוּ פַּה הַלִּילָה** ולכך אמר בלעם לשרי בלק, לינו פה הלילה כי אין הממונה שעליו שולט אלא בלילה.

פִּינוּן דְּהוּה אָתִי הֵהוּא מְמַנָּא, בְּלַעַם הָוָה אָתִי לְגַבִּי אֲתַנְיָה, וְעַבְד עוֹבְדִיהָ, וְאָמַר מְלִי כיון שהיה בא אליו אותו הממונה, בלעם היה בא על אתונו, ועשה מעשה כשפיו ואמר דברי לחשיו, **וְכַדִּין אֲתַנָּא אוֹדְעָא לִיהָ. וְאִיהוּ אֲחִזִּי עוֹבְדָא לְמִשְׁרֵי עֲלוּי הֵהוּא רוּחָא** ואז האתון היתה מודיעה לו, דהיינו הממונה שלו שהיה מלובש באתונו היה מודיע לו מה שהיה צריך לדעת. ומפרש כי כך היתה דרכו של בלעם שהיה עושה מעשה של כשוף כדי שתשרה עליו רוח הטומאה. **וּמֵאִי אֲחִזִּי. הוּא הָוָה יָדַע דְּחֲמָרִי שְׂטָאן וְשָׂרָאן בְּקַרְמִיתָא דְּלִילָיא, כְּדִין אֲחִזִּי עוֹבְדָא** ואיזה מעשה עשה, ומבואר הוא היה יודע שקליפות החמורים שהם הזכרים משוטטים ושורים בתחילת הלילה, אז עשה מעשה כשפיו, **וְקָאִים לְאֲתַנְיָה בְּאֲתַר מְתַתְקַן, וְעַבִּיד עוֹבְדוּי וְסִדְר מְלוּי** והעמיד את אתונו במקום המתוקן כנגד קליפת החמור, ועשה מעשה כשפיו וסידר דברי לחשיו. **וְכַדִּין הָוָה אָתִי מֵאִן דְּאֲתִי, וְאוֹדַע לִיהָ עַל יְדָא דְּהֵהִיא אֲתוֹן** ואז היה בא אליו מי שבא, דהיינו הממונה עליו, ונתלבש באתונו, והודיע לו על ידי אותה האתון מה שהיה צריך לדעת.

ח"ג קצ"ח ע"א

(במדבר כ"ב) **וְעַתָּה לְכָה נָא אֲרָה לִי אֶת הָעַם הַזֶּה** כי עצום הוא ממני וגו'. **וְעַתָּה, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, אָמַר הֵהוּא רָשָׁע** אמר אותו רשע בלק, **וְדָאִי שְׁעַתָּא קְיַיְמָא לִי לְמַעַבְד מַה דְּאֵנָּא בְּעִי**. בודאי השעה עומדת לי לעשות כל שאני רוצה, דהיינו לכלות את ישראל ח"ו, **חָמָא, וְלֹא חָמָא יָאוּת** ראה בכשפיו אבל לא ראה כראוי. **חָמָא בְּמַה אֲלַפִּין נַפְלִין מִיִּשְׂרָאֵל עַל יְדוּי לְזִמְן זְעִיר** דהיינו ראה כמה אלפים נופלים מישראל על ידו לזמן קצר, **אָמַר וְדָאִי הַשְׁתָּא שְׁעַתָּא קְיַיְמִי לִי** אמר בודאי עתה השעה עומדת לי לעשות הכל. **וּבְגִין כֶּדֶּ וְעַתָּה, וְלֹא בּוֹמְנָא אֲחֲרָא** ובשביל כך אמר ועתה, לכה נא ארה לי ולא בזמן אחר.

לְכָה, לָךְ מִיְבַעִי לִיהָ, מֵאִי לְכָה ושואל, היה צריך לומר לך, בלי ה' ומדוע כתוב לכה עם ה'. **אָמַר, נְזַדְרִז נְרַמֵּן לְהֵהוּא דְּרַחֲיָף בְּגַדְפּוּי עַלִּיהוּ, לְהֵהוּא דְּשְׁמִיָּה ב"ה**. אמר בלעם נרוז עצמנו להלחם כנגד השכינה המרחפת בכנפיה ושוכנת לאותה ששמה כ"ה עליהם **וְעַתָּה לְכָה, נְגַח קְרָבָא בְּהֵהוּא ב"ה**. (ועתה לכה כמה דאָתָּא אָמַר (מלכים ב' ג') וְעַתָּה לְשָׁלֵל מוֹאָב) ועתה לכה, אותיות לכ"ה שהיא השכינה נעשה מלחמה עם ב"ה הוא דהיינו השכינה.

אָמַר, עַד הַשְׁתָּא לֹא הָוָה בְּעֲלָמָא מֵאִן דְּיִיכּוּל לְהוּ אמר, עד עתה לא היה בעולם מי שיכול להלחם עם ישראל, **בְּגִין הֵהוּא פְּטְרוּנָא דְּקְיַיְמָא עַלִּיהוּ** בגלל אותו הפטרון-השכינה שהיא העומדת עליהם, ומגינה בכנפיה ושומרת עליהם, **הַשְׁתָּא דְּשְׁעַתָּא קְיַיְמָא לָן, לְכ"ה נְעַבִּיד קְרָבָא** עכשו השעה עומדת לנו, נעשה קרב בשכינה וננצח. **וְכָל עֵיטָא דְּהֵהוּא רָשָׁע לְכָה הָוָה** וכל עצה של אותו רשע על השכינה היתה, **דְּכַתִּיב שְׁכַתּוּב וְאֲנֹכִי אֶקְרָה כֹּה אֶעְקַר לְהֵהוּא כֹּה מֵאֲתַרִּיהָ** פי' אקרה, אעקור לאותו כ"ה שהיא השכינה מעל ישראל ואז יוכל עליהם ח"ו. **וְתַרוּוִיָּהוּ בְּעֵיטָא בִּישָׂא לְהֵאִי כֹה הוּוּ** ושניהם בלק

ובלעם בעצה רעה על זו השכינה היו, **כְּמֹה דְאֵתְ אָמַר** כמו שנאמר (תהלים ב) **עַל יְהוָה וְעַל מְשִׁיחוֹ**, דהיינו השכינה, אבל **לֹא יָדְעוּ דְהָא לְבַתֵּר, הָאִי כ"ה אַעְקָר לֹזֵן מַעְלָמָא** ולא ידעו שהרי אח"כ זאת השכינה תעקור אותם מהעולם, כמו שראינו בזמן דוד המלך.

ח"ג קצ"ח ע"א

כִּי עֲצוּם הוּא מְפֻנֵי. וְכִי עַד הָהוּא שְׁעֵתָא אֲנִי אֶנְחֹו בִּיהַ קְרָבָא וְנִצְחוּ לִיהַ ושואל מהיכן ידע, וכי עד אותה שעה היכן מצינו שעשו עמו מלחמה ונצחו ישראל אותם. **בְּאֵן אַתֵּר אַעְרְעוּ בְּחַרְבָא דְלַהוֹן** באיזה מקום פגשו מואב בחרבם של ישראל, **וְהוּוּ גְבַרִין** (דף קצ"ח ע"ב) **כְּגַבְרִין לְאַחֲזָאָה גְבוּרְתָא דְלַהוֹן** והיו מתגברים כגבורים להראות את הגבורה שלהם. **מֵאִי כִּי עֲצוּם הוּא מְפֻנֵי** מאיזו סיבה אמר שישאל עצומים ממנו הרי לא נלחם אתם עדיין. **אַלְא הָהוּא רָשַׁע תְּפִים הָוָה, וְחָמִי לְמַרְחִיק** אלא אותו בלק הרשע חכם היה בכשפים וראה למרחוק, **חָמָא לְדוֹד מְלָפָא, דְאֵתִי מְרוּת הַמוֹאֲבִיָּה, גִּיפֵר תְּקִיפָה כְּאַרְיָה** דהיינו ראה את דוד המלך שבא מרות המואביה גבור חזק כאריה, **וְעַבִּיד קְרָבִין תְּקִיפִין, וְנִצַּח לְמוֹאֲב, וְשׂוּי לֹזֵן תְּחֹות רְגֵלוֹי** ועושה מלחמות חזקות ומנצח את מואב ושם אותם תחת רגליו. **אָמַר עֲצוּם הוּא** אמר בלק על דוד המלך שהוא עצום וחזק ממנו. **הָהוּא דִּירְתָא הָהוּא גְבוּרְתָא, חַד מְלָפָא דְלַהוֹן, מִינֵן יְפוּק לְשִׁיעָאָה לְמוֹאֲב** כלומר אותו שיירש אותה הגבורה שהוא מלך אחד שלהם מאיתנו יצא להשמיד את מואב, והיינו כי עצום הוא ממנו, שהוא יצא מאיתנו ממואב ויכלה בנו.

אוּלֵי אוּכַל נִפְהַ בּוּ ויש לשאול על מה שכתב אולי אוכל "נכה" בו. **הָאִי קְרָא הֵכִי הָוָה לִיהַ לְמִימַר, אוּלֵי אוּכַל אַפְהַ בּוּ. אוּ אוּלֵי נוּכַל נִפְהַ בּוּ** זה הפסוק כך היה לו לומר – אולי אוכל אכה בו זה לשון יחיד, או אולי נוכל נכה בו לשון רבים. **אַלְא הָהוּא רָשַׁע הָוָה תְּפִים, אָמַר, חֲמִינָא יָדָא חֲדָא, דְחַד אַרְיָא תְּקִיפָא, פְּרִישׁ (רְגֵלָא) יָדָא** אלא אותו רשע היה חכם אמר אני רואה יד אחת של אחד אריה חזק שפושט ידו נגד מואב שנאמר בו גור אריה יהודה, **אִי אֵיכוּל עֲפֹד, דְנִתְחַבֵּר (וְנִתְחַבֵּר) תְּרוּוּיָהוּ (ס"א תְּרוּוּנָא) וְנִגְרַע מֵהָהוּא אַרְיָה יָדָא דָא, עַד לֹא יֵיתִי הָהוּא מְלָפָא לְעֵלְמָא** אם אוכל יחד אתך להתחבר שנינו יחד ונוריד מאותו אריה את היד הזאת כל עוד שלא יבוא אותו מלך לעולם, **וְלֹא יִתְרַדֵּי יֵת מוֹאֲב מֵאַתְרֵיהַ.** ולא יגרש את מואב ממקומו, ושואל

אַרְהַ לִּי, מֵאִי אַרְהַ לִּי מה פ' ארה לי. **אָמַר רַבִּי אַבָּא, הָהוּא רָשַׁע בְּתֵרִי לִישְׁנֵי קְאָמַר לְבַלְעֵם** אמר רבי אבא אותו רשע בלק בשתי לשונות מדבר לבלעם. **חַד** פעם אחת **אָמַר אַרְהַ לִּי, וְחַד** ופעם אחת **אָמַר קָבַה לִי. מַה בֵּין הָאִי לְהָאִי** מה ההבדל בין הלשון הזו לזו. **אַלְא אָמַר לִיָּה, אַרְהַ לִּי עֲשִׁבִין וְחַרְשִׁין דְרִישֵׁי דְחֹוּיִן** אלא אמר לו אסוף עשבים וכשפים של ראשי נחשים, **וְשׂוּי לֹזֵן בְּקַדְרָה דְחַרְשֵׁיָא** ותשים אותם בקדרה של מכשפים, **בֵּינֵן דְחָמָא דְחִילִיָּה יִתִּיר בְּפוּמָא, תָּב וְאָמַר, וְלָכֵה נָא קָבַה לִי** כיון שראה שכוחו יותר בפיו חזר ואמר לו לך בבקשה תקלל אותם, שלא יצא מהם דוד המלך.

וְאַפִּילוּ הֵכִי, הָהוּא רָשַׁע דְבַלְק, לֹא שְׂבַק חַרְשֵׁי ועם כל זה אותו רשע לא עזב את כשפיו, **אַלְא לְקִיט כָּל זֵינֵי עֲשִׁבִין, חַרְשֵׁי דְרִישֵׁי דְחֹוּיִן** אלא לקט כל מיני עשבים וכשפים של ראשי הנחשים, **וְנָטִיל קַדְרָה דְחַרְשֵׁין, וְנַעִיץ לָהּ תְּחֹות אַרְעָא אֶלָּה וְחָמֵשׁ מֵאָה אַמְיִן** ולקח

קדרה של מכשפים ונעץ אותה בכשפיו תחת הקרקע אלף וחמש מאות אמות, וְנָגַיז לְהַלְסוֹף יוֹמִין וגנז אותה שם לסוף הימים. כִּיּוֹן דָּאֲתָא דוֹד, כָּרָא בְּתֵּהוּמָא, אֶלְפָּה וְחֲמֵשׁ מֵאָה אַמִּין כיון שבא דוד המלך וראה ברוח הקודש את הכישוף הזה, חפר בתהום אלף חמש מאות אמה עד המקום שהיתה שם הקדרה של הכשפים (על אֶלְפָּה וְחֲמֵשׁ מֵאָה אַמִּין), וְאַפִּיק מֵיָא מִן תְּהוּמָא, וְנִסִּיךְ עַל מְדַבְּתָא והוציא מים מהתהום ונסך אותם על גבי המזבח. בְּהוּא שְׁעָתָא, אָמַר, אֲנָא אֲסַחֵי הֵהיא קְדָרָה, מוֹאֵב סִיר רַחְצִי. סִיר רַחְצִי וְדָאי באותה שעה אמר דוד אני ארחץ את אותה הקדרה של הכשפים כמו שכתוב (תהלים ט) מוֹאֵב סִיר רַחְצִי דְהֵינּוּ שֶׁאֲבַטֵּל בָּהּ הַכְּשׁוּף הַנִּלְבָּט בַּכּוּוּנָה.

עַל אֲדוּם אֲשֶׁלִּיךְ נַעֲלִי, מֵאֵי אֲשֶׁלִּיךְ נַעֲלִי מֵהַ כּוּוּנָה בּוּזָה. אֶלְא דָּא אֲוָה הֵבִי לְמַרְחִיק הָוָה, דְּכַתִּיב, אֵלֹא זֶה גַם כֵּן מֵרֵמְזוֹ לְמַרְחֹק, מְדַבֵּר שֶׁכָּבַר הָיָה, שֶׁכָּתוּב (בְּרַאשִׁית כֵּה) וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֵל יַעֲקֹב הַלְעִיטְנִי נָא מִן הָאֲדוּם הָאֲדוּם הַזֶּה כִּי עַיִף אָנֹכִי. הַלְעִיטְנִי, פִּי הַלְעֵטָה מְכֹשֶׁשׁ, פְּתִיחוּ דְפּוּמָא וְגִרְוֹנָא לְמַבְלַע דְהֵינּוּ פְתִיחַת הַפֶּה וְהַגְרוּן לְבִלְעוֹ כֹּל הַשֶּׁפַע הַבָּא לְיִשְׂרָאֵל מִלְּמַעְלָה. אָמַר דוֹד לְהוּא בְּלַעַן, מְלַעַט הַלְעֵטִין, אֲנָא אֲרַמִּי עָלֶיךָ נַעֲלִי, לְמִסְתָּם גִּרְוֹנֵיהּ אמר דוד המלך לאותו בלען שהוא הס"מ שרוצה לאכול כבלען, אני אזורק עליו נעלי לסתום גרונו שלא יינק מהשפע. כְּלוּמַר אֲשִׁים כְּנַגְדוֹ אֵת מִלְּאָךְ מִטְטְרוּן שְׁהוּא נַעַל הַשְּׂכִינָה שִׁינַעוּל וְיִסְגוּר גְרוּנוֹ.

ח"ג קצ"ט ע"ב

וּבְלַעַם הָהוּא אֲרַח מְכֹשֶׁשׁ נְקִטוּ אותה דרך ממש של הס"מ לקחו לעצמם, וְהָא אֲתִמַּר דְּחַבּוּרָא בִּישָׁא עָבְדוּ וְהָרִי לְמַדְנֵוּ כִּי בִלְקַעַם חִיבּוּר רַע עֲשׂוּ יַחַד. אָמַרוּ, עֲמַלְקָן, אוֹתוֹת עַ"ם לָ"ק, עֲמַל דְּלָקָא לֹוֹן, כְּחֹוִיא דְּמַחֵי בְּזַנְבָּא דִּילֵיהּ פִּי עַם שֶׁהִלְקָה אוֹתָם אֵת יִשְׂרָאֵל, כְּנַחַשׁ שֶׁמְכָה בּוֹזֵב שְׁלוֹ, כִּי מַכִּיּוֹן שֶׁסוֹף שְׁמוֹ ל"ק יֵשׁ בּוֹ כַּח לְהִלְקוֹת, אֲבָל בְּתַחֲלִילַת שְׁמוֹ – ע"ם, אִין בּוֹ שׁוּם כַּח, הָא אֲנִין יִתִּיר אֲבָל הָרִי אֲנַחְנוּ יִכּוּלִים יוֹתֵר מֵהֶם כִּי הַשֶּׁם שֶׁלָּנוּ כּוּלוֹ מִלְּקוֹת. בְּלָ"ק: אוֹתוֹת בְּ"א לָ"ק. פִּי אֲתָא מֵאֵן דְּלָקִי לֹוֹן כְּרַעוּתִיָּה בָּא מִי שִׁילְקָה אוֹתָם כְּרַצוּנֵוּ. בְּלַעַם, אוֹתוֹת בְּ"ל עַ"ם, לִית עֲמַל, וְלִית רַעִיא פִּי שְׁבַדְמִיוֹנוֹ חוֹשֵׁב שֶׁכַּח הַקְּלָלָה שְׁלוֹ אִין עַם וְאִין רַעֵה. הִיּוֹת שְׁמָא דִּילִין גְּרִים לְשִׁינְעָאָה לֹוֹן וְלֵא עֲקָרָא לְהוּ מַעֲלָמָא וְהַשֶּׁם שֶׁלָּנוּ גּוֹרֵם לְכַלּוֹת אוֹתָם וְלַעֲקוּר אוֹתָם מֵהָעוֹלָם.

וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא חָשִׁיב בְּגוֹוֹנָא אַחֲרָא שְׁמִי הוּן וְהַקְּב"ה חָשַׁב בְּאוֹפֵן אַחַר אֵת שְׁמוֹתָם, בְּבִלְקָן, בְּ"ל בְּבִלְקֵי אוֹתוֹת בְּ"ל, בְּבִלְעָם, בְּ"ל וּבְבִלְעָם יֵשׁ אוֹתוֹת בְּ"ל, הָא בְּבִלְבֵ"ל הָרִי כְּשֶׁמַּחֲבָרִים אֵלוֹ הָאוֹתוֹת נַעֲשָׂה בְּבִלְבֵ"ל. מַה אֲתוּוֹן אֲשַׁתְּאָרוּ, עַמְ"ק א"כ מֵהַ הָאוֹתוֹת שֶׁנִּשְׁאָרוּ עַמְ"ק, וְהַכּוּנָה בּוּזָה בְּבִלְבֵ"ל עֲמָקָא דְּמַחְשָׁבָה דְּלֵהוּן, דְּלֵא יִשְׁלְטוּן בְּעֵלְמָא, וְלֵא יִשְׁתְּאָרוּן בְּעֵלְמָא שֶׁהַקְּב"ה בְּלַבֵּל עוֹמֵק הַמַּחְשָׁבָה שֶׁלָּהֶם שֶׁלָּטוּ בְּעוֹלָם וְלֵא יִשְׁאָרוּ בְּעוֹלָם.

מאמרים על הפרשה

"וַיֵּרָא בָּלֶק בֶּן צְפּוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶמְרָיו" (כב, ב)

כשראה בלק שעם ישראל הרגו את המלכים הגדולים סיחון ועוג התחילו לפחד

בלק מלך מואב היה קוסם ומכשף גדול שאין כמוהו, והוא התבונן וראה את כל אשר עשה ישראל לאמורי. כי אע"פ שהקב"ה צוה עלינו בתורה "אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה" בכל זאת רצה שישראל יכבשו ויקחו את חשבון ואת כל ערי מואב, מה עשה הקב"ה נתן בלב סיחון מלך האמורי לכבוש את מואב, וכמו שאמרו רבותינו "עמון ומואב פהרו בסיחון" ואז אמר למשה לכבוש את סיחון מלך חשבון, ואמרו רבותינו שאם הייתה חשבון מלאה יתושין אין כל אדם יכול לכבושה. ואם היה סיחון בכפר חלש אין כל אדם יכול לכבושו וכל שכן שהיה בחשבון. מה עשה הקב"ה נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העיירות ונתקבצו כולם למקום אחד ושם נפלו ומשם הלכו ישראל לערי מואב ואין עומד נגדם. ועתה רואה בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי, דהיינו באיזו חכמה ועצמה כבשו את מואב ועמון והם יושבים בעריהם ששים ושמחים.

ובן ראה בלק כיצד משה רבנו מנצח את עוג מלך הבשן וכבש את כל הגולן והר הבשן ממול הכנרת. אמנם בתחילה פחד משה רבנו מעוג מלך הבשן מהזכויות הגדולות שיש בידו כי עליו נאמר "ויבא הפליט ויגד לאברם העברי" וכן היה ירא ממנו מפני הזכות הגדולה שהיתה לו על שמל את עצמו, אבל אמר לו הקב"ה אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו ואת ארצו וכו' ואני נותן לך אותו כירק השדה שנאמר כי רק עוג אל תיקרי רק אלא כירק וזהו שאומרים עתה ילחנו כירק השדה, ומסביר רבנו הרי"ח הטוב – אל תירא אותו כלומר אל תפחד מאות ברית שיש לו שמל את עצמו, כי אתה יותר חשוב ממנו, שהוא יש לו אות אחת והיא ברית מילה ואתם עם ישראל יש בידכם ב' אותות גם אות ברית קודש, וגם אות של מצות תפילין, וז"ש כי בידך נתתי "אותו" ביד שלכם יש עוד אות תפילין כמ"ש והיה לאות על ירך. ועבשיו כשראה בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי ושהרגו את סיחון ואת עוג, אמר בלק עלינו לאחד עבשיו את כל כוחותינו, כי כל בטחוננו היה בשני המלכים האלו שהיו כמו שני אריות ואיש לא העיז לבוא נגדנו בנוכחותם, ובכל זאת עלה בידם של בני ישראל להרגם, עאכ"ו שיכולים להשמידנו. וזהו שנאמר ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא, ויקץ מואב מפני בני ישראל.

בלק ראה "את כל אשר עשה ישראל" – הוא יעקב אבינו הנקרא ישראל

יש מפרשים כי מה שנאמר וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי, הכונה שראה בלק מה עשה ישראל – סבא הראשון לאמורי, שהיו אז יעקב ובני בניו מתי מעט, ובכל זאת נצחו את האמורי בכוח התפלה, כמו שנאמר בפרשת ויחי אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, היינו, בתפילתי ובבקשתי. שהכלי נשק של הצדיקים הם התפילות והבקשות שמתפללים והמצוות והמעשים הטובים שהם עושים, ובוזו הם מנצחים את אויביהם יותר מאשר בנשק. וכשראה שיעקב נצח אז בכוח תפלתו, אמר אף אני אלך ואביא אדם שכוחו בפה, והוא בלעם.

בלק ראה בחכמת כשפיו שהוא ומלכי מדין וכל עמו יפלו ביד ישראל

וכבר בארנו לעיל שראה בלק כי נצחונם של ישראל במלחמותיהם וכל עניניהם, הוא שלא כדרך הטבע ושלא כמנהג העולם, אלא יש להם סיוע גדול מהקב"ה, והשגחתו עליהם היא השגחה פרטית, ובלק התחיל לחפש עצות אצל הקוסמים, לראות אם ניתן לעשות איזה קסם שישבור מזלם ויחליש כוחם, ולכן שלח שלוחים לקוסם הגדול שהיה בעיר פתור שהיא ארם נהרים, כמו שנאמר מפתור ארם נהרים (שופטים), ושמו של אותו קוסם היה בלעם, וראשיתו של בלק היתה באותה עיר, ולכן אומר הכתוב ארץ בני עמו, ששלח את השלוחים לארץ שלו שהיא פתור, והיו האנשים מבני עמו. ואז הכיר בלק את בלעם כמנחש וכמגיד עתידות גדול, שאז ניבא לו שהוא עתיד למלוך.

בלק מהתל בבלעם ואומר לו ההבטחות שנתת לי אינן מועילות

ארז"ל למה בן בעור, הרחמן יצילנו הוא היה בן שעושה מעשה בהמה תרגום בהמה בעיר"א, הוא היה יועץ לפרעה עם יתרו ואיוב. ובלעם הרשע עשה כישוף שלא יצאו ישראל ממצרים, והוא יעץ לפרעה כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו כדי שלא יפרו וירבו, ורוה"ק אומרת בן ירבה וכן יפרוץ. ובזכות משה יצאו ממצרים ולא הועיל כישופו. קודם ששלח בלק לבלעם שיקלל בשבילו, שלח לו בלעם הבטחות אל תירא ואל תחת, שעשיתי כישוף שלא יצאו ממצרים ולא יפרו ולא ירבו. עבשיו ששמע שישראל יצאו ממצרים ופרו ורבו ועוד יצאו ערב רב עמהם, שלח בלק לבלעם – ההבטחות שנתת לי אינן מועילות, הנה העם היוצא ממצרים – אינך בקי בכישוף, ויפרו וירבו הנה כסה את עין הארץ,

והוא יושב ממול"י (מלשון כי אמילם, – להכרית) וקבלו את התורה ויש להם זכות המשה חומשי תורה, ס"ת שלהם במצרים מסעיהם סיני יריחו ישראל הוא ממול"י, וצריך אתה לבוא אצלי כדי ששננו ביחד ניעץ עליהם עצה, טובים השנים מן האחד, וז"ש ועתה לכה נא ארה לי וגו'.

כל פעולת הכישוף פועלת על ידי מהלך החמה, וכשמכוסה בעבים, אין הכישוף שולט

באר רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן":

בלעם היה משתדל בכל מיני כישוף להחזיר את ישראל למצרים, (וכן הוא היה זה שהעמיד סביב מצרים חיות של כישוף, שלא יוכל שום עבד לברוח משם), אבל כל פעולת הכישוף פועלת על ידי מהלך החמה, אבל כשהחמה מכוסה בעבים, אין הכישוף שולט, וע"י שהיו בני"י מכוסים בענני כבוד לא היו הכשפים שולטין בישראל, וזו היתה כוונת בלק באומר, "הנה עם יצא ממצרים", ולא תוכל להחזיר אותם ע"י כישוף, כי "הנה כיסה את עין הארץ" – היינו השמש שנקרא עין הארץ, ואין הכשפים שולטים.

בזכות מי באו בלק ובלעם לעולם

וצריך לידע כי בלק היה בן ציפור, שהיה בן מואב, שהיה בן לומ, שהיה בן הרן, אחי אברהם אבינו. בתו של הרן הייתה שרה אמנו שנישאה לאברהם.

והמשך השושלת של בלק: בנו היה מלך עגלון, שבתו הייתה רות, שנישאה לבעז, שהיה משושלת פרץ בנו של יהודה בן יעקב אבינו ומבעז נולד עובד שהוליד את ישי, שהיה אביו של דוד המלך.

ומי היה בלעם, בלעם היה בן בעור הוא לבן, אביהן של רחל ולאח שנישאו ליעקב אבינו. בלעם א"כ, היה אח של רחל ולאח. הוא נולד מברכת יעקב ללבן שברכו בכנים, לאחר שזרע בנים זכרים לא היו לו ותפלתו של יעקב נשאה פרי ונולד בלעם.

ובלעם היה בנה של מלכה אחות שרה וילדה את קמואל זה בלעם ונקרא בן על שקם כנגד אומה של א"ל ומלכה היתה עקרה, וכמו שהתפלל אברהם על שרה בן התפלל על מלכה לבן אמר בלעם אלולי אברהם לא הייתי בעולם.

נמצינו למדים, כי בלעם חב את חייו ליעקב אבינו, ובלק חב את חייו לאברהם אבינו שבזכות תפלתו ניצל לוט מסדום, ואם לא כן, מואב לא היה נולד. ודווקא "קרובים" אלה, היו כה שונאים לישראל, ללמדך מי הם אומות העולם, וכפי שאמרו חז"ל שאפילו חסד לאומים – חטאת.

ויש אומרים שבלק היה הנכד של יתרו, כי יתרו לפני שהתגייר קראו לו צפור ועכשיו קראו לו יתרו.

בלק היה גדול בכשפים אפילו יותר מבלעם

בתחילה ניסו בלק ובלעם לפעול נגד ישראל בכל מיני כשפים, ובלק היה חכם גדול מבלעם בחכמת הכשפים, ולכן התחיל הוא בכשפים ולא היה מכבודו לילך ולבקש עצה מבלעם, אבל משראה שאין לכשפים שליטה על ישראל, הלך לבלעם שהיה ג"כ בקי בחכמת המזלות, וכשהיה רואה מזלו של אדם שהיה בשפל והגיע עת רעתו היה מקלל אותו, כדי שכאשר תבוא עליו הרעה, יחשבו הבריות שקללתו גרמה לו.

קסם תלוי במעשה, ונחוש בפה. ובלק היה בקי בקסמים ובלעם בנחשים אמר לו הקב"ה רשע שכמוך קדמוך ישראל במעשים – אוהל מועד וכלי המקדש ובקטורת – שמבטלת כל כעס ורוגז, ועולות וקרבנות ושני מזבחות ושלחן ולחם הפנים וכבר קדמוך הארון ושני לוחות ואהרן לכפר על העם ותפלה שבכל יום.

בלק הייתה לו ציפור אחת העשויה מכסף מעורב בזהב וע"י ציפור זאת בלק ידע הכל וע"כ נקרא "בן צפור"

ובלק היה עושה עוף א' על ידי כישוף בשעתו ויומו ומזלו הצריך להיות, מזהב ומכסף ומיני מתכות, ובלחשים והשבעות ושם טומאה היה מונח בפיה, ומקטירין לו קטורת ועושין חרשין וקוסמין ומשביעין בלילה לירח וביום לשמש, והעוף הזה עולה עד מקום עזא ועז"אל ואותו גלוי עינים היה מודיע לציפור סודות גדולים, ולכן היו קוראים אותו בלק בן צפור ממש, ע"ש זה הציפור העשוי ממיני מתכות, ואותה הציפור היא הכישוף שאסרה תורה ושמו ידעוני מפני שידעת רזין וסודין מגלוי עינים מה שנעשה בכל העולם ומה יהיה אחר זמן רב. ובוה הכישוף היה יודע בלק מה לעשות, הכל מעז"א ועז"ל אמנם לא היה יודע כי אם בעובדא, דהיינו באותו מעשה צפור של ידעוני.

ובזוהר הקדוש מובא מספר הכשפים של קסדיאל הקדמון שהיה מבין בעסק הידעוני מה שאחרים לא הבינו. שהצפור הזה היו עושים אותו בזמנים ידועים מכסף מעורב בזהב כנגד כוחות החמה והלבנה. הראש מזהב, פיו מכסף,

כנפיו מנחושת קלל מעורב בכסף, גופו מזהב עם נקודות כסף בנוצות, רגליו מזהב, ושמים בפיו לשון של הצפור היא הנקראת "ידוע" ושמים את הצפור הוא בחלון אחד, ופותחים החלון כנגד השמש, ובלילה פותחים החלון כנגד הלבנה ומקטירים קטורת ועושים כשפים. וביום משביעים את השמש שתשפיע שפעה, ובלילה משביעים ללבנה, וכך עושים ז' ימים. מכאן והלאה כבר לשון ההוא מקשקש בפי הצפור. אח"ז נוקבים את אותו הלשון, במחט של זהב, והיא מדברת גדולות מאליה. והכל ידע בלק ע"י ציפור זאת וע"כ נקרא "בן צפור".

ציפור הודיעה לאגריפס המלך כשהיה בבית האסורים שהוא ימלוך

ובענין זה נביא מה שכתב יוסף בן גוריון בספרו "קדמוניות לרומיים" על אגריפס המלך בן בנו של הורדוס שהיה חבוש ברומא במצות הקיסר טיביריאוס והיה עצוב מאד על מצבו, והנה יום אחד פרח עליו ינשוף אחד עשה סימנים ופרח. והיה עמו איש אחד שהכיר בחכמת הצפור ואמר לו כי ימלט נפשו ולחפשי ישלח מהשלשלאות של ברזל ויעלה להצלחה רבה שהכל יקנאו גדולתו וימלוך ויניח בנים ממלאים מקומו ועושר וכבוד ישיגו, ודע אמר לו אותו האיש: כי כאשר תראה זה העוף פעם אחרת תמות לאחר המשה ימים, ואת אשר האלהים עושה הגיד לך העוף הזה, ולא נפל מדבריו ארצה והקיסר החדש קאיו העלהו לגדולה וישלחהו מלך לארצו, ואחר זמן בהיותו בקיסריה פוסע על בימה גדולה וכל העם משתחווים לו וירא את הינשוף, ואז תכף ומיד נפטר מאוהביו וכל אנשי ביתו וידע שהגיע קיצו להפטר מן העולם, וכך היה שבתוך המשה ימים הלך לבית עולמו. עכ"ל.

וכתב הרמב"ן ששרי המזלות היותר קרובים לארץ מגידים העתידות ומהם נעשים סימנים בעופות שבהם ידעו העתיד. גם הזוה"ק מלא במעשים על צפורים שהודיעו עתידות והזוה"ק את חכמי הזוה"ק מסכנות, ואת זה לעומת זה עשה האלהים.

בלק הרשע עשה כישופים גדולים וטמנם עמוק בקרקע עד שבא דוד המלך וביטלם

א"תא בזוה"ק: בלק הרשע, (וב"קב הישר" פרק כ"ט גורם בלעם), ליקט כל מיני עשבים השייכים לכישוף, והכניסם לקדירה, וחפר וטמן את הקדירה בעומק הארץ, אלף וחמש מאות אמה, בירושלים במקום מלכות בית דוד, שע"ז לא יהיה לדוד שום כח להלחם נגד מואב, כי ראה, שעתיד דוד להלחם עם מואב ולנצחו, וכשרוד המלך כרה עד התהום, להוציא מים מהתהום לנסך על גבי המזבח, מצא את הקדירה, וביטלה על ידי החמש עשרה שיר המעלות, ועל זה אמר דוד "מואב סיר רחצי" (תהלים ס, י: קה, י), שרחץ והעביר כשפים שבסיר מואב הנזכר.

וכתב ב"קב הישר", שעל בן, כשיש חשש היוזק של כשפים, טוב להעבירם על ידי חמש עשר שיר המעלות שאמר דוד, בשעה שכרה את השיתין להעלות המים מן התהום (סוכה נ"ג), ואח"כ יתפלל לה' להסיר כל מיני היוזק וכישוף מישראל, עיי"ש באורך.

יש במעשה הכשפים כמה מינים ממינים שונים

וכתב בספר אור החמה (ה"א קו): הכוחות התחתונים שהם השדים המתגלמים באויר, מושכים כוחות מהכוכבים, והכוכבים משפיעים למטה, וכל העבודות זרות ענינם להמשיך כוחם למטה, וזה סוד הטלמסאות והכווננים שהיו עושים לגרמי השמים.

ויש בפעולת הכישוף כמה מינים א. קיבוץ השדים והשבעתם. ב. להוריד כוחות מן הכוכבים ע"י עשיית צורות ממינים ידועים בשעות ידועות הקשורות לשליטת הכוכב הנרצה. ג. פעולות ידועות להמשיך על האדם רוח טומאה ממש מקליפת נחש הקדמוני. ואלו שלשתן היה בקי בהן בלעם ואומן בזה. עכ"ל.

"וַיִּגַּר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֵד פִּי רַב הוּא" (כב, ג)

מאי מאד? יתיר ממותא, כי ראה שמלאכי השרת מקיפין להן לישראל מכל צד

ויגר מואב מפני העם מאד, מאי מאד? יתיר ממותא, כי ראה שמלאכי השרת מקיפין להן לישראל מכל צד.

כל יניקתו של בלעם מצד נהורא דקין קליפות נוגה ארמית כמו שכתוב מן ארם ינחני בלק, שגם לבן שהוא בגלגול בלעם בן בעור כדאיתא בתרגום יונתן בגלגולא קדמאה דיליה כל ענינו קליפה היתה ע"י נוגה ארמית כוז"ו במוכס"ז כוז"ו בגמ' יגר וזהו סוד ויגר מואב וזהו יגר סהדותא.

ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא, ישראל היו רב במקום עשו דכתיב ורב יעבוד צעיר.

מואב היה ירא אפילו מפשוטי העם, כי מאחר שיעקב משמש גם כיום כמרום, הרי שבכוחם של פשוטי העם להשיג דרגה מופלאה זו של חרב וקשת, שעל ידה מתבטל כח הרע בעולם. ולפיכך – ויגר מואב מפני העם מאד, ויראתם

היתה, כי רב הוא, משום שיעקב – רבם ושורש נשמתם של ישראל, כמו שכתב המגלה עמוקות, כמו רב להשפיע עבודת התפילה לכל ישראל, בהיותו שורש נשמתם, וכן בגלל זה שעבודתו נמשכת גם כיום בעמדו במרום. ולכן ויקץ מואב מפני בני ישראל, היינו מזה שהם בני ישראל סבא, בניו של יעקב כללא דאבהן, כמו שכתוב ב"זוה"ק, היה הדבר בעיני מואב כקוצים, ביודעם שלא יוכלו להם, ואדרבה בני ישראל יתגברו עליהם, ויבטלו מן העולם בכח קדושת תפילתם, המסור לנו מיעקב אבינו.

"בְּלִחְךָ הַשּׁוֹר אֶת יִרְק הַשְּׂדֵה" (כב, ד)

סביבתם של ישראל עלולה להפגע, בדומה לסביבות פי השור הסוערות תמיד

כתב רבי יצחק עראמה, כל ימי היתית מתקשה במשל זה, עד שראיתי פרות רועות באפר, והבנתי כוונתו, דרך השור להוציא מפיו את לשונו דרך הצד ולהאריך אותה ביותר ולשלחה לארכה סביבות פניו, הלשון הארוכה נעשית כמגל התולש כל ירק עשב אשר השור לוחך, ומכניסה לפיו מהצד אשר הוצאה, וכך עושה השור תמיד, עד שמקום פיו של השור הוא בטוח וסביבו נשערה מאד.

משולים ישראל כלחוך השור את ירק השדה, הנה אף אם מצווים הם שלא להתגרות במלחמה עם מואב, מכל מקום צריך לחשוש מהם, כיון שסביבתם של ישראל עלולה להפגע, בדומה לסביבות פי השור הסוערות תמיד. מרן החפץ חיים רגיל היה לדייק בדברי התנא באבות, כי מידות רעות אלו שמונה התנא, אין זה עדיין עומק רשעתו של בלעם, כי אם רשעות תלמידיו, אם כן מכאן נובל ללמוד עד היכן הגיעה טומאת בלעם הרשע עצמו, ואף כי השרה הקב"ה את שכינתו עליו, וזאת אך ורק לטובת עמו ישראל, הרי לנו גודל חסדו יתברך לעמו.

כמה טומאות הביא על עצמו בלעם הרשע כדי להיות מכשף גדול

ובלעם הרשע אמר שהוא יפעל בכל הכוחות נגד ישראל גם בכשפים גם בעין רעה וגם בקללה.

וכדי ללמוד כל הכשפים האלה זקוק היה בלעם לשקוע בכל מיני טומאה, ולכן נזדקק לאתונו, שזה מוכרח לו כדי להגיע לידיעת כל אלו הכשפים. וכן כל מי שרוצה ללמוד כשפים אלה צריך להיות כופר בה' ית' ח"ו, שכל הרוצה לילך להרי חושך לפגוש את עז"א ועז"ל צריך להכין עצמו להקריב בפניהם קרבן, ובוה נקרא שהוא מכיר ח"ו באלהותם ומקבל אותם לאלוה. והוא פורש מדרך הקדושה והולך לטומאה להיות משועבד לסמ"א.

וכיצד עושים: לוקחים עז וחותרים לו ראשו ולוקחים לשונו ומין עשב הידוע להם ומקטירים לפניו. אח"כ לוקחים ראשו וחותרים אותו לדי' חלקים ומקטירים הקטרה שניה. ולוקחים הקטרות אלו והולכים להרי החושך, וכשמגיע לשם בתחלה פוגש בעז"ל שהוא גלוי עינים והוא אומר לחברו עז"א, ואח"כ צועקים צעקה גדולה ומיד מתאספים נחשים גדולים מאד שמפיהם יוצאות שלהבות אש. אח"כ שולחים ש"ד בדמות של חיה קטנה הדומה לחתול וראשה כנחש ויש לה ב' זנבות ורגליה וידיה קטנות מאד, וכשרואה האדם החיה הקטנה הזו הוא מכסה את פניו ומקטיר הקטרה שלישית – שלוקח תרנגול לבן ושורפו בפניה ובוה נקרא שנשתעבד לה. אז לוקחת החיה הקטנה הזאת את האדם, ומביאה אותו עד למקום האזיקים שכבולים שם "עזא ועזאל", והקצה האחר של האזיקים קשור בתהום – לעמוד שבתהום. וכשמגיע האדם לקצה האחר של הכבל, הוא מכה עליו ג' הכאות, וברגע זה קוראים אותו "עזא ועזאל" וצריך שיהיו עיניו עצומות, והוא הולך וקד ומשתחוה עד שהוא קרב אליהם. וברגע זה הוא פותח עיניו ורואה אותם, והוא נופל על פניו ארצה ומשתחוה שוב, והוא מקטיר לפניהם ב' הקטרות הנ"ל, ובוה נקרא שהוא מקבל אותם לאלהות ואומר שהוא פורש מסטרא דקדושה מעבודת השי"ת והוא נדבק עמהם. וכשמקבל עליו כ"ז הם מלמדים אותו כשפים ונחשים וקסמים שהם מיני כישוף שונים וניחושים, והוא נשאר עמהם חמשים יום. וכשרוצה לחזור לביתו באה החיה הנ"ל בדמות חתול ועמה נחשים ומלואים אותו עד מחוץ להרי החושך.

וב"זוה"ק (חלק א' דף קכ"ב ע"ב) מבואר מהיכן בא כוחו של בלעם, וזת"ד: רבי יצחק ורבי יוסי היו הולכים מטבריה ללוד. אמר רבי יצחק, תמהני על הרשע ההוא בלעם, שכל מעשיו היו מצד הטומאה. וכאן למדנו סוד אחד, שכל מיני נחשים וכשפים שבעולם כולם מתקשרים ויוצאים מנחש ההוא הקדמוני שהוא רוח הטומאה המזוהה, ועל כן כל הכשפים שבעולם נקראים על השם הזה של נחש הקדמוני נחשים, וכל הנמשך בזה אחר הכשפים נטמא.

ולא עוד אלא שמי שרוצה לעשות כישוף צריך להטמא קודם, כדי להמשיך על עצמו צד ההוא של רוח הטומאה, כי למדנו כפי שהאדם מתעורר מלמטה כן הוא ממשיך עליו מלמעלה, אם הוא מתעורר מלמטה בצד הקדושה ממשיך עליו קדושה מלמעלה והוא מקודש. ואם ח"ו הוא מתעורר מלמטה בצד הטומאה, כן הוא ממשיך עליו רוח טומאה והוא נטמא, וזמ"ש – הבא להטמא מטמאים אותו. משום כך בלעם הרשע, בשביל להמשיך על עצמו רוח הטומאה מהנחש

ההוא העליון, היה מטמא את עצמו בכל לילה באתוננו, כדי להמשיך עליו רוח הטומאה, ואח"כ עשה כשפיו ומעשיו. ותחילת מעשיו, לקח נחש אחד מבין נחשים וקשר אותו לשיניו ובקע את ראשו, והוציא את לשונו, ולקח עשבים ידועים ושרף את כולם ועשה מהם קטורת אחת. אח"כ לקח את אותו הראש של הנחש ובקע אותו לארבעה צדדים ועשה ממנו קטורת אחרת, ועשה סביבותיו עיגול אחד, והיה אומר דברים ועשה מעשים אחרים, עד שהמשיך עליו רוחות הטומאה והודיעו לו מה שצריך, ועשה כל מעשיו על פיהם כפי מה שידעו מצד הנחש ההוא שברקיע (הכוונה שביל החלב) ומשם נמשך במעשיו עד שהמשיך עליו רוח מאותו נחש קדמוני. ומכאן היה יודע ידיעות וכשפים וקסמים ומשום זה כתוב: שלא הלך בפעם בפעם לקראת "נחשים" היינו נחשים ממש, כי עיקר והשורש בטומאה הוא נחש הקדמוני.

שאל רבי יוסי לר' יצחק, אלו המעשים שעשה בלעם, וכל מה שידע מאין למד אותם, אמר לו: מאביו למד אותם (לבן הארמי), אבל באלו הררי קדם שהם בארץ קדם למד כל הכשפים וכל מיני קסמים, משום שבהרים אלו נמצאים המלאכים עז"א ועז"ל שהפיל אותם הקב"ה מן השמים (משום שקטרגו על בריאת האדם) והם קשורים שם בשרשראות של ברזל, ומודיעים כשפים לבני אדם. ומשם ידע בלעם כמ"ש: מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם, ששם עז"א ועז"ל. עכ"ל.

אין עצה ותבונה נגד ה' לא יעזרו כל הכשפים שבעולם נגד ה' ונגד עם ישראל

והנה ממעשה בלעם למדנו שבסופו של דבר אין עצה ואין תבונה כנגד ה' שהוא רב העליליה, ואף על פי שהיה בלעם בקי בכוחות הטומאה הרי שלא יכל לישאל, ואדרבה בכוחו הרב דוקא ברך את ישראל בברכות שאפילו משרע"ה לא ברכו, ונלמד מכך שאף על פי שכביכול נראה לנו שניתן לרע ממשלה זמנית, ברצות ה' ליראו תהפך הקללה לברכה והמר למתוק, ובסופו של דבר תבטל הקדושה את הטומאה, ויתברר לכל כי ה' אחד ושמו אחד ואין עוד מלבדו, ואין לנו אלא תורתנו הקדושה ולדבוק בו ית'.

ובספר מעם לועזי הרחיב בענין זה, וסיים – למה כתבתי כל זאת, כדי לדעת כמה חמורים הם הכשפים, שעל ידם יוצא האדם מהקדושה ונכנס לחלק הסמ"א, ואוי לנפשו מי שעושה כן. ואפילו אם הוא עצמו אינו עושה כן אלא רק הולך אחרי המכשפים, אף זה נקרא שהכניס עצמו לטומאה, שהמכשף עושה שליחותו, שהמכשף מדבר עם השדים בשם פלוני, ואומר פלוני בא אלי ושאל אותי שאלה פלונית, ושלחני אליך ואני שלוחו לכאן במקום הזה, ובכך משעבד את פלוני תחתך להיות עבדך לעבוד לסמ"א.

וזהו מה שאומר כאן הפסוק: וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה. שפתורה פירושה, שְׁלַחַן, שדרכם של בעלי כשפים לסדר שלחן לפני השדים ולהקטיר לפניהם כמה הקטרות כדי שיודיעו מה שיבקשו.

ומלבד זה עוד רעה גדולה בכשפים, שבשעת יציאת נשמתו של אותו אדם באים כל אותם המקטרגים עם כל הפמליא שלהם של הסמ"א לקבל נפשו, ואומרים הוא משלנו שכבר נכנס לרשותנו, ואוי לו ולנפשו. ואל יחשוב אדם שיש בהם ממשות, כי הנזק שלהם ברור.

ענין נשמותיהם של בלעם ובלק

כותב האריז"ל בשער הפסוקים, כי בלק ובלעם היו מעורבים משתי רעות – מן הרע של קין ומן הרע של הבל, עכ"ז עיקרו של בלק מן הרע של קין, ועיקרו של בלעם הוא מן הרע של הבל עכ"ל. השילוב של שניהם יוצר כח רע מלא הרס תיקה "עם" מבלעם ו"לק" מבלק הרי **עמלק**, ושאר האותיות **בבל** – שהיא החריבה בית ראשון. כיון שעיקרו של בלעם הוא מן הרע של הבל, הרי הוא שקול כמשה שהוא מן הטוב של הבל, וע"ז כותב הזוהר (תוי"ז אחרי מות נח): וזת"ד: ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, אבל באומות קם ומנו בלעם, וכי מטונף מן הטינופת אתה מזכיר עם המהור, אלא משה במהרה ובלעם בטומאה.

הסימן שהאדם אינו יודע כלום – הוא שמשבת עצמו

בזוה"ק פי' (ח"ג קנ"ג): וזת"ד: א"ר שמעון, אלעזר, כל דבריו של בלעם הרשע, קשים הם... משה אין כמוהו בכתרים העליונים, ובלעם אין כמוהו בכתרים התחתונים, זה בצד הקדושה וזה בצד שמאל הטומאה, ואם כל זה היה בידו, וכל כך חזק בחכמה, איש שהיה משבת את עצמו בכח גדול, שכתוב: ואנכי אקרה כה", (שפירושו) אעקור את "כה" שהיא השכינה הקדושה. אלא בספר החכמה של שלמה המלך אמר כך, ג' סימנים הם: סימן לעבירה – ירקון. סימן לשמות – שמרבה דברים. סימן שאינו יודע כלום – הוא שמשבת עצמו. וזה שמשבת עצמו מכריע כל השאר, כי שומה הוא חשוד על כל העבירות והכל יש בו... ואותו רשע בלעם היה משבת את עצמו בכל, והיה בזה גניבת דעת ונתעלה במליצת דבריו. דברים קטנים – היה עושה אותם גדולים. ומה שאמר – היה על מדריגות הטומאה ואמת אמר, אבל

מאחר ואותו רשע היה משבח את עצמו בדרך סתום ומהלל עצמו בדבריו, כל מי שהיה שומע אותו חשב שהוא עלה על כל נביאי העולם כמ"ש שומע אמרי אל ויודע דעת עליון. וכששמעו זאת חשבו שאין בעולם נביא נאמן ממנו. ואמת היה וכך היה... כשאמר "שומע אמרי אל", אל כתוב, ולא האל, כי האל תמים דרכו, אבל סתם אל, הוא אל אחר! כמ"ש לא תשתחוה לאל אחר... – "יודע דעת עליון" – כי על כל כוחות הטומאה יש אחד מנהיג עליון ובו היה מתדבק אותו רשע. א"כ אותו רשע היה משבח את עצמו בדרך סתום ואמר דברי אמת, אלא שהיה גונב דעתן של הבריות. עד כאן לשון הוזה"ק.

בלעם ובלק היו מן הרע של הבל, לכן בשמותיהם ישנן האותיות "בל" משמו של הבל

ומסביר האריז"ל כי האותיות בשמות של בני אדם, מורות על בחינת הניצוצות של הנשמות הנתונות בו, ומי שהוא מגולגל יש בו אותיות המורות על הניצוצות שנתקנו בו, והשאר חסרות ממנו, להורות כי עדיין הן מעורבות בקליפה הנקראת רע. משה ראשי תיבות משה שות הבל שאלה היו גלגוליו. א"כ בגלגול משה בשת, נתקנה רק הש' ובהבל רק הה', ואותיות "בל" מהבל, ות' משת היו עדיין ללא תיקון. ולכן נגלה אל משה מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה, לרמוז בו אותיות לבת שהם ב' ול' מהבל ות' של שת עדיין לא נתקנו, ואז נתבסס משה במעמד זה ונתקרב אליהם ולקחם, ואז נשלם תיקון החלק הטוב של שת והבל במשה לגמרי שהוא הגלגול השלישי ונרמז ב"הסנה" שבגימטריא 120 שהם חיי משה.

וע"כ אותיות "בל" מהחלק הרע של הבל שבא מזהמת הנחש ניתנו לבלק ולבלעם וזה סוד הפסוק "משפטים בל ידעום", כי שתי אותיות אלו מורות על הקליפות כמ"ש: (ישעיהו מו' א') "כרע בל קרם נבו", וגם בחינת הרע של קין נתערב בהם כי החלק הרע ביותר של קין הוא "עמלק", שעליו נאמר: ראשית גויים עמלק, כמו שראשית בניו של אדם הוא קין.

האותיות של עמלק ניתנו בבלעם ובבלק

ובזה נבין איך בלק היה קוסם ובלעם היה מנחש כמו שביארנו בזהר לעיל, והטעם הוא כי הנחש אין כוחו אלא בפה, וכן בלעם שעיקרו מן הרע של הבל כוחו בפה כי הוא סוד הבל הרע היוצא מן הפה.

ואילו בלק שעיקרו מקין הוא בחינת מעשה, שכל העולם היה בעיקר מזרעו בעשרה דורות שמאדם ועד נח וכמ"ש על קין "וידיה בונה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך" וגם בזרעו מזכר ענין עשיה – יבל – הוא היה אבי יושב אהל ומקנה, ויובל – הוא היה אבי כל תפש כנור ועוגב, "ותובל קין – למש כל חרש נחשת וברזל, וכיו"ב.

וע"כ הקסם הוא ביד כמ"ש "וקסמים בידם", כי בלק בענין עשיה היה יותר בקי מבלעם.

ולכן כשראה בלק שלא יכול בלעם לקלל את ישראל, "ויחר אף בלק אל בלעם ויספוק את כפיו", דהיינו כי בלק לא היה לו סוד הפה אלא רק סוד הידים וכשראה שבלעם אשר כוחו בפיו לא יכול לעזור לו, אז ספק את כפיו, דהיינו נותר לו רק הידים ובלי הפה אין בהם כח.

בלעם גי' סמא"ל וי"א קליפות

בלעם גי' סמא"ל וי"א קליפות, לכן ציודה ה' על י"א סממני קטורת וי"א יריעות עוים למשכן כדי להכניע את בלעם, וכן משה רבנו אמר י"א מזמורים להכניע י"א קליפות דס"מ, ורמז לדבר יו"ד אל"ף מלא גי' סמא"ל.

פנחס הרג את בלעם בחרבו שלו שמצוייר עליה צורת נחש

משה הרג את המצרי שהוא גלגול של קין בשם המפורש ותקנו. אבל בלעם טמא עצמו הרבה, בנחש, קסם, באתונו לכן לא רצה פנחס להמיתו בשם המפורש אלא בחרבו שיש עליה צורת נחש, אבל אח"כ נתגלגל בנבל הכרמלי ונתגלגל שלש פעמים ר"ת לבין לבן בלעם נבל, ומת במוצאי יוהכ"פ וזהו מות ישרים שהוא זמן טוב.

וכתב המגלה עמוקות שיש חשמ"ל בקדושה וכנגדו בקליפה והם ר"ת חמו"ר שו"ר מחל"ת לילי"ת, חמו"ר ישמעאל ומחל"ת בת זוגו שהיא מחלת בת ישמעאל. וקליפת עשו שו"ר ובת זוגו לילי"ת ורצה משה רבנו כשיכנס לא"י לבטלם וז"ש בעת ההיא לאמר ר"ת לאמר לילית אדום מחלת רהב.

פתורה נוטריקון פה רות, כי רות המואביה יצאה ממנו

כתב מרן רבי חיים פלאגי זצ"ל בספרו תנופה חיים, וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה, כתבו המקובלים ז"ל פתורה נוטריקון פה רות, כי רות המואביה יצאה ממנו.

ובזה פי' המפרשים "ועתה לכה נא ארה ליי", לי דייקא שיקללנו שלא יצא ממנו רות שממנה יצא דוד. ומעשה ה' כי נורא דלאידך ניסא בזכות מ"ב קרבנות יצאה ממנו רות דממנה יצא דוד המלך כאמרם ז"ל, וכד הוינן בה הכל

למטבת ישראל בקרבנות עצמן דמה אמר ה' לדוד "כי טוב יום בחצריך" (תהלים פד' יא') כאמרם ז"ל טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב, ונמצא דדחה לבנו החביב הנקרא ידיד ה' בקרבנותיו כנגד התורה של דוד, ואם כן ק"ו דאומות העולם לא רצו התורה וישראל קבלו התורה ברצון דודאי כי במה נחשב קרבנות בלב כנגד התורה שישראל עוסקים בה הוא יציב ונכון.

בלעם נתן על הנהר עין הרע

מאי על הנהר דיהיב עינא בישא על ההוא נהר דכתיב הנני נוטה אליה כנהר שלום.
"הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ והוא ישוב ממלי" (כב, ה)
עם ישראל כסה את ארץ ישראל העליונה

דע שהכתוב אינו מדבר רק על הארץ התחתונה בעוה"ז, אלא העיקר מדבר על הארץ העליונה שעם ישראל כסה את ארץ ישראל העליונה שנשמות ישראל כבשו את ארץ ישראל העליונה. ולכן אף אומה מאומות העולם אינה יכולה ליהנות מארץ ישראל אלא אך ורק עם ישראל, ובלק ובלעם היו חכמים גדולים שהיו יודעים מה הולך בעולמות העליונים, והיו רוצים להגיע לארץ העליונה ולניקט ממנה, אבל לא יכלו כיון שעם ישראל כשהגיעו לארץ ישראל – הארץ התחתונה וכסו אותה, גרמו לכסות את ארץ ישראל העליונה שאף אחד בעולם לא יוכל להגיע אליה, אלא רק הם העם הנבחר עם ישראל.

רואה ואינו נראה

שהוא רואה אותי, ואני איני רואה אותו מפני ענני כבוד.

ממלי, ר"ת – **מואב מעבר לירדן יריחו**

פירש רבי שמשון מאוסטרפולי "והוא יושב ממלי" ממלי, ר"ת – **מואב מעבר לירדן יריחו**. והגאון חיד"א מוסיף לזה כי מה שכתוב "הנה כסה את עין הארץ" פי' החשובים והמובחרים שהם עיני העדה עיני הארץ שהרגו את סיחון ועוג ולכן הוא יש"ב ממלי ר"ת **יושב שקט בערבות מואב מעבר לירדן יריחו**.

"ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה פי עצום הוא ממני" (כב, ו)

יש מקום בקרן דרומית מזרחית שיוצאים משם בני אדם בצורת נחש ומהם הייתה יניקת בלעם איתא בכנפי יונה, שבקרן דרומית מזרחית נגד עולם היצירה יש כמין התיכה מרובעת והוא סוד וילך ארצה בני קדם ר"ת **קרן דרומית מזרחית שמהם צורות נחש אדם**, ובלעם יניקתו מן הררי קדם לכן אמר בלק לכה נא ארה, נא ר"ת **נחש אדם**.

ארה – נוטריקון אורפניאל ראש הירח

והנה מלאך הממונה על החמה שמו **גלגליא"ל**, ומלאך הממונה על הלבנה שמו **אורפניאל"ל** לכן אמר בלק לכה נא ארה לי, ארה – **נוטריקון אורפניאל ראש הירח** וכן ארה לי כח אורפניאל, שכן כח עיתים יש לירח, ובלעם אמר לקלל את משה שהוא פני חמה שממנו נתירא בלק שאמר "כי רב הוא" על המאור הגדול – החמה, ובלעם אמר "קבה לי" שרמו למלאך גלגליא"ל שעולה גי' ק"ז שהוא כלול מן ק"ז כוחות כמנין "קבה" והקב"ה אמר לא תאור את העם הזה שהוא פני הלבנה.

לכה נא ארה לי – שלח לו, שאינם נלחמים לא בחרב ולא בחיצים אלא בשם ה'.

"ארה לי" ר"ת אלול ראש השנה וביקש שניקה את החודשים הללו לחלק הס"א

עשו ויעקב חלקו החדשים, עשו לקח תמוז אב, ויעקב אלול תשרי, ובלעם רצו ליקח מישראל חדש אלול שהיה מתחילה שלהם ומלחמות סיחון ועוג היו בסוף אלול.

ושמעו המושלים ברקיע שאמרו בואו השבון ומלכי האמורי אתחדא ואמרו שולטנותא גבורים אוי לך מואב ולכן אמר "ארה לי" ר"ת **אלול ראש השנה** יומא דתשובה ובלעם אמר "קבה" שהם כ"א יום בין המצרים שקטב מרירי שולט וזהו בישראל לא קם ובאומות העולם ק"ם ראשי תיבות קטב מרירי שבהם כל מיני כישוף בעולם וידוע בס' הפליאה כ"א מאות עשבים יש בעולם שממונים עליהם המלאכים, ובלעם בקש לקללם בכ"א יום בבין המצרים שמושלים שם קטב מרירי וחיילותיה וזהו ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה א"ת **אלול תשרי אב תמוז**.

"ועתה לכה נא ארה לי" (כב, ו)

כותב השליה הקי: מכאן שיוהר אדם מאוד, שלא יפתח פיו לשמן. כי אפילו הוא מדבר שלא בכוונה – ממשיך הדבר על עצמו. בלק אמר לבלעם: לכה נא ארה לי, ופיו הכשילו, שלבסוף קילל בלעם אותו.

”וְאֶנְרִשְׁנוּ מִן הָאָרֶץ כִּי יִדְעֵתִי אֵת אֲשֶׁר תִּבְרַךְ מִבְּרַךְ” (כב, ו)

הגר"א מבאר שביקש מבלעם לברך הארץ העליונה, שלא תהיה צריכה לישראל

וביאור הדברים על פי המבואר בארוכה בספר נפש החיים לרבנו הגר"ח מוולאז'ין ענין העבודה צורך גבוה, שהעולמות העליונים צריכים לעבודתם של ישראל שזהו רצונו יתברך מטעם כמוס עמו, שנתקן ונייחד ע"י הברכות והתפילות, הכוחות והעולמות העליונים ולהמשיך בהם קדושת האור ורוב ברכות השי"ת, וממילא יושפע זה התוספת ברכה, גם על עם סגולה שגרמו וסבבו לכל הכבוד הזה, נמצא שמחד גיסא העולם זקוק לברכותיהם ותפילותיהם של ישראל, ומאידך מכת זה נמשכת ונובעת היות ישראל, על כן ביקש בלק מבלעם, את אשר תברך מבורך, שיברך את הארץ וממילא שוב לא תהיה צריכה להם לישראל, ועל ידי כך יכלו ויתמו, ואנרשנו מן הארץ.

”וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינּוּ פֹה הַלְיָלָה” (כב, ח)

אמרו שרי מדין כלום יש אב שמקלל בנו

ושרי מדין להיכן הלכו אמרו שרי מדין כלום יש אב שמקלל בנו, אם חפץ לקללם לא היה מוציאם ממצרים ולא היה מעבירם נחלי ארנון, מיד חזרו להם.

”לֹא תֵאָר אֶת הָעַם כִּי בְרוּךְ הוּא” (כב, יב)

עם ישראל משוחים מחומר שלא שולט בהם שום כישוף ושום קסם. כי השכינה הקדושה חופפת עליהם סוככת עליהם ומגינה עליהם והם בתוך ענני כבוד

והנה בל"ק עולה 132 כמנין סמא"ל עם הכולל שהוא השר של אדום, צפור בני' עשו 376, הס"מ הוא שרו של עשו, וכן בלעם היה עליון דקלי' והם עכשיו רוצים ללכת להלחם בעם ישראל, אבל הם לא יודעים כי "בור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל", אי אפשר להלחם בישראל שנאמר בהם "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו". וכמו שמשלו רבותינו משל לאחד שהלך לראות בכוכבים מה יהיה ומה ילד יום על אחד מחבריו, ובדרכו שהיה מסתכל בכוכבים וראשו למעלה נפל לבור ומת, הנה הלך לראות מה יקרה עם חברו ולא ידע כלל על עצמו שעוד רגע הוא נופל ומת. וכן בלק ובלעם הלכו לראות על אחרים, ולא ראו מה יהיה איתם שיהרגו אותם עם ישראל.

וצריך לידע כמו כן, בכל הדורות, כי כל מה שיעשו אומות העולם, בשום אופן לא יוכלו לגבור על עם ישראל, וכמו לבן הארמי הסבא של בלעם כמה שניסה לא הצליח לגבור על יעקב אבינו.

והנה עם ישראל הקב"ה משח אותם בחומר שלא שולט בהם שום כישוף ושום קסם. כי השכינה הקדושה חופפת עליהם סוככת עליהם ומגינה עליהם שלא ישלט בהם שום מזיק ושום עין רעה.

משל למה הדבר דומה לאדם ששמע שיש איזה חומר שמורחים אותו על הגוף, וכל חץ שבא לא יכול לחדור בו, אחר הרבה תלאות השיג את החומר הזה ומרח כל גופו באותו חומר, יום אחד הלך ליער ותקפו אותו שודדים וירו בו חיצים, גמרו את כל החיצים שלהם אך האדם הזה עדיין עומד חי ושמח, אח"כ רדף אחריהם תפס אותם, והשודדים פחדו פחד מוות כי עכשיו החיצים בידו, והנה הוא אומר להם באו נעשה סעודה, אמרו לו איך אפשר כדבר הזה מגיע לנו משפט מות כי אנחנו רצינו להרוג אותך, אמר להם אניד לכם האמת היה לי חומר מיוחד שמרחתי על עצמי נגד חיצים ועד עכשיו לא ידעתי אם החומר שמרחתי על עצמי עובד או לא, ועתה אתם שמחתם את לבבי הראתם לי שהחומר עובד ולכן אני עושה לכם מסיבה.

אותו דבר בלעם ובלק באו בקסמים נחשים וקללות אבל לא הצליחו בשום קסם ועין רעה וקללה להזיק לעם ישראל ולכן ישראל היו שמחים שראו שלא הביט און ביעקב, ואדרבה להיפך בלק ובלעם בעצמם ניזוקו – "בחצי ימיו יעזבונו", הוא אמר "תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו" אבל "ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב" יש מאן דאמר שמת בגיל 33. "כן יאבדו כל אויביך ה'".

”לֹא תֵלֶךְ עִמָּהֶם” (כב, יב)

בלעם מבקש רשות מה' לקלל את ישראל, וה' אומר: "לא תלך עמהם". אמר בלעם – אקללם מכאן, אמר לו ה': "לא תאור את העם". אמר בלעם – אז אברכם, אמר לו ה' – איננו זקוק לברכתך "כי ברוך הוא", משל אומרים לצרעה לא מדובשך ולא מעוקצך... ונשאלת השאלה: מדוע בלעם מתהפך ברגע מלקלל להשתוקקות לברך, ולמה ה' לא נותן

לו לברך? להבין נקדים את סיפורה של רבקה אמנו שהייתה עקרה, ומדוע? אומר המדרש: כיון שבירכו אותה הרשעים "אחותינו את היי לאלפי רבבה", וכדי שלא יאמרו שבזכות ברכת הרשעים נשאה פרי בטן, היתה עקרה. הפסוק מדגיש "ויעתר לו", לתפילת יצחק אבינו. יוצא, שהברכה שלהם הייתה למעשה קללה עבור אחותם רבקה. לכן אסר הקב"ה על בלעם לברך את ישראל, כיון שאחר כך הקב"ה ימנע מהם ברכה כדי שלא יאמרו שבזכות בלעם נתברכו. נמצא שבקשת בלעם לברך את ישראל אינה אלא קללה, לכן ביקש לברך – לקלל, וה' אסר זאת עליו "כי ברוך הוא".

"כִּי מֵאֵן ה' לְתַתִּי לְהִלָּךְ עִמָּכֶם" (כב, יג)

האדם שומע מה שהוא רוצה לשמוע

אף שהיה בלעם נביא, אומר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בספרו שיחות מוסר, מכל מקום פירש את דבר ה' לפי רצונו ולפי נטית לבו, כך ניתן להבין כיצד יתכן שנימק כוונת ה' במנעו אותו מללכת לקלל את עם ישראל, ולהתכחש ממה שאמר לו לא תלך עמהם לא תאר את העם כי ברוך הוא, כי הוא בעל המדה, והאדם שומע מה שהוא רוצה לשמוע.

הגמרא מספרת: (גיטין מה' א') רב עיליש נשבה, יום אחד ישב על ידו אדם שהיה בקי בשפת הצפרים בא עורב וקרא לו, אמר לו רב עיליש מה אמר העורב, אמר לו, העורב אמר עיליש ברה, עיליש ברה, אמר: עורב שקרן הוא ואיני סומך עליו, בינתיים באה יונה והיתה קורא, אמר לו מה אומרת היונה, אמר, עיליש ברה עיליש ברה, אמר כנסת ישראל ליונה נמשלה שמע מינה יתרחש לי גם, ניסה לברוח והצלחה.

הגאון רבי עקיבא איגר מוסיף על דברי הגמרא ואומר: בערוך הביא מסוניה זו דרב עיליש ידע שיחת העופות, וכבר השיגו בסדר הדורות דכאן משמע בהיפוך, ואכן, אדרבה מפנייתו של עיליש אל האיש מוכח שלא ידע שפת העופות שאם לא כן, מדוע לא סמך על עצמו ופנה לנכרי, ונראה לומר, שהערוך התקשה בקושיית מהרש"א מדוע האמין עיליש לההוא גברא שכפי הנראה היה נכרי, הרי כשם שלא רצה לסמוך על העורב והיונה, כך לא היה לו להאמין לגוי, מכח קושיא זו הסיק הערוך שרב עיליש ידע אכן את שפת העופות, ולמעשה לא היה זקוק לעזרת הנכרי, ומדוע בכל זאת פנה אליו, משום שחשד את עצמו שהוא שומע את אשר הוא רוצה לשמוע, כדי לבדוק חשדו שאל את הגוי, ורק לאחר שאמר לו הגוי שהיונה קוראת לו לברוח נתיישבה דעתו, בכך מיושבת קושיית מהרש"א ודברי הערוך מאירים.

"וַיַּעַן בְּלָעָם וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדֵי בְּלָק אִם יִתֵּן לִי בְּלָק מְלֹא בֵּיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב וכו'" (כב, יח)

הקב"ה ברא לאדם ב' עינים באחת צריך להסתכל על המעלות של השני ובשניה חסרונות של עצמו ובמדרש (תנחומא ו) אמרו: מכאן אתה למד שהיו בו שלושה דברים, אלו הן,

עין רעה, רוח גבוהה, ונפש רחבה (ע"ש).

עד כמה צריך לזהר שלא להיות מתלמידיו של בלעם הרשע שהייתה לו עין רעה, להסתכל תמיד על השני בדברים הרעים שיש בו.

היה אומר אחד האדמור"ם, למה הקדוש ברוך הוא ברא לאדם ב' עיניים? שבאחת צריך להסתכל על המעלות של השני, ובשניה צריך להסתכל על החסרונות שלו עצמו, אך טבע האדם להפך את היוצרות, בעין אחת מסתכל על המעלות שלו עצמו, ובעין השניה רואה את חסרונותיו של השני.

מספרים על מלך שהיה עיוור בעין אחת, ורצה שיציירו את דיוקנו למען יהיה למזכרת ימים רבים, על כן קרא לשלושה ציירים בעלי שם עולמי, ואמר להם שמי שיצליח לצייר אותו בצורה טובה עד שיהיה מרוצה מהציור, יקדם אותו בתפקידו וייתן לו כסף רב. לאחר יגיעה רבה הצייר הראשון גמר את ציורו להפליא, אך המלך אמר לו שהוא פגע בכבודו, על שצייר אותו כשהוא עיוור בעינו האחת. על כן גזר עליו המלך גזר דין מוות. כששמע זאת הצייר השני, צייר את המלך כשהוא פיקח בשתי עיניו, אך גם לזה המלך אמר שהוא פגע בכבודו, שכן הוא עיוור בעינו האחת וכיצד מציירו שלא כדיוקנו. על כן שלח אותו לשנת מאסר.

הצייר השלישי היה חכם דיו, צייר את המלך כאשר הוא בתנוחה כזאת, שרואים אותו מהצד שרק העין הפקוחה נראית והעין הפגועה אינה נראית. המלך התפעל מאוד מהתמונה, נתן לו את משכורתו בעין יפה ואף קידמו בדרגות.

למדדים אנו מכך, שהאדם צריך לדעת לראות את השני בעין יפה גם אם יש בשני מומים. לראות את המעלות של השני ולא את חסרונותיו, ובוודאי שלא לתת להם דגש.

זה לעומת זה ברא אלוקים. בלעם הרשע מבקש מלאו ביתו (ארמונו) של בלק כסף וזהב. לעומתו, רבי זושא העני והמדוכא ביסורים, נוטל את שלוש מאות הרובל שניתנו לו, כדי להשיא את בתו שהגיעה לפירקה, ומוסר אותם לאותה אלמנה, למרות שבביתו מחסור משווע, "ומי כעמך ישראל", טהורים וקדושים

ובך מסופר: רבי זושא מאניפולי, אחיו של רבי אלימלך מליז'נסק זי"ע, היה עני ומדוכא בייסורים. אך תמיד פיו היה מלא רינה להקב"ה, למרות שבביתו שרר המחסור.

בתו בנרה והגיעה לפירקה. וכבר צריך היה להתחיל לחפש בעבורה חתן מתאים, אולם לרבי זושא אין לו אלא פרוטה וצוררו נקוב לצרכי יום יום. וכיצד עוד יהיה לו, בכדי להשיא את בתו לחתן הגון?

ובאמת, רבי זושא איננו דואג, אבל רבו (ר' דוד בער המניד ממזריטש) דואג. ואומנם, מזמין יום אחד הרב את רבי זושא לחדרו ואומר לו: "בת יש לך בביתך, שהגיעה לפירקה – צריך אתה להשיאה. ויודע אני בדיוק, שאין בידך פרוטה בכדי להשיאה. הנה לך שלוש מאות רובל, סע לביתך הבא את הכסף לזוגתך, תשתדלו ותתאמצו למצוא לה חתן הגון. ויעזור ה', שיהיה בהצלחה".

רבי זושא יצא לדרכו, והבה רק הגיע לאכסנייתו, ולאוזניו מגיע קול המולה צעקות וקולות של בבי מהולים יחד. רבי זושא מברר לדעת מה מתרחש, מתעניין ושואל, וזה הסיפור:

אישה אלמנה, גרה בעיירה ההיא. ביתה הגיעה לפירקה, השתדכה עם בחור, והיום הוא יום חופתה. הכול כבר מוכן לחתונה, הקרובים והאורחים מקרוב ומרחוק הגיעו. האלמנה הבטיחה לחתן נדוניה, סך שלוש מאות רובל, שיועבר לידיו, עוד לפני החופה. האלמנה הסכה את הכסף במשך זמן רב, ומוכנה הייתה מיד לשלשל לידיו את הכסף, אשר היה מוכן במחבוא, במקום בטוח בביתה.

אך שוד ושבר. הלכו לביתה להביא את המטמון, כדרישת החתן, אבל הכסף נעלם ואיננו. נגנב, או אבד בדרך כלשהי. ולא די לאותה אלמנה אומללה בזה שהכסף אבד, אלא שהחתן מסרב ללכת לחופה.

בעת שומעת האם, שהכסף שהחביאה במגירה סמויה בביתה נעלם והיא מתעלפת. שומעת הכלה, כי החתן מסרב ללכת לחופה וגם היא מתעלפת. אין שיעור לבהלה שירדה על כולם, צעקות רמות "הצילו", מתערבבות בצעקות "חפשו את הגנב", ו-"שיתנו עצה איך להציל משפחה שלמה מבושה ואסון".

כאשר שמע רבי זושא את כל המתרחש, השתיק את כולם בקול רגוע, "ש... ש... אני מצאתי, אני מצאתי את הכסף האבוד".

לאחר מספר רגעי ששון ושמחה, פונים ואומרים אל רבי זושא: "גו... החתן דורש את סכום הכסף. היכן הכסף? הואל נא להעבירו, כדי שנוכל לערוך את החופה במזל טוב". השיב רבי זושא "וכי שומה אני בעיניכם, שאסתובב עם סכום גדול של ג' מאות רובל בכיסי?! אלא מאי, השארתי באכסנייתי במקום שמור ביותר. ומכם אני מבקש, היות ועלי להיות בטוח, שהכסף שמצאתי הוא אכן שלכם, על כן תנו לי סימנים מדויקים על הכסף. דהיינו, כמה ממנו היה בשטרות של מאה, של עשרה, ושל חמישים רובל. אם אמצא שהכול מדויק, מיד ארוץ ואביא לכם את הכסף". אומנם כך קרה, האלמנה פירטה בדיוק רב את סדרי גודל שטרות הכסף. רבי זושא שמע ויצא לדרך. את דרכו עשה כמובן לחלפן בעיירה, כדי שימיר לו את השטרות בדיוק על פי הסימנים שנתנה האלמנה. מקץ כחצי שעה, חזר למקום החתונה. לפתע מכריז רבי זושא: "אומנם כן מצאתי וזה באמת הכסף, אבל אני רוצה שכר טרחה, וקצת דמי תיווך".

כולם מגיבים בתדהמה גדולה, "מה?! הייתכן?! דמי תיווך על השבת אבידה?"

רבי זושא מתעקש "כן. אני רוצה, אני דורש זאת!", כסבורים היו, שידרוש ויבקש איזה חצי רובל, או אולי רובל שלם. אבל רבי זושא מדהים את כולם, "אני רוצה עשרים וחמישה רובל. לא פחות." הסבלנות פוקעת לגמרי, מה?! עשרים וחמישה רובלים?! והלא עם סכום כזה, אפשר להיות כמה חודשים. החתן לא התרכך כלל, ותבע את מלוא הסכום שהובטח לו, שלוש מאות רובל מלאים.

קם יהודי חכם, צעק לתוך ההמולה: "מדוע צריך לריב כאן, ניקח אותו לרב". כך היה, עמדו ותפשו את רבי זושא, וסחבו אותו בידיו וברגליו אל הרב. שטחו בפניו את כל הסיפור שומע הרב ומתחלחל ממש, "מה כסף הוא דורש, ועוד סכום כזה! לא יקום ולא יהיה. אני פוסק אפילו פרוטה אחת לא לתת לו, עליו להשיב את כל ג' מאות הרובל". קם רבי זושא ואמר "אני באמת רציתי לקבל עשרים וחמישה רובל, אבל אם הרב פסק כפי מה שפסק אין לי ברירה אחרת, קחו נא את כל הג' מאות רובל". אחד מהקרובים שהיה במקום, מיהר להוציא מידיו של ר' זושא את הכסף, כשהקרוב פולט לעברו של ר' זושא מילות גנאי ואף יורק על הרצפה לאות בוז, על כל עסקיו של זה.

עברה תקופה מסוימת, ורבו של רבי זושא נזדמן לאותה עיירה. כמנהג העולם, סר לערוך ביקור אצל המרא דאתרא. תוך כדי שיחה, התברר לרב כי אותו עובר אורח, עם מעשה הג' מאות רובל הוא תלמידו. לא שתק הרב ופנה לרבי ואמר: "האם כך נראים החסידים של כבודו? מוצאים אבידה ותובעים שכר טרחה על ההחזרה?!". הביז מיד הרבי

מה עשה בדיוק הרבי, רבי זושא, עם ג' מאות הרובל, אשר נתן לו בכדי להשיא את בתו. כשחזר לבית מדרשו שלח וקרא לרבי זושא ושאל: "יקירי, זה שנתת את הכסף - אני מביין. ראית שהולך לקרות אסון, עשית מה שעשית, מיהרת והצלת משפחה שלמה. אבל מה זה שדרשת עשרים וחמישה רובל בעבור 'שכר טרחה'?"

משיב רבי זושא לרבו ואומר: "כאשר נכנסתי, אמרתי שמצאתי את ג' מאות הרובל, בא אלי ה'בעל דבר', הוא היצר הרע, הוא השטן וכו', התיישב עלי בכוח. זושא, הוא אומר לי, עשית מצוה כה גדולה, עיני עוד לא ראתה, עוד לא זכה איש למצוה אשר כזו. הרגשתי בנפשי, כי אני כמעט מתמוטט. התחלתי להיאבק עימו, והצלחתי להתגבר עליו. כשבאתי אל החלפן, בכדי להחליף אצלו את השטרות, על מנת שיתאימו לסימנים שנתנו לי, שוב בא אלי בכל מיני דיבורים כאלה. שוב הכרעתי אותו, וניצחתי. אבל כשהתחלתי ללכת למקום החתונה, בכדי למסור את הכסף, נפל עלי שוב והפעם בצורה נוראה. אתה, ראש בני הגולה, אמר לי. אתה, גדול הדור, יחיד הדור ממש, אין דוגמתך.

כאן, כבר הרגשתי שאינני יכול יותר לעמוד מולו, שלפתי את הנשק האחרון שהיה בידי. "כבוד התחשק לך? אני כבר אראה לך מה זה כבוד!". ואז נכנסתי ואמרתי להם: "כן, אני רוצה שכר טרחה. זכיתי ויצאתי בביזיונות. כך ניצחתי אותך, את ה'בעל דבר', וניצחתי ממזימותיו להביאני חס ושלום לגאות וגאון. מודה אני להשם יתברך, על שעזרני בעת צרה". (שאל אביך ויגדך)

"וַיִּקְרָא בְלָעָם בְּבִקְרָא וַיַּחְבֹּשׁ אֶת אֶתְנֹו וַיִּלְךָ עִם שְׂרֵי מוֹאָב" (כב, כא)

חובה עלינו להיות זריזים וזהירים במצוות ה'

כתב רש"י מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה שחבש הוא בעצמו, אמר הקב"ה רשע, כבר קדמך אברהם אביהם שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו. לכאורה אינו מובן הכונה, מה לנו לזה אם קדם אברהם לחבוש בעצמו, ונראה שהקב"ה תובע מהאדם שיעסוק בתורה ובמצוות כמו שדרך האדם לעסוק בצרכי עצמו כדאיתא בקרא אם תחפשנה ככסף וכו' אז תבין יראת ה' (משלי ב' ה') ולכן אם נמצא שהדור עוסקים בצרכי עצמן ביותר מכפי שהורגלו מסתם, יש טענה על כל אדם שיעסוק בתורה ובמצוות אף באופן זה, יותר מכפי שהיו תובעים מהאדם עד עתה ויהיה ממילא ח"ו קטרוג על ישראל שאינם עוסקים בכח זה.

ולכן נתחכם בלעם הרשע שבקש קטרוגים על ישראל להתבזות ולחבוש בעצמו שלכן יתבע מהקב"ה שישראל גם כן יעבדו את השי"ת אף כשיצטרכו להתבזות ויחבוש שאין מי שיתבזה על דברי תורה ולכן הזדרזו כל כך לעמוד בבקר, ועל זה אמר לו הקב"ה רשע כבר קדמך אברהם שהוא נזדרז בבקר ונתבזה בעצמו לכבוד קונו למצותיו אף קודם שהראית שאתה מזדרז ומתבזה לצרכיך, וליכא שום קטרוג עליהם רק אתה הרשע, ותענש בעד זה שכל כך היית רוצה לעבור על רצון ה', ואם כן הוא למוד, שהרי חזינן שהקב"ה הסכים לזה שהרי הוצרך לזה שקדמו אברהם שבלי זה היה ח"ו קטרוג, שאם אנו רואין איך העכו"ם מוסרים נפשם על צרכיהם ועל איסורים שבאופן זה יתבע הקב"ה מאתנו ומחוייבין לעשות יותר בעסק התורה ומצוות השי"ת.

"וַיִּתְיַצֵּב מִלְאֲךָ ה' בְּדֶרֶךְ לְשָׁטָן לֹו" (כב, כב)

מדוע החתם סופר נלחם חזק נגד הרפורמים

וברש"י, "לשמן לו" - מלאך של רחמים היה.

פעם שאלו את הגה"ק החתם סופר זיע"א, מדוע הוא נלחם בתוקף נגד הרפורמים? בו בזמן שהוא ידוע מאז ומתמיד במזוגו הנוח ובלבו הרחמן. השיב להם הרב, כי הנה שלחו לבלעם מלאך של רחמים, ולכאורה יש להבין מדוע שלחו לו מלאך של רחמים דוקא? וכן יש להבין כיצד נהפך מלאך של רחמים להיות לבלעם לשמן בדרכו? אלא נראה שדוקא מי שנודע כבעל רחמים על ישראל, הוא הראוי להתייצב כנגד בלעם והדומים לו בכל דור ודור, הזוממים לקעקע את הבסיס שעליו מושתת קיום ישראל, כי מגודל רחמנותו על ישראל, לא יחוס על מתנגדיו המנסים להסתיר את מזימותיהם הנפשעות, אלא ירדפם בלא הפוגה, מדת הרחמנות כלפי ישראל, סיים החתם סופר, היא מקור הכח רב העוצמה, לאלה שבכל דור ודור לוחמים בלא פשרות, נגד כוחות המסכנים את קיום ישראל בדורות הבאים.

"וַיַּחַר אֶף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְיַצֵּב מִלְאֲךָ ה' בְּדֶרֶךְ לְשָׁטָן לֹו וְהוּא רַבֵּב עַל אֶתְנֹו וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ" (כב, כב)

מי הם שני נערי עמו

ושני נערי עמו זה יונס ויומברוס הרטומי מצרים ויש אומרים בניו.

ׁוַתֵּרֶא הָאֵתוֹן אֶת מְלֶאךְ הַיָּ נֶצֶב בַּדֶּרֶךְ וַחֲרָבוֹ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹׁׁ (כב, כג)

הבהמות יודעים בגזירה ורואים מלאכי הבלה של אש

מה שנתיראה האתון מחרב המלאך לפי שהבהמות יודעים בגזירה ורואים מלאכי הבלה של אש, וכשהכלבים רואים המלאך המות הם בוכים, והיינו רבותא שבא הכתוב להשמיענו במצרים, שאע"פ שהיתה מלאה מלאכי הבלה – כי אין בית אשר אין שם מת, ואף על פי כן לא יחרץ כלב לשונו.

ׁוַתֵּרֶא הָאֵתוֹןׁׁ (כב, כג)

האתון נבראה בששת ימי בראשית, פי האתון נברא בערב שבת בין השמשות

איתא במדרש אנדה, היא האתון שנבראה בששת ימי בראשית ויעקב נתנו לבלעם, ובמשנה שפי האתון נברא בערב שבת בין השמשות.

ובפרקי ר"א איתא לגבי החמור שמשנה רבנו רכב עליו, כי הוא החמור בן האתון שנבראת בין השמשות, הוא החמור שרכב עליו משה בכואו למצרים,

הוא החמור שעתידי בן דוד לרכב עליו, והחשבון של פסוקי התורה כפי שהם לפנינו הוא: ה' אלפים ושמונה מאות וארבעים ושש.

ׁוַיֵּטֵט הָאֵתוֹן מִן הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בְּשֶׁדָּהׁׁ (כב, כג)

כמה סימנים נתנה האתון לבלעם שאומנותו בכל מיני לחשים ולא חזר בו

רצון גדול היה לאותו רשע לקלל את ישראל, שאין לך אדם בעולם שיראה בדרך סימנים כפי שראה הוא, ולא יחזור, וכל שכן מנחש וקוסם כמוהו שכל אומנותו היתה לקראת נחשים,

=כי בתחילה= נמתה האתון מן הדרך הישר ועקמה כנגד השדה, זהו שאמר ותט האתון.

=שניה= ותלחץ אל הקיר ותלחץ את רגל בלעם, רמזה לו בבטול פסיעותיו ועכוב הליכתו כי אין רצון הקב"ה על הכוונה שהיה הולך.

=שלישית= ותרבץ תחת בלעם, שרבצה תחתיו ולא רצתה ללכת כלל, וכל אלה רומזים לו כי אותה הדרך לא בחר בה ה'.

=רביעית= הנם הגדול שנעשה בדבור האתון, ובכאן פירש לו כי כוונתו רעה בענין הדבור והודיע מי שם פה לאדם או מי ישום אלם, והנה הש"י יכול למנוע ממנו הדבור ולשמו בפי הבהמה ועל כן אין לו להתנאות בכח הדיבור.

=חמישית= נתפרש לו הדבר יותר כדי לבטל הליכתו על הכוונה שהיה בה, ועל כן נגלה אליו מלאך ה' ואמר לו בפירוש הנה אנכי יצאתי לשמן, בעבור כי היה הולך בכוונה רעה וירט הדרך, כי הקב"ה אמר לו שילך בדרך על מנת שלא לקלל, זהו שאמר קום לך אתם, והוא ירט הדרך, כלומר עיוות הדרך והולך נגדי, ואחר כל זה הזכיר שיחזור מן הדרך, זהו שאמר לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך ועתה אם רע בעיניך אשובה לי.

ׁוַחֲרָבוֹ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹׁׁ (כב, כג)

המלאך הוציא חרבו של בלעם מתערה לרמוז שיהרג בחרב

פירש רבנו שלמה אסתרוב ז"ל, חרבו של בלעם, שהמלאך הוציא חרבו של בלעם מתערה רמוז לו שיהרג בחרב, וזה שאמר לו יש חרב בידי, רצונו אלו לא נשלפה חרבו מתערה כי עתה כבר לקחתך והרגתיך.

ׁוַתֵּרֶא הָאֵתוֹן אֶת מְלֶאךְ הַיָּ וַתֵּלַחֵץ אֶל הַקִּיר וַתֵּלַחֵץ אֶת רַגְלֵ בְּלַעַם אֶל הַקִּיר וַיִּסַּף לְהַפְתִּיהָׁׁ (כב, כה)

סכנה לסתום החלונות ופתחים לגמרי

למה לא נטה המלאך לצד ימין או לשמאל או יפרח באויר שאמר כי ירט הדרך לנגדי, מכאן שסכנה לסתום החלונות ופתחים לפי שמא נגזר לשדים שאין להם לעבור אלא באותו דרך ומטריח השדים בדרך אחר ולכן ותלחץ רגל בלעם אל הקיר לעבור במקום הנגזר לו.

כתב בתרגום יונתן, שהיה בלעם עומד במקום שהקימו לבן ויעקב גל של אבנים לעד, שכל אחד מהם לא יעבור גל זה להרע לחברו

וברש"י, "גדר מזה וגדר מזה" – סתם גדר של אבנים הוא.

וצריך ביאור, מה בא רש"י להשמיענו בכך, שהגדר היה של אבנים ולא של עצים וכדומה?

אלא שכאשר יעקב נפרד מלבן, כרת עמו ברית על ידי גל של אבנים, שנאמר (בראשית לא, נב): "עד הגל הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבור אליך את הגל הזה, ואם אתה לא תעבור אלי את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה", ובלעם היה נכדו של לבן הארמי, והראשון שבא להפר את הברית הזאת.

וב"דעת זקנים" בפ' ויצא (לא, מו-מו) מבאר זאת יותר, שדרך המכזבים והמשקרים באמונתם, להיות לוקים על ידי העדים, וכעין שמצינו, "יד העדים תהיה בו בראשונה" (שופטים יז, ז), ובלעם לקה בגל דכתיב "ותלחץ את רגל בלעם אל הקיר", ואותו קיר היה הגל הזה, דאמרינן (סנהדרין ק"ה). דלבן הוא בעור – אביו של בלעם, וכן נעצו יעקב ולבן בהגל, חרב, שיהיה גם כן לעדות, ובלעם לקה בשתייהם על ידי הגל כנ"ל, ועל ידי החרב, דכתיב "ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב".

ועיי"ש "בדעת זקנים", שכן מצינו (תענית ת. וברש"י שם) באיש שקידש בתולה, ונשבע לה שלא ישא אחרת עליה, ומסר לה בעדות חולדה ובור, לימים נשא האיש אשה אחרת, וילדה לו שני בנים, האחד אכלה חולדה והאחד נפל לבור, והיינו שלקה על ידי העדים.

לבן נתגלגל בשלושה גלגולים

וכעין מ"ש לעיל כ' הגאון רבי יהודה פתיה מביא בספרו "מנחת יהודה", "קורא דגר ולא ילד עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל" (ירמיה יז). כתב האר"י ז"ל בשער הגלגולים (הקדמה ל"ו דף מ"ה ע"א), וזה לשונו:

גם ענין לבן נתגלגל בשלושה גלגולים, בסדר אותיות שמו, לבן בלעם נבל. ושלושתם נרמזו בפסוק אחד, והוא פסוק זה, "קורא דגר ולא ילד". דגר הוא לבן, שקיבץ אבנים, ועשה יגר שהדותא (בראשית לא, מ"ז), כי תרגומו של גל הוא דגורא. גם אמרו רז"ל (בראשית רבה פרשה ע"ג אות י"ב, במדבר רבה פרשה כ' אות י"ט), שלא היו לו בנים, עד שבא יעקב לביתו, וזהו שאמר הכתוב "ולא ילד".

ואח"כ נתגלגל בבלעם, שהיתה לו נפש רחבה. כמו שאמרו רז"ל (ב"דבר רבה פרשה כ' אות י"ז) על הפסוק, "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב" (במדבר כב, יח). ועליו נאמר, "עושה עושר ולא במשפט", אלא לקלל את הבריות. ולפי שמת בחצי ימיו, כדאיתא בפרק חלק (ק"ו): לדידי חזי לי פנקסיה דבלעם, והוה כתיב ביה, בר ל"ג שנין הוה בלעם חנירא, כד קטיל יתיה פינחס לסמאה. לזה אמר הכתוב, "בחצי ימיו יעזבנו", עד כאן לשונו.

והביא שם בשם אחיו רבי ראובן כי תיבת ימיו, הם בגימטריא ס"ו, וחצי ימיו הם ל"ג, וזהו בחצי ימיו יעזבנו, שהרי בלעם נפטר בן ל"ג. "ובאחריתו יהיה נבל" ובאחרית שוה הסוף יהיה נבל הכרמלי.

"וְיִוָּסֵף מִלְאָךְ ה' עֲבוֹר וַיַּעֲמֵד בְּמָקוֹם צָר" (כב, כו)

בשלושת הפעמים שהכעיס המלאך לבלעם הם סימן רע לאוה"ע

פעם הא' שהיה ריוח משני הצדדים, רומז שעכשיו בעוה"ז יש להם ריוח ועושר, ובפעם השניה שהיתה דרך צד אחד, לרמוז שיתמעט גדולתם וכבודם, עד שבסוף לעת זמן גאולת ישראל, אין דרך ומקום להם לפנות ימין ושמאל להנצל, אלא חייבים כליה ויפלו לתחתית שאול ואבדון כמו הגדול שבהם בלעם הרשע שבפעם השלישית נפל ע"י שרבעה האתון תחתיו ונשברה רגלו.

"וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאֶתוֹן" (כב, כח)

שינת האר"י ז"ל בשבת

איתא בספר "שבחי האר"י הקדוש":

האר"י היה ישן שינת צהרים בשב"ק פ' בלק (ע"י בשערי תשובה או"ח סי' ר"צ בשם הברכי יוסף, שהאר"י היה ישן כ' או ג' שעות בשבת, וכתב במחזיק ברכה שרבים מקיימים מנהג האר"י, ומי יתן אם יקיימו שאר הנהגותיו ואזהרותיו כי קודש הם), וראה תלמידו ר' אברהם הלוי ז"ל, ששפתותיו מרחשין בתוך שינתו, והלך והטה אזנו על גבי פיו של האר"י הק' לשמוע מה שמדבר, ובתוך כך התעורר האר"י הק' וראהו עומד על גביו, שאלו האר"י מה אתה רוצה, אמר לו ראיתי אדוני מדבר, ורציתי לשמוע מה מדבר, א"ל האר"י הק', תמיד בעת שינתי נשמתי עולה למעלה, ומלאכי השרת מביאים אותי למ"ט שר הפנים, והוא שואל אותי לאיזו ישיבה אני רוצה לילך ומוסרים לי רזין עילאין.

א"ל ר' אברהם הלוי ז"ל, בבקשה ממך, ילמדנו רבנו מה שלמדת עכשיו בשינה זו, התחיל האר"י לחייך וענה לו, אני מעיד עלי שמים וארץ, שאילו הייתי דורש שמונים שנה רצוף בלי גזומא, לא הייתי יכול לסיים ולומר מה שלמדתי עתה בפרשת בלעם והאתון.

מה הק"ו שאמרה האתון לבלעם

ואמרה אתונו לבלעם אוי לך בלעם הסר דעת אתה, שאני בהמה ממאה מתה בעולם הזה ולא באה לעולם הבא – לא יכולת לקלל אותי, כל שכן לבני אברהם יצחק ויעקב שבזכותם נברא העולם.

"ויפתח את פי העיתון"

מופת הדור רבי עובדיה יוסף זצוק"ל היה אומר: ישנם אנשים שבשעה שהם באים לאכול, דרכם לפתוח לפניהם עיתון ולקרוא בו בשעת אכילתם "ויפתח את פי העיתון", ודעו לכם שאין זו הנהגה טובה, משום שגם חכמי הרפואה מודים שכאשר אדם אוכל את סעודתו – לא יקרא עיתון באותה שעה.

ומעם הדבר – מפני שהאדם הזה אוכל ואינו טועם את מה שאוכל, כיון שמוחו שקוע בדברים אחרים, והוא טרוד לדעת מה קורה עם פלוני? ומה קורה עם אלמוני? וכך הוא מפסיד את טעם המאכל, וכבר נאמר: ומשביע לכל חי רצון – דהיינו, שכדי שהאדם יהא שבע, צריך שיהיה לו רצון, שמוחו יהא פנוי בעת מאכלו, כי לא לחינם הקב"ה ברא כל מיני טעמים באוכל, וכמו שנאמר (איוב יב, יא) "חיד אוכל יטעם לו", וזה אשר קורא את העיתון בשעת האכילה, הרי הוא מפסיד כל זאת.

אלא דבר בעתו מה טוב, בשעת האכילה יתעסק בענייני מאכלו, ולא בעניינים אחרים. וטוב ביותר שלא יקרא כלל עיתונים אלא כל זמן שיש לו יקדיש לתורה הקדושה.

"ויפתח ה' את פי האתון ותאמר לבלעם מה עשיתי לך פי הכיתני זה שלש רגלים (כב, כה)

איך האתון היתה מתלוצצת על בלעם שנשברה רגלו

כתב בספר מנחת יהודה למו"ר הגאון הגדול רבי יהודה פתייה זצ"ל: מה שאמרה האתון "זה שלש רגלים" ולא אמרה שלש פעמים, יש לפרשו בדרך צחות. כי הגה אמרו רז"ל (סנהדרין קה. עיין מהרש"א), שעל ידי שלחצה האתון את רגל בלעם אל הקיר, נעשה חיגר באחת מרגליו. ולכן כאשר פתח ה' את פי האתון, אמרה לבלעם, "מה עשיתי לך" וכו'. ותיבת "כי הכיתני" רצתה לומר לפי שהכיתני, כמו כי התעללת. ורצתה לומר, הואיל והכיתני בתחילה שתי פעמים בלא פשע, עכשיו אתה זוכה ללכת על שלש רגלים ולא על שתיים. וזה המקל שהכיתני בו, הוא יהיה לך לרגל שלישית. כי כל "זה" הוא מורה באצבע.

"ויאמר בלעם לאתון" (כב, כט)

בלעם נהרג בחרב בשביל שעשה צער בעלי חיים לאתונו

בלעם נהרג בחרב בשביל שעשה צער בעלי חיים לאתונו ואמר לו יש חרב בידי, והטעם שנענש כי לבני נח לא הותר לרדות בבעלי חיים כי דוקא אדם הראשון שלא הותר לו בשר, הותרה לו הרדייה שנאמר ורדו, אבל בני נח שהותר להם בשר לא נאמר להם ורדו.

"כי התעללת בי" (כב, כט)

מתוך אכזריותו ורוע טבעו ומרוב חפצו ללכת לקח הענין בדרך תמות

היה ראוי בלעם שיתמה בפלא הגדול הזה של דבור האתון ושירעיש מן הנס המחודש והמבהיל את כל ההולכים עמו בדרך, והיה לו לחשוב ולהתבונן כי מאת ה' היתה זאת לסכל עצתו ולהשיב חכמתו אחור, אבל מתוך אכזריותו ורוע טבעו ומרוב חפצו ללכת לקח הענין בדרך תמות, ולכך השיב כאדם שמדבר עם חברו כי התעללת בי, ושני מואב ושני נעריו שראו הפלא הזה ולא שאלו לו ולא דברו מאומה, אפשר לומר כי היו כולם קודמין לו בדרך ובהשאריו יחידי אחור אירע לו הנס הזה, והם לא ראו כי לא היו רואים ושומעים כי אם בלעם לבדו כי כן יקרה לאנשי רוח הקדש, כענין שכתוב בדניאל וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה.

"לו יש חרב בידי" (כב, כט)

אמרה האתון לבלעם, אני אין אתה יכול להרגני אלא אם חרב בידך, האיך אתה רוצה לעקור אומה שלמה בלשונך

משל למה הדבר דומה לרופא שבא לרפאות בלשונו נשוך הנחש, בדרך ראה אנקה אחת, התחיל מבקש מקל להרגה, אמר לו, לזו אין אתה יכול ליטול, האיך אתה יכול לרפאות נשוך נחש, כך אמרה האתון לבלעם, אני אין אתה יכול להרגני אלא אם חרב בידך, האיך אתה רוצה לעקור אומה שלמה בלשונך.

"ותאמר האתון אל בלעם הלא אנכי אתנד אשר רכבת עלי מעודך עד היום הנה ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא" (כב, כט - ל)

בלעם בגודל שנאתו לישראל טח עיניו מראות, ועשה עצמו אינו רואה ואינו שומע לדברי האתון לכאורה נראה שהסכים בלעם עם האתון, אבל יש לומר דרך משל כשבלעם ראה שהאתון מדברת פה אל פה כאשר ידבר איש אל רעהו, מן הראוי היה שתפרח רוחו ונשמטו ממנו, יען כי עדיין לא היה לעולמים שאתון תדבר, ובודאי אין זה לחנם כי אם למנעו לבלתי ילך בדרך הזו, ובפרט שראה גם כן מקודם שהדרך הזו אינה מצלחת לו, כי בפעם הראשונה הלכה בשדה ונסתה מהדרך, ופעם שנית לחצה רגלו אל הקיר, ופעם שלישיית נפלה על מקומה ולא הלכה כלל, אין כי אם שאין הדרך מצלחת לו, בדרך משל לאיש שנסע בדרך, בפעם הראשונה נשברה לו אופן העגלה, בפעם השניה נתקו החבלים מן העגלה, ובפעם השלישיית שאר דברים, אמר אשוב לביתי שרואה אנכי שאין הדרך מצלחת לי, שכמה סיבות נקרו לי, וכן היה, בלעם שנקרו לפניו כמה סיבות ומן הראוי שישב לביתו, כאשר ראה דברים נפלאים אשר לא נהייתה כמוהו, אבל בלעם בגודל שנאתו לישראל טח עיניו מראות, ועשה עצמו אינו רואה ואינו שומע לדברי האתון, אלא תיבף כששמע האתון מדברת עמו אמר כי התעללת בי לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך, ובוה יתישב נמי שלכאורה תיבת עתה היא מיותרת שהיה יכול לכתוב הרגתיך, אבל הפירוש כך הוא, דרך משל לאיש אחד שהיה אצלו משרת, והבעל הבית היה רע מאד ותמיד היה מכה אותו, ראה המשרת שאין לו כח לסבול מכות אכזריות, ושאל לבעל הבית מה פשעי ומה הטאתי למה תכני תמיד, אמר לו בעל הבית עדיין יש לך פתחון פה, על הדיבורים האלה יש להכותך, כן היה עם בלעם שאמר לאתון עדיין יש לך פה לדבר נגדי, לו יש חרב בידי - על הדיבורים שלך הרגתיך, וזהו הפירוש של תיבת עתה, רוצה לומר על הדיבורים שדברת עתה, על כן ותאמר האתון לבלעם ההסכן הסכנתי לעשות לך כה, ומן הראוי היה לך להבין מזה שמה' הוא כל הדברים האלה, "ויאמר לא", פירוש אינני רוצה לשוב כי אינני שומע לדבריך.

"ותאמר האתון אל בלעם" (כב, ל)

בזוה"ק מובא לא האתון עצמה דיברה אלא ממונה מיוחד בשם קמריאל

בזוהר הקדוש כאן פירש הענין של פי האתון, שנברא עם בריאת העולם ממונה מיוחד בשם קמריאל, והוא הנקרא פי האתון, וסתם לה הקב"ה בתוך התהום עד שהגיע זמנו לדבר בפי האתון, ולא האתון עצמה היא שדברה, אלא שנתגלגל הענין באתונו לבזוהר.

"ותאמר האתון אל בלעם הלא אנכי אתנד אשר רכבת עלי מעודך עד היום הנה" (כב, ל)

מכאן משמע שבכל מקום שבו נאמר הלשון עד היום הזה אין משמעותו עד לאותו יום

הש"ך בחו"מ (סימן מ"ג ס"ק מ"ה) מאריך להביא ראיות שבכל מקום שבו נאמר הלשון עד היום הזה אין משמעותו עד לאותו יום, אלא הכוונה עד עכשיו ועד בכלל, כמו שנאמר על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה עד היום הזה (בראשית ל"ב, ל"ג).

לכאורה, מדוע לא הביא הש"ך ראיה גם מהנאמר בפסוק זה, ברם יש לפרש שאין להביא ראיה מלשון של בהמה. רא"מ מנור. (מוסר חכמים)

"הנה אנכי יצאתי לשטן פי ירט הדרך לנגדי" (כב, לב)

הנה אנכי יצאתי לשטן ר"ת האיל

הנה אנכי יצאתי לשטן ר"ת האיל, אילו של יצחק נזכר לפני הקב"ה שאמר לו בעקידה כי ברך אברכך ואתה בא לקלל בניו.

"וּתְרַאֲנִי הָאֲתוֹן וְחַטְּ לִפְנֵי זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים אוֹלֵי נְטִתָּהּ מִפְּנֵי כִי עֲתָה גַם אֶתְכָּה הֲרַגְתִּי וְאוֹתָהּ הֲחַיִּיתִי"
(כב, לג)

המלאך הרג את האתון ואח"כ החיה אותה

אתון בלעם שנכנסה לגבול המלאך הרגה, שנאמר כי עתה גם אותך הרגתי ואותה החייתי, לכפרה לבלעם. מלמד שהחיה אותה כי כשנשלח המלאך להמית בן אדם, אם ימות בן גילו ינצל.

"וַיֹּאמֶר בְּלָעֵם אֶל מְלָאֲךְ ה' הֲטָאֲתִי" (כב, לד)

כמה גדולה מעלת התשובה שהרי בלעם אמר הטאתי מהשפה ולחוץ וניצול מקטרוג המלאך

ראיה ברורה שהמתוודה אפילו בפה מהני לכל הפחות שלא יחולו עליו יסורים וקטרוגים. כמ"ש במד"ר (במ"ר כ יג) "ויאמר בלעם אל מלאך ה' הטאתי. שהיה רשע ערום ויודע שאין עומד מפני הפורענות אלא תשובה. שכל מי שחוטא ואומר "הטאתי" אין רשות למלאך ליגע בו. כי לא ידעתי, ועתה אם רע בעיניך אשובה ע"כ. נראה מדברי המדרש שמי שהוא חוטא ואומר הטאתי, אפילו אין זה בלבב שלם, אלא בערמה אין רשות למלאך ליגע בו. כדאיתא בזוה"ק (ח"ג רלא. וה"ג מא.) שהאדם צריך להקדים את השמן ולפרט את חטאיו, ואז אין לשמן רשות לקטרג עליו. ועיין בסה"ק ראשית חכמה (תשובה פה). עתה נלמד מהא דמעשה דבלעם, ראה בלעם שהיה עכו"ם ולא מישראל, וידוע שלעכו"ם לא מהני תשובה, כדאיתא במדרש תנחומא (פרשת האינינו) – ואף על פי כן כשהתוודה הועיל לו שלא יענש. ולא עוד אלא אפילו בלעם שהיה רשע ערום, כמו שאמרו במדרש, ובוודאי לא היה הוידוי אלא "ווידוי בפה" ולא בלבב שלם ומיראת העונש רק הודאה על החטא, ובכל זאת ראינו שמהני לו לינצל מקטרוג המלאך – א"כ כש"כ הדברים שבישראל ע"י וידוי בפה בוודאי יהנה להגין עליו שלא יחולו עליו היסורים והקטרוגים כנתבאר. ומכאן ראיה ברורה שהודאה אפילו עם רצון מקופיא (היצוני) ולא פנימי מעומק הלב מהני, כי הרי אין לגוים רצון טוב אמיתי מעומק לבם, משום דשורשם רע, ודו"ק. וכע"ז מציינו נמי בגמ' תענית (ב, ז): כתיב ויקבצו בני ישראל המצפתה וישאבו מים וישפכו לפני ה' (ש"א ז ו) וכי מים שפכו. אלא מלמד ששפכו את לבם כמים. ויאמר שמואל חטאנו לה'. לבש שמואל חלוקן של כל ישראל, אמר לפניו: רבון העולמים. כלום אתה דן את האדם אלא על שהוא אומר לפניך לא הטאתי, שנאמר הנני נשפט אתך על אמריך לא הטאתי (ירמיה ב לה) ואנו אומרים לפניך חטאנו (ע"כ אל תבוא במשפט עמהם. ק"ע) והיינו כשאומרים חטאנו מועיל. הרי להדיא שכשאדם מודה שחטא אי אפשר לענוש אותו. וזהו מטעם שנתבאר.

אותיות "מקרה" זה רק מה' או ה' רקם

כתב בספר "עונג השולחן" שפסוק זה מלמדנו כי מהשמים רצו לאותת לבלעם שדרכו אינה נכונה. אתונו של בלעם ניסתה בכמה דרכים למנוע מבלעם שימשיך בדרכו. בתחילה רק סתתה מן הדרך – רמז קל לבלעם. וכשלא התעורר מכך, קיבל רמז יותר חזק, איתות יותר חזק – "גדר מזה וגדר מזה" כמו שכתוב "ותלחץ את רגל בלעם אל הקיר", אולי במצב כזה יחשוב בלעם מדוע זה קורה לו וכי אין הוא רואה תמרוך "עצור" לנגד עיניו? האם אינו חש שעוצרים אותו משמים מלהמשיך בדרכו? וכשלא התעורר אף מכך, הגיע למצב של "ותרביץ" – אין אפשרות להמשיך. ואפילו במצב זה לא התעורר עדיין בלעם לחשוב ולבחון את השינוי הניכר בדרכה של אתונו והמשיך להכותה. ואפילו שאירע גם מדהים שלא היה מעולם והאתון פתחה את פיה והוכיחה אותו על מעשיו, לא חשב בלעם כלל על סיבת השינוי בפעולתה ועל דיבורה הדרמטי הנראה לנגד עיניו והמשיך בכעסו עליה. הסיבה לכך היא שבלעם הסתכל על כל השינויים האלו כמקרה בעלמא, האתון נוטה מהדרך – מקרה. עוד פעם זזה ודוחקת את רגלו לקיר – מקרה, רובצת – כנראה שצריך לתת לה מכות יותר חזקות, כדי שתחזור להיות ממושמעת ונאמנת כבתחילה.

זו הייתה טעותו של בלעם. בלעם שהיה נביא היה צריך לדעת ששום דבר ולו יהיה הדבר הפעוט ביותר שקורה לאדם זה איתותים משמים. איז מושג כזה הנקרא במקרה והרי אותיות "מקרה" זה רק מה' או ה' רקם. כן, כל אחד מאיתנו יכול להרגיש באיתותים ורמזים הנשלחים לו מן השמים, כדי לעוררו שישינה את דרכו ויחזור לעשות כרצון בוראו. אם הוא מרגיש בכך ומשנה את דרכו, הרי השיג האיתות את המטרה שבשבילה נשלח, אולם אם הוא ממשיך בדרכו בטענה שמקרה בלבד הוא ואין להתייחס לכל שינוי שקורה בעולם, אזי יכול הוא להגיע למצב שכבר לא יוכל לתקן, וזאת על ידי שהקטרוג על מעשיו יהיה גדול מאוד. עלינו תמיד לפקוח את עינינו על כל הקורות אותנו לעצור להתבונן ולשאול את עצמנו מדוע זה קורה לנו ועל ידי כך נלמד מהם לשנות את דרכינו לטובה.

ומסופר על איזה מלך אוידיש היה אהוב ונערץ על כלל תושבי המדינה. הוא עשה ככל שביכולתו כדי לשלוט בתבונה ובצדק ולנהוג בהגינות כלפי נתיניו. באופן קבוע נהג המלך לצאת מארמונו בחשאי כשהוא מחופש לנווד פשוט ולהתהלך בין האנשים, לשמוע מה יש להם לומר על דרכו בניהול הממלכה. באחד הימים כאשר יצא המלך כדרכו

והסתובב ברחובות עיר הבירה, הגיע לבית גדול ויפה על גדות הנהר. המלך דפק בדלת והאישה העשיר קיבל אותו בסבר פנים יפות, שאל המלך את מארחו: 'אמור לי בבקשה ידידי: מדוע חלק מהאנשים עשירים וחלקם עניים?'. 'אני לא יודע מה לומר' אמר העשיר בכנות. 'אבל אני זוכר שאבי תמיד אמר 'לכל אחד יש גורל, לא ניתן לשנות את הגורל' וזו הסיבה לדעתי'. 'אמרה יפה' החמיא הנווד למארחו: 'אבל ברשותך ידידי, הייתי רוצה לעשות אתך ניסוי קטן: אני מביא לך כעת ארנק שבתוכו ארבע מאות מטבעות זהב, תן את הארנק הזה לאיש העני ביותר שאתה מכיר ובעוד שבוע אחזור לכאן ונבחן האם השפענו על רצון הגורל, או לא...'. העשיר הסכים בחיך, לקח את הארנק ויצא לחפש את העני המתאים. ברחוב הסמוך התגוררו שני אחים עניים מאד, הם ישבו בפנית הרחוב וביקשו נדבות מעוברים ושנים. הגיע העשיר לאחד מהם, נתן לו את הארנק והמשיך לדרכו. כשהעני פתח את הארנק, היכה בו ברק: בארנק היו ארבע מאות מטבעות זהב! מה הוא יעשה כעת? יתחלק עם אחיו? נכון שעד עכשיו הם התחלקו בכל, אבל זה משהו שישנה לו את החיים והוא לא יוותר עליו בשביל אחיו, הוא יסתיר את הכסף וישמור את הכול לעצמו. לא הדחק מביתו על שפת הנהר, עמד עין אלון עתיק. העני לקח את הארנק, והסתיר אותו באחד מענפיו היבשים של עין האלון, הוא היה בטוח שאיש לא יחפש אוצרות בתוך ענפי העץ. בערב הגיע הביתה אחיו שקיבץ נדבות בחלקה השני של העיר. 'כמעט איברתי היום את כובעי' סיפר לאחיו. 'איך שחציתי את הנהר הגיעה רוח הזקה והעיפה אותו לתוך הנהר. אז תלשתי ענף יבש מעין האלון שליד הנהר, עם הענף הזה הצלחתי להוציא את הכובע מתוך המים אחיו כמעט נחנק מהתרגשות. 'מה עשית עם הענף? שאל. 'זרקתי אותו לתוך המים' השתומם האח על השאלות. מיהר הקבצן לעין האלון שעל שפת הנהר וגילה לתדהמתו שהענף שעקר אחיו, היה הענף שבו הטמין את האוצר. הוא החל לבכות ולהשתולל מכעס וזעם, אבל לא היה לו הרבה מה לעשות. למחרת טייל העשיר על שנת הנהר והבחין בענף יבש שזרוק על הארץ. 'אני צריך כזה בשביל האח הבעור' חשב לעצמו והרים אותו. בבית כשיתן אותו לזרדים, גילה לתדהמתו את הארנק עם המטבעות. הוא נדהם אך שמר אותו בצד, כשלפתע נשמעו דפיקות בדלת – בפתח עמד הקבצן העני שקיבל ממנו את הארנק כשהוא עצוב ומיואש. 'יש לכם קצת אוכל בשבילי?' שאל בייאוש. 'כנראה רצון הגורל, הוא שהאיש לא ייחנה מהכסף הזה אבל בוא נבדוק זאת שנית...'. הוא הזמין את הקבצן ללון אצלו בלילה. ובזמן שהקבצן ישן, הוא הכין שתי פשטידות גדולות ויפות. באחת מהן הכניס חתיכות ברזל. בשנייה, הוא הכניס את הארנק. למחרת בבוקר אמר לקבצן: 'ידידי, הכנתי לך שני פשטידות על השולחן. תבחר לך אחת מהן!'. 'מה הוא חושב שפשטידה תנחם אותי עכשיו?' פעם הקבצן. ובכל זאת בדק את הפשטידות, כשראה שאחת מהן גדולה ורחבה יותר – הוא בחר בה ויצא מהבית.

לפני שחזר הביתה התיישב בפינה לאכול מהפשטידה ולתדהמתו מצא בה חתיכות ברזל. 'חוצפה!' אמר לעצמו וחזר כועס ורותח לביתו של העשיר. 'מדוע שמת לי ברזלים בפשטידה?' שאל בכעס את העשיר. 'סליחה! התנצל העשיר. 'לא התכוונתי לפגוע בך, בא תישאר כאן לילה נוסף – למחרת אתן לך משהו אחר!'. בלילה אפו העשיר ואשתו שתי כיכרות לחם דומות אחת לשנייה. למחרת בבוקר ביקש העשיר ממנו לבחור לו כיכר לחם, העני ניגש לשולחן הרים את הכיכר שבה היו המטבעות. אבל לרגע נעצר: 'אני צריך לבדוק שלא עשו לי עוד פעם איזה תעלול' הוא ניער את הכיכר וכששמע את רעש המטבעות, הניח את הכיכר על השולחן ולקח את הכיכר השנייה. הוא היה בטוח שגם היא מלאה במסמרים ורק ביקש להתפטר ממנה. הוא פגש בדרכו אישה ושאל אותה: 'תרצי לקנות כיכר גדול בשני פרומות?'. 'בשמחה' השיבה ונתנה לו את הכסף. רצה הגורל ויום קודם לכן היא השאילה כיכר לחם דומה משכנתה העשירה, היא עטפה את הכיכר בנייר ושלחה את בעלה להחזיר אותו לשכנתה. 'אין דרך לשנות את הגורל' אמר העשיר לאשתו, הניח את הארנק בצד והמתין לבוא הנווד. לאחר שבוע הגיע המלך אוידו ללא תחפושת הנווד. 'האם האיש העני נעשה עשיר יותר?' שאל המלך. 'לא אדוני' השיב העשיר וסיפר לו את המתרחש. 'כנראה שאביך צדק, לא ניתן לשנות את הגורל...'. אמר המלך מהורהר והבין שלא הכול נמצא בידיו והוא לבדו, אינו מסוגל להשפיע על הגורל במאומה...

"הַדְבַר אֲשֶׁר יְשִׁים אֱלֹהִים בְּפִי אֶתוֹ אֲדַבֵּר" (כב, לח)

בלעם לא כיון לכל הסודות

בזהר הקדוש וכן באדרת אליהו לרבנו הגר"א מובאים על נבואת בלעם פירושים שונים על דרך הקבלה, בכמה פנים ובסודות גדולים, אמר על כך רבנו החפץ חיים, כי בלעם לא כיון לכל הסודות, אך הלא אמר: הדבר אשר ישים אלהים בפי אותו אדבר ובדברים ששם ה' בפיו יש סודות גדולים, והביא כעין ראיה ורמז לזה, שבנבואת בלעם אין פרשיות פתוחות ואין סתומות כפי שיש במקומות אחרים בתורה, זאת כדי שיתבונן משה רבנו בין מאמר למאמר, משום שבלעם עצמו לא ידע כלל, ולא ירד לעומק הדברים שיצאו מפיו.

"וַיֹּאמֶר בְּלָעֶם אֶל בָּלָק הֲנִיחָה בְּאֵתִי אֵלֶיךָ עֵתָה הַיְכוּל אֹכַל דָּבָר מֵאוֹמָה" (כב, לח)
אמר בלעם לבלק: איך אקללם, והלא הם הולכים בבגדי שבת ויום טוב

בספר "פקודת המלך" (ליוורנו, תקס"ד), הביא מדברי "פרקי דרבי אליעזר", וזה לשונו: בשעה שביקש בלק מבלעם לקלל לו את ישראל, אמר לו בלעם לבלק: איך אקללם, והלא הם הולכים בבגדי שבת ויום טוב, ולא עוד אלא שהולכים אצל הדרשה בשעה שהחכם יושב ודורש.

מהו הקשר בין בגדי השבת ודרשת הרב – לענין הקללה שביקש בלק מבלעם.

וביאר הגאון רבי אברהם ברוך מני, מרבני חברון בן הגאון רבי אליהו סלימאן מני, רבה הנודע של חברון, על פי מה שידוע, שכל ענין הניחושים והכשופים הוא המשכת שפע מהכוכבים והמזלות לארץ, ועל ידי זה פועלים מה שפועלים, אך אינם שולטים אלא על מי שהוא תחת שלטון הכוכבים. לא כן ישראל, אשר עליהם נאמר "כי חלק ה' עמו", בשעה שעושים רצונו של מקום – אין שום אומה ולשון ומכשף ומנחש שיוכל לשלוט בהם. כפי שאמר רבי חנינא לאותה אשה שהיתה מחזרת ליטול עפר מתחת רגליו, על מנת לעשות לו מעשה כישוף ולהרע לו (סנהדרין סו:): 'אי מסתייעת – זיל עבידי, "אין עוד מלבדו" כתיב (אם תצליחי, לכי ועשי זאת, שהרי נאמר "אין עוד מלבדו", ואם הקב"ה הפץ בי – לא תוכלי להרע לי כלל).

והנה, ידוע מה שכתב ה"אבן עזרא" ששמירת שבת קודש והתענוג ביום זה מורה שאין אנו תחת שליטת הכוכבים, שהרי יום שבת הוא תחת ממשלת כוכב שבתאי, והיה צריך להתאבל בו וללבוש שהורים ולהתבודד בהרים וכיוצא בזה, שכל זה עושה המנחש להמשיך כח שבתאי עליו, אך אנו עושים להיפך – לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותים וחוגגים, להורות שאין אנו תחת ממשלתו, אלא רק תחת ממשלת השם יתברך. (מעין זה הובא ב"זוהר חדש", פרשת יתרו, דף נא ע"א).

מעתה יבואר המדרש כמין חומר: בשעה שביקש בלק מבלעם לקלל לו את ישראל, אמר לו בלעם לבלק: איך אקללם והלא הם הולכים בבגדי שבת ובבגדי יום טוב דהיינו שלובשים לבנים ומתעטפים לבנים – שזה היפך מידתו של שבתאי, ולא עוד אלא שהולכין אצל הדרשה בשעה שהחכם יושב ודורש, ומתאספים אגודות אגודות לעסוק בתורה ושמחתה – ואף זו היפך מידתו של שבתאי, האוהב התבודדות ושיבה לבד, מבלי התאספות עם, וכל זה מורה שאינם תחת ממשלת הכוכבים, ואם כן איך אקללם, הלא עם זה ברוך ומבורך מפי הקב"ה.

"וַיֵּרָא מִשָּׁם קִצְהָ הָעָם" (כב, מא)

ראה קוצים שבעם

ראה קוצים שבעם, רשעים שבהן, מחוסרי אמנה שבהן, שפלטן הענן, ונתכוון להן לקללן.

"בְּנֵה לִי בָּזָה שְׁבָעָה מִזְבַּחַת וְהִכֵּן לִי בָּזָה שְׁבָעָה פְּרִים וְשְׁבָעָה אֵילִים" (כג, א)

בלעם ידע סוד שם אהי"ה

ג' פעמים ז' הם כא'. ונראה לפרש על פי החיד"א ז"ל דכל המבקש דבר מאת שם "אהי"ה" אין תפילתו חוזרת ריקם וכ"א גי' אהי"ה וכיון דבאומות העולם קם נביא גדול ידע סוד שם אהי"ה.

"אֵת שְׁבַעַת הַמִּזְבַּחַת עֲרַכְתִּי" (כג, ד)

בלעם בנה שבעה מזבחות והקריב 42 קרבנות והס"א תבע את זה, ואומר רבנו האר"י שהקב"ה שלם להם בזמן אלישע הנביא שיצאו שני דובים מן היער שהם בלעם ובלק ואכלו את הארבעים ושתים הנערים כנגד הקרבנות

במדרש מבואר שהזכירם בלשון המזבחות בה' הידיעה לפי שמצינו שבעה צדיקים שעשו מזבחות מיום שנברא העולם ועד בלעם, ואלו הן, אדם, קין, הבל, נת, אברהם, יצחק, ויעקב, כל אחד בנה את שלו ובלעם כנגד כולם, לכך הזכיר בה"א הידיעה.

וחכמי הקבלה הסבירו את שבעת המזבחות ערכתי. מה שעשה מהם שבעה ומה שהזכירם בה"א הידיעה הכל בהשגחה גמורה וכוונה ידועה, כי בלעם ברוב חשקו לקלל רצה להמשיך רצון מהמחשבה הטוהרה אל כל השבעה ולהשפיע בהם כח, ולא הספיק אצלו שיעשה מזבח אחד ועשה שבעה מזבחות כדי שיפעלו כל המדות רצונו ויספיקו מחשבתו בהמשכת הרצון ועלו קרבנותיו בהשלשה מקומות מ"ב.

והנה שבעת המזבחות האלה הם שבעת ימי בראשית ושבעה נרות המנורה, והם הנקראים צרור החיים, כי הם ענין מיוחד למעלה מתפרד למטה.

בלעם בנה שבעה מזבחות והסמ"א תבע את המזבחות האלה, אמר לו הקב"ה אני אשלם לך, ואומר רבנו האר"י ששלם לו בזמן אלישע הנביא שבאו בני יריחו לאלישע הנביא ורצו מים, כי היו להם מים מרים, ולא יכלו לשתות מהם ולכן היו צריכים לקנות כל הזמן מים בכסף, ואמרו אין לנו כח לזה בבקשה ממך תרפא לנו את המים שיהיו ראויים לשתיה.

ואלישע הנביא באמת כתב איזה שמות על צלחת ושם במעין יריחו ובאמת נהיו המים מתוקים עד היום הזה ולכן הוא נקרא מעין אלישע, שהיה של אלישע והיו ארבעים ושנים נערים שהם היו מוכרים להם מים וצעקו לאלישע עלה קרח עלה קרח. כתוב בתנ"ך שיצאו ב' דובים מהיער ואכלו את ה-42 הנערים.

הגמ' אומרת לא דובים ולא יער אלא הקב"ה ברא יער במקום והוציא שני דובים ואכלו את 42 הנערים. ואומר רבנו האר"י שני דובים האלו הם בלעם ובלק, אמר להם הקב"ה אתם תקחו את 42 הנערים האלה על ארבעים ושנים קרבנות, ששה קרבנות כפול שבעה מזבחות, וזו המתנה שלכם 42 נערים האלה הרשעים.

ולפי הסוד יש בזה דבר נוסף, שהרי לא כתוב דובים עם ו' אלא דבים, דבים זה ה' גבורות קשות נקראות מנצפ"ך כמנין פ"ר, תחלק לחמש יצא 56 כמנין נ"ו. בדרך כלל הקב"ה מנהיג את העולם בנ"ו אחד האל הרב את ריבנו והרן את דיננו והנוקם את נקמתנו. אדם אומר לבנו אם עושה דבר לא טוב נו נו. יער עולה כמנין פ"ר, יצאו ממנו ב' דבים דבים כמנין נו וא"כ פעמים נ"ו.

"לְקַח אֶרֶץ לִי יַעֲקֹב וְלָקַח זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל" (כג, ז)

מי שרוצה לקלל צריך לקלל את כל השמות, ושיקלל במדת יום ובמדת לילה

הזכיר שני שמות יעקב וישראל, ומכאן מי שרוצה לקלל צריך לקלל את כל השמות, ושיקלל במדת יום ובמדת לילה, וזהו שסמך מיד מה אקוב לא קבה אל, ולא אמר זעם כענין שכתוב (תהלים ז' יב) ואל זעם בכל יום, אלא שכונן להזכיר שתי המדות.

"מָה אֶקֶב לֹא קִבַּה אֵל וּמָה אֶזְעַם לֹא זַעַם ה'" (כג, ח)

בלעם אמר מה אוכל לעשות אם הקב"ה לא נותן לי לומר שם אלהים אלא דוקא שם "אל" שהוא רחמים

ידוע ששם הוי"ה הוא רחמים, אבל אם כתוב רק י"ה, זה מורה על הדין, וכן שם אלהים הוא דין, אבל אם כתוב רק אל, זה בחינת רחמים, והנה בלעם הרשע בזמן שהיה רוצה לקללם בשם אלהים שהוא דין היה הקב"ה מושך רסן בפיו ולא עזב אותו שישלים שם אלהים, וז"ש מה אקב לא קבה אל, כלומר מה אוכל לעשות אם הקב"ה לא נותן לי לומר שם אלהים אלא דוקא שם "אל" שהוא רחמים, ובזמן שהיה רוצה לומר שם י"ה שהוא דין. הקב"ה אומר לו שישלים שם הוי"ה שיהיה רחמים, וז"ש ומה אזעום לא זעם ה', כלומר איך אוכל לקללם בשם י"ה, אם השי"ת לא הפין בזה, ואומר שאשלים שם הוי"ה שהוא רחמים, נמצא כאילו היה רסן וחכה בפיו שמושך לכאן ולכאן, ואינו ברשותו לדבר מה שהוא רוצה.

"מָה אֶקֶב" (כג, ח)

בזכות האמנים וקדישים וברכו לא הצליח בלעם לקלל את ישראל

מה אק"ב, אמן קדיש ברכו, אמר בלעם הרשע היאך אוכל לקללם והם אומרים בכל יום כמה אמנים וקדישים וברכו. **"הֵן עִם לְבַדְד יִשְׁכֵּן"** (כג, ט)

אותיות ה"ן שאין להם בן זוג מראים על ישראל שאין להם בן זוג

כל אותיות יש להם בן זוג, א"ט ב"ח, חוץ מאותיות הן, כן ישראל אין להם זוג ואפילו מלך גוזר עליהם לחלל שבת ולבטל מילה או לעבוד ע"ז הן נהרגין ואינן מתערבין עמהם, שנאמר ובגוים לא יתחשב ומה אני עושה כל מלך ואויב שעומד עליהם אני הורגו שנאמר הן עם כלביא יקום וכן אתה מוצא בעמלק וסירא ומצרים.

"הֵן עִם לְבַדְד יִשְׁכֵּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב" (כג, ט)

ישראל נפרד מהגויים ומהבלי העולם הזה, ישכון, אז יהיה לו מנוחה ואין אומה ולשון שולטת בו פירשו רבני אשכנז, הכונה הן עם בני ישראל בהיותו נפרד מהגויים ומהבלי העולם הזה, ישכון, אז יהיה לו מנוחה ואין אומה ולשון שולטת בו, כמו שאמרו אין לך בן הורין אלא מי שעוסק בתורה, אבל ובגוים אם העם הזה יתערב עם הגוים לעשות כמעשיהם יצא ללכת בנימוסיהם ותענוגי הבלי העולם הזה, אז לא יתחשב, הלך ממנו החשיבות ויהיה נבזה ושפל רוח וגוף.

ואפשר להוסיף ישכון גי' שכינה עם הכולל, כי בהיותו לבדד עוסק בתורה נכת פני ה' הנה השכינה עמו לשמרו מכל

רע, וזהו לבדד ישכון. (מוסר חכמים)

"לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל" (כג, כא)

בשמים צרפו אותיות "און ועמל" ונהיה "עמנואל". שה' אלהיו עמו

ארז"ל בלעם הרשע היה מקטרג על ישראל. והיה אומר שיש בהם און ועמל, ובשמים בלבלו מחשבתו והפכו את אותיות "און ועמל" לתיבת "עמנואל", וז"ש לא הביט און ביעקב שלא רצה השי"ת בקללה של און, ולא ראה עמל בישראל, וגם לא השגיחו בשמים מה שקטרג לומר שיש בהם עמל, אלא ה' אלהיו עמו, שבשמים צרפו אותיות "און ועמל" ונהיה "עמנואל". שה' אלהיו עמו, וגם תרועת מלך בו, תרועת לשון ריעות ואהבה שישראל הם אהובים וחביבים לפני השי"ת.

הבחין בלעם במעלתם של ישראל שאף על פי שיגיעים הם בתורה אינם חשים בעייפות וטורח

כתב האור החיים הקדוש, וזה לשונו: שהצדיקים, הגם שעושים מצות וכל עסקם בתורה אינם מרגישים שיש להם עמל, אלא אדרבה כאדם המרויח וכאדם המשתעשע בשעשועים, לרוב השקם בתורה, הבחין בלעם במעלתם של ישראל שאף על פי שיגיעים הם בתורה אינם חשים בעייפות וטורח.

בספר תולדות אדם מביא מעשה אודות רבי זלמליה אחיו של רבי חיים מוולאז'ין, שפעם אחת תוך כדי לימודו נזקק לספר מסויים שהיה מונח מאחורי ארון ברזל גדול וכבד, שבדרך כלל רק שלשה אנשים יחד יכלו להזיזו ממקומו, אך רבי זלמליה לא נרתע מלנסות להזיז את הארון, ברוב אהבתו את התורה ומתוך גודל השקו ללמוד, הזיז את הארון לבדו והוציא את הספר שנוקק לו.

מנין שואבים בני התורה את הכח להגות בתלמודם לילה שלם, אין זאת אלא שמוצאים טעם בלימודם, לפיכך יש לדעת שתורת ה' מתוקה מדבש ונופת צופים למי שעמל בה, והזוכה לחוש באותו טעם נפלא, לא יחוש לעולם עייפות בשעת לימודו.

ידוע משלו של המגיד מדובנא בביאור הפסוק ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל (ישעיה מ"ג כ"ב) משל לסוחר שבא ממדינת הים, בהגיעו לנמל ביקש מאחד הסבלים שיעלה לאניה, ויביא את חבילותיו לביתו, כאשר הגיע הסבל לבית הסוחר מויע ומתנשף וביקש את שכרו, אמר לו הסוחר החבילות שהבאת אינן שלי, שאלו הסבל, וכי מניין לך זאת הרי לא ראית כלל את החבילות שהבאתי, השיב לו הסוחר חבילותי הן חבילות קטנות של יהלומים, אילו הבאת אותן בודאי לא היית מויע ומתנשף כל כך, מאחר שראיתי עד כמה התעייפת, הבנתי שבודאי לא את הסחורה שלי הבאת. כך אומר הקב"ה ולא אותי קראת יעקב ומוסיף כי יגעת בי ישראל, כלומר, מהיכן ידעתי כי לא קראת בשמו, על ידי שראיתך מתעייף ומתייגע, כאשר הצדיקים לומדים ומקיימים מצות, אין הם חשים עמל לטורח, אלא אדרבה יש להם טעם ועונג רב.

משל זה הוא אחד משלשת המשלים של המגיד מדובנא, אשר האדמו"ר מקוצק אמר עליהם שנאמרו ברוח הקודש.

"ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו" (כג, כא)

בלעם קילל את עם ישראל בר"ה

ה"מגלה עמוקות" אומר שזמן שליחת השליחים מבלק אל בלעם היה בסוף חודש אלול, וכשהגיע בלעם לקלל את ישראל, היה זה בכ"ט באלול. לכן כתוב שבלעם מיהר בכוקר לצאת לדרכו כי רצה להספיק את ראש השנה... דבר זה רמוז במילים "לכה נא ארה לי" – א' ר"ה... וידוע מהזוהר הק' שראש השנה זה דינא קשיא, והר"ת של "לי" – לקלל ישראל.

ולמה רצה בלעם לקללם דווקא בראש השנה? אלא בלעם עשה חשבון שראש השנה הוא יום שהשמן מקטרג על ישראל. בא אפוא בלעם ורצה לקללם בעת שהשמן מקטרג, אך ישראל תקעו בשופר וסתמו את פיו של השמן. אמר בלעם: איך אוכל לקללם אם ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו", הלא תקיעת השופר שלהם מונעת ממני לקללם.

"תרועת" עם ז' האותיות גימ' תפארת

צריך להתבונן מה כוונתו במלת ותרועת. ואפשר לומר דמלת תרועת עם ז' האותיות גימ' תפארת דבא בלעם להפריז ולגדל מעלת ישראל לפני אביהם שבשמים ועוד אומר עליהם ישראל אשר כך אתפאר דהיינו ההתפארות שלו תלה בהם, וזהו ותרועת מלך בו, דהיינו שקרא אותו בשם מלכותו בזה ניכר רצונו של מלכו של עולם שלם עמו ובעל כרחנו חייבים אנחנו להודות ולומר אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו.

"אל מוציאם ממצרים" (כג, כב)

לא יציאה ראשונה לבד אלא בכל שנה ושנה מוציאם כנזכר

אמר מוציאם בלשון הווה ולא אמר הוציאם בלשון עבר, ונראה על דרך אמרם ז"ל (פסחים קמ"ז) בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, על כן אמרו יודעי פנימיות התורה כי כל ליל פסח מתבררים כוחות הקדושה מהקליפה ונוספים בעם בני ישראל, והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים, והוא אמרו אל מוציאם, כי לא יציאה ראשונה לבד אלא בכל שנה ושנה מוציאם כנזכר.

"אל מוציאם ממצרים פתועפת רגלם לו" (כג, כב)

פלא גדול מה שהיה עם דוד המלך

ובן דוד אומר הושיעני מפי אריה ומקרני רמים עניתני (תהלים כ"ב, כ"ב), אמרו חכמים בשעה שהיה דוד רועה הגיע למקום גבוה שלמעשה היה זה ראם ישן, והיה דוד סבור שהוא הר גבוה, התחיל רועה עליו את הצאן, עד שהוא יושב עליו עמד הראם, ומצא דוד רוכב עליו והיה מניע לשמים, מדד קרניו ומצאן מאה אמה, יש אומרים לארכן ויש אומרים לעיגולם, באותה שעה אמר דוד, רבון העולמים אם אתה מציל אותי מכאן אני בונה לך היכל של מאה אמה, מיד זימן לו הקב"ה אריה, וכשראה אותו הראם נתירא ממנו מפני שהוא מלך על כל החיות וישב מפניו, ירד ממנו דוד, באותה שעה אמר דוד עכשיו הושיעני מפי אריה, כי מקרני רמים כבר עניתני, הא לפי שהוא גבוה אמר הכתוב כתועפות ראם לו, ואין תועפות אלא גובה, שנאמר ותועפות הרים לו (תהלים צ"ה, ד').

"כעת יאמר לייעקב ולישראל מה פעל אל" (כג, כב)

איש ישראל את חברו צריך לשאול מה פעלת היום בענייני רוח

פרשה זו יפה נדרשת בתורת אבות: כשם שעכשיו, כאשר פוגש איש את רעהו שואל אודות בריאותו ועסקיו וכו', כך כאשר פוגש איש ישראל את חברו צריך לשאול בראשונה: מה פעל אל? – מה פעלת היום בענייני רוח, האם כבר הספקת היום לעשות נחת רוח כלשהי להקדוש ברוך הוא?!

"הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא" (כד, כד)

התגברות לתפלה בחשק ולא ברפיון ובעצלות

כשהן עומדין משינת שחרית הן מתגברין כלביא וכארי לחטוף את המצוות (רש"י)

בזוהר הקדוש הסביר את ענין "הלביא" ו"הארי" בנושא של השכמה לעבודת הבורא, בהתגברות על העייפות לתפלה במנין, הרי כאן קימה וגבורה בפועל.

אך במדרש משמע, שההתגברות היא רוחנית – לעבור ממצב של שינה ובטלה למצב של ריכוז בתפלה ובעבודת ה' תמה שדבר זה דורש גבורת ארי, רגע אחד מתנמנם הוא ברפיון ובעצלות, ובמשנהו נצב במלא כוחו וגבורתו.

כאמור, גדולה סגולת הגבורה העצמית, לקום כלביא ולהתנשא כארי בתפלה לבורא עולם, שביכולתה נתגבר גם על השונא שבחזן. וכמו שאמרו חז"ל (סוטה מב). שביכולת קריאת שמע בוקר וערב מנצחים את האויבים. לכן לא יתירשל האדם לקום בבקר, גם אם עצל הוא מטבעו, איטי ומסורבל, אפי' הכי יתגבר כארי לעבודת הבורא.

והסבירו על הפסוק "רבות מחשבות בלב איש" כלומר בבוקר בעודו שוכב על מטתו חושב נישן עוד מעט או שמא כדאי כבר לקום, אומרים לו עצת ה' היא: "תקום" מיד בלי להתמהמה.

מעשה באדם שהיה נשוי באושר ובשלחה לאשה מסורה, שכל מעייניה להשביע את רצונו. והיתה קמה בעוד לילה מנפה ולשה ומתפחה, מקטפת ועורכת את הבצק, מכשירה ומדיחה ומבשלת את הבשר, טורחת ומכינה מיני מעדנים וניחוחות הבישול והאפיה מלאו את הבית.

אך האושר בר-חלוף היה, האשה חלתה ונפטרה. התאבל, התנחם ובנה ביתו מחדש עם אשה טובה, חכמה, בעלת מעלות רבות – אך טירחה על התקנת המאכלים לא נמנתה עליהן... מה שהביא מהמכולת, זה מה שאכל... דנה לכף זכות, לא כל אחת מוכשרת, לא כל אחת יודעת, המטבח אינו תחומה, לו יהי כן.

יום אחד התבשרה אשתו שלמחרת עומדים קרוביה להגיע, או אז קמה מבעוד לילה, ונפתה וקטפה וערכה, הכשירה והדיחה ובשלה וטגנה, ומן המטבח עלו ניחוחות מגרים של מעדנים מופלאים.

והבעל, חרק שיניים ועיניו ירו נצים. אם כך, יודעת היא ומוכשרת, בעבור קרוביה טורחת ומבשלת, רק בעבורי לא? איני חשוב בעיניה דין!!!

והנמשל – אמר הגאון רבי חיותא הכהן זצ"ל מגרבה – יש לך אדם המתרשל לקום בבקר, תמיד יאחר למנין. מה נאמר, יש מי שהוא זריז ויש העצל בטבעו, איטי ומסורבל במהלכו, טבע הוא ואין לשנותו. אבל כשהוא יוצא לטיול, הנה יקום באשמורת, יתלבש כחץ מקשת, והנה הוא מוכן ומזומן. או אז יעורר תרעומת. אם כן, מסוגל הוא, זריז ונמרץ לכשירצה. אם כן, מדוע לא לתפלה במנין?!

והנה ב"שולחן ערוך" (או"ח סי' א) מובא – יתגבר כארי לעמוד בבוקר, והמקור הוא ממקרא זה, אבל הפלא שבפסוק מוזכר "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא", קודם לביא ואח"כ ארי. והנה כפי המבואר לביא הוא אריה קטן (כן כתב הרמב"ם). ויש להבין מה הכוונה שצריך לקום קודם כלביא ואחר כך כארי.

בספר "אוצר אפרים" הביא דבר נחמד מהגאון רבי שמעון הירשלה:

איתא ברמ"א (סס"א) ומיד כשיעור משנתו יקום בזריזות. וכתב על זה ב"באר היטב" (סק"ה) בזריזות לאו דווקא אלא ישהה מעט ולא יעמוד פתאום והוא ע"פ חז"ל (גיטין ע.) אלא מיד בקומו יאמר מודה אני ורק אח"כ יקום ממיטתו ע"ש.

ולפי"ז מדויק עד להפליא "הן עם כלביא יקום", מקודם יקום בשהייה מועטת כאריה קטן שלא נתגדל ויאמר מודה אני ורק אח"כ "וכארי יתנשא".

ומענין לענין באותו ענין אעתיק כאן דבר פלא בענין אמירת מודה אני הנאמר מיד בהתעורר האדם משנתו:

מעמד של קידוש השם מופלא היה באחד הכינוסים המדעיים העולמיים שנערכו באירופה. אחד המרצים הבכירים דיבר על התופעה הרפואית המוכחת בשמח, ולפיה אחוזי ההתעלפות של אנשים בשעה שהם מתעוררים בבוקר וקמים ממיטתם – הרבה יותר גבוהים מאשר ביתר שעות היממה.

הפרופסור הסביר את התופעה מן הצד המקצועי, ונימק את ההתעלפות בכך שכאשר אדם מתעורר וקם מהמטה, מחזור הדם בגופו עדיין לא פועל במלוא התפוקה הנדרשת לאדם כשהוא במצב עירני.

הדבר נכון גם באשר למערכות אחרות בגוף, המתעוררות רק לאחר זמן מה, וזו הסיבה שהאדם נוטה אז להתעלף, יותר מבשעות היממה האחרות. מסקנתו של המרצה היתה שאין לקום מהמטה מיד ברגע שמתעוררים, אלא יש להמתין 12 שניות בין ההתעוררות לקימה.

מיד לאחר שהמרצה סיים את דבריו, קם אחד הרופאים היהודיים שנוכח בכינוס, וביקש את רשות הדיבור.

הרופא ייחד את תחילת דבריו לחוכמה הגנוזה בתורת ישראל, וקבע שכל הממצאים הנחשפים על ידי הקהילייה הרפואית, כבר נכתבו ברמז כלשהו בתורתנו הקדושה, והוכיח זאת על ידי כמה דוגמאות.

את הדוגמא המוחשית ביותר לכך יכולני להביא לכם באשר לנושא שהועלה זה עתה על ידי קודמי, אמר הרופא היהודי, תוך שהוא מציין שאין יהודי אחד בכל רחבי תבל שאינו יודע שהדבר הראשון שעליו לעשות, מיד בהתעוררו משנתו, הוא לומר "מודה אני לפניך מלך חי וקים, שהחזרת בי נשמתו בחמלה, רבה אמונתך". נוסח הנאמר מתוך עומק הלב, ובהרגשה של הודיה לה.

את המודה אני אומר היהודי מיד בעת שהוא מתעורר, עוד בטרם קם ממיטתו. והנה, אם תספרו את המילים בקטע זה, תמצאו שיש שם בדיוק 21 מילים, וכיון שהוצאתה של כל מילה מהפה, אורכת שניה, הרי לכם שחכמי ישראל הקדימו תרופה למכה, על ידי אמירת המודה אני, הנאמר כאשר האדם שוכב במיטתו, ומשהה בכך את הקימה שלו ב-12 שניות.

אי אפשר לתאר את מידת ההתפעלות שהיתה באולם הכינוסים באותה שעה, כאשר הכל נוכחו לדעת ביופיה של תורת ישראל. (ברכי נפשי ויקרא עמ' תרב)

מסרו נפש להתפלל בכותל המערבי. ונתגלה להם השכינה

מעשה נורא שהיה עם הרב המקובל ר' יצחק לוי זצ"ל ידוע היה בין כל יהודי העיר העתיקה בירושלים, הוא היה מהמקובלים הידועים וכל לילה היה הולך לקרוא תיקון חצות בכותל המערבי, וכמה פעמים מחמת המצב ממשלת המנדט הטילה עוצר דרכים, אבל לגבי רבי יצחק העוצר לא פעל כלום. הוא היה קם בחצות והולך לכותל המערבי כהרגלו וכמה פעמים פגשו משמרות השוטרים ותפסוהו ושאלוהו איך אתה יוצא מביתך בעוצר, ואסור לצאת לרחוב, היה עונה להם אני הולך להתפלל לכותל המערבי אל תאבדו לי את הזמן, מה אתם רוצים ממני מה איכפת לי מהעוצר שלכם, חשבוהו כאינו שפוי בדעתו חלילה, עד שהתרגלו אליו היו רואים אותו ועזבוהו לנפשו, וכמה פעמים אשתו ובניו בקשו ממנו והתחננו לפניו לבל יסכן נפשו, ולצאת כך בלילות, והוא לא שעה אליהם, ומספרים כי פעם הלך

עם רב מקובל אחד מבתי מחסה לכותל בהצות הלילה ובהגיעם לכותל ויראו אשה לבושת שהורים ומקוננת כמו יונה, ובחזרתם לא ראוה, משערים שזו היתה השכינה שננלתה אליהם שהיתה מקוננת על בניה ועל חרבן בית המקדש.

בפעם האחרונה שהלך רבי יצחק לוי ז"ל לכותל בהצות, ויתחיל לקרוא תיקון הצות וישמע קול הבטה הזקה וישא עיניו לראות מה הרעש ויראה נחש גדול מאוד נפל מעל הכותל למטה, ומתקרב בכיון אליו, והוא לא זו ולא נד, המשיך בתפילתו ויאמר בלבבו אם מהשמים שלחו את השליח הזה לקחת את נשמתו, הנה הוא מוכן לכך ויתקרב הנחש קרוב אליו ויעמוד כמו עמוד מאובן וישאר על מקומו כל זמן שהיה רבי יצחק ממשיך בתפילתו, כשגמר את התיקון הצות, לקח ספרו ויצא, ובצאתו שמע קול רעש של זחילה שחזר הנחש והתחיל ללכת, ולא ראהו עוד, אבל מהפחד של הנחש יצא לו פצעים ברגליו, והרופאים באו לכלל דעה לקטוע לו את רגלו, אבל הרב בן ציון חזן ז"ל מראשי ישיבת פורת יוסף ועוד רבנים שהכירוהו מקרוב התנגדו שיקטעו לרבי יצחק את רגלו, ומאותו זמן נשאר צמוד למיטה עד הכניעה של העיר העתיקה בשנת תש"ח, והוא עלה קרבן תמים לשמים, היות וכל אלו שלא יכלו ללכת ברגליהם נשארו צמודים למיטותיהם, שרפו האויבים הלגיונרים של צבא ירדן אותם עם בתיהם ה' ינקום דמם.

"וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בְּלָעַם בְּנֵי בְעֵר וַנָּאִם הַגָּבֵר שְׁתֵּם הָעֵינַי" (כד, א)

בלעם נולד מהול

שתם העין, י"ג בני אדם יצאו מהולין ממעי אמן, ואלו הן, אדם ושת נח שם יעקב יוסף משה בלעם איוב שמואל דוד ירמיהו זרובבל.

בלעם היה פסח ועור

נראה בס"ד על פי מעשה באחד בריון ליצן שהיה חגר ועור בעין אחת, שבא לפני חכם אחד לשאול ממנו שאלה להתלוצץ בו, וישאלהו מי הוא גדול יותר בלעם או בלק וחשב אם יאמר בלעם גדול, יאמר לו איך יתכן והלא בלק מלך הוא, ואם יאמר בלק והלא בלעם נביא היה, וכששאל השיב לו בלעם גדול, ויאמר לו איך יתכן והלא בלק מלך היה, ויאמר לו החכם הנה נודע גדול הצדיקים הוא מי שנקרא טוב, דכתיב אמרו צדיק כי טוב, והגדול שברשעים הוא הנקרא רע, דכתיב אוי לרשע רע, ויש שני סימנים המעידים על הרע שבו, האחד הוא מום הפסת, והב' הוא מום העור, דכתיב בפרשת ראה וכי יהיה בו מום, פסח או עור, כל מום רע, ולפי זה בלעם שהיה פסח ועור, הנה הוא מעיד שהוא רע, וכיון שבלעם יש עליו שני מומין שני עדים, ובבלק לא יש אפילו עד אחד מעיד שהוא רע, נמצא בלעם מוחזק ברע יותר, וכיון שהוא רע יותר מבלק נמצא הוא גדול מבלק, כי ברשעים מי שהוא רע יותר הוא הגדול, וידום הבריון ההוא, כי היה בעל שני מומין עור ופסח המעידים עליו שהוא רע בליעל.

"וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בְּלָעַם בְּנֵי בְעֵר וַנָּאִם הַגָּבֵר שְׁתֵּם הָעֵינַי" (כד, א)

שתום העין עינו נקורה ומוצאת לחוץ, והפלא הוא, שבה היה רואה יותר טוב

וכתב רש"י שתום העין עינו נקורה ומוצאת לחוץ וחוד שלה נראה פתוח, ואונקלוס תרגם שפיר חזי, ושמעתי לומר בכונת האונקלוס שפיר חזי דדוקא בעין הנקורה והחסרה, בה שפיר חזי.

וחוא על פי מעשה שהיה בזמן השואה, אחד מהקצינים הנבונים בצבא ההשמדה הנאצי היה חסר עין אחת, ובאותה עין עבר ניתוח בבית חולים המפורסם אשר בברלין, ושמו לו תחת עין המקורית עין זכוכית, צוות המנתחים היה כה מיומן ומומחה עד אשר לא היה ניכר איזו מן העיניים היא אמיתית, ואיזו היא העין מזכוכית.

פעם אמר לאשה יהודיה לפני שעמד להוציאה להורג, כי תנצל אם תאמר לו איזה מן העיניים היא אמיתית, ענתה לו אותה אשה ללא היסוס את הנכון, ולפליאתו איך ידעה בבידור כזה, ענתה לו שידעה מיד, מאחר ובעין הזכוכית

לא רואים רשעות. (מוסר חכמים)

"וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר" (כג, ז)

הקב"ה שם רמקול לדיבורו של בלעם עם בלק והיה קולו נשמע מן השמים עד הגלגל

הנביא מיכה אומר "עמי זכור נא מה יעץ בלק מלך מואב", בלק ידע שהכח של ישראל הוא בפה ולכן קרא לבלעם שיש לו כח בפיו לקלל וכדומה, וכתב הרב "סידורו של שבת" שהייתה עצתו של בלעם לעשות הכל בסתר, שאם יהיה בגלוי הקב"ה יעשה ניסים לעם ישראל והוא לא יצליח נגד ישראל. אבל רצון הקב"ה לא כך היה וקולו של בלעם היה הולך "מן השמים ועד הגלגל", כי נתן הקב"ה לבלעם קול חזק שנשמע למרחק ששים קילומטר ואז כולם ידעו מה רצו בלק ובלעם לעשות לעם ישראל.

"נאם שמע אמרי אל אשר מחזה שדי יחזה נפל וגלוי עינים" (כד, ה)

ויחר אף אליהוא בן ברכאל הבווי ממשפחת רם, אליהוא זה בלעם

נפל וגלוי עינים – דרש רבי עקיבא, ויחר אף אליהוא בן ברכאל הבווי ממשפחת רם (איוב ל"ב ב) אליהוא זה בלעם, בן ברכאל שבא לקלל את ישראל ובירכנו, ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם (דברים כ"ג ו), הבווי שהיתה נבואתו בזויה נופל וגלוי עינים, ממשפחת רם, מן ארם ינחני בלק.

"מה טבו אהליך יעקב משכנתיך ישראל" (כד, ה)

אשריכם שהתיחסתם לעולם הזה בתור אהל, ועל ידי כך זכיתם משכנתיך ישראל בעולם הבא

כתב בספר קול יהודה למו"ר הגאון הגדול רבי יהודה צדקה זצ"ל ראש הישיבה: מה טבו אהליך יעקב משכנתיך ישראל נראה להסביר בס"ד, בלעם ידע שכל מה שזוכים ישראל בעולם הבא, מפני שהתיחסו לעולם הזה כעראי בתור אהל, ועל ידי כך השקיעו כחם ומרצם לעולם הבא, וזה אמרו מה טבו אהליך יעקב, כלומר, אשריכם שהתיחסתם לעולם הזה בתור אהל, ועל ידי כך זכיתם משכנתיך ישראל בעולם הבא, כי משכנתיך פירושו משכן קבוע ונצחי וזהו בעולם הנצח.

או אפשר בדרך אחרת, כי ידוע שעל ידי האשה זוכים לעולם הבא, אם יש לאדם אשה כשרה, ומסתפקת במועט ומעודדת את בעלה ללמוד תורה, כדוגמת אשת רבי עקיבא שאמר לעשרים וארבעה אלף תלמידיו שלי ושלכם שלה הוא, כי היא גרמה לכולכם להיות תלמידי, ואכן הנשים הצדקניות שהיו בכל דור ודור, הן המזכות את בעליהן ללמוד תורה, והן מזכות אותם לעולם הבא, ולזה אמר מה טבו אהליך יעקב, כי ידוע שהאשה מכונה בשם אהל, וזה אמרו מה טבו אהליך יעקב אם האהלים הם טובים, על ידי כך תזכו הגברים שהם בחינת ישראל למשכן קבוע בעולם הבא, וזה כוונת הכתוב משכנתיך ישראל.

אם רואים שהאשה היא יראת שמים, ודאי שהיר"ש של בעלה בא ממנה

ולפי דרך זו שמענו מפי מורנו ורבנו גאון העולם עזרא עמייה ע"ה וזיע"א, על הפסוק אשה יראת ה' היא תתהלל (משלי לא ל) מילת היא נראית כמיותרת, וביאר הרב ז"ל כי כשאנו רואים איש ירא שמים, לא יודעים אם זה מצד אמו או מצד אשתו, וזה שאומר שלמה שאם אנו רואים שהאשה היא יראת שמים, ודאי שהיר"ש של בעלה בא ממנה כי בדרך כלל האשה היא המשפיעה על הבעל, ובעלה לא יוכל להשפיע עליה, ולזה אמר אשה יראת ה' היא תתהלל ההילול מגיע לה ולא לאמו, כמו המעשה המובא בספר חסידים, בחסיד אחד שהיה נשוי לאשה צדקת ולבסוף נתגרשו הוא נשא אשה רשעה ונעשה רשע, והיא נשאת לאדם רשע והחזירתו בתשובה, ולכן אמר היא תתהלל, ודברי פי חכם חן, ולכן אמר בלעם מה טבו אהליך יעקב, העיקר לדאוג שתהיה האשה כשרה, ולכן כמה יש להשתדל להשיא לבנו אשה כשרה. ותהי אחריתי כמוהו.

בלעם ביקש תמות נפשי מות ישרים כי רצה למות יהודי, אמנם חכמה לחיות יהודי

וממשיך מו"ר להסביר פסוק "תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו" ע"פ האור החיים הקדוש ואומר עיין בזה בפירוש רבנו אור החיים על פי מעשה שקרא לו, ואני ארחיבנו קצת, מעשה ביהודי אחד שבא לפני האור החיים ואמר שהוא רוצה לעשות תשובה בתנאי שימות מיד, שאם ידע שימות מיד יעשה תשובה, כי לא מוכן לחיות עוד חמשים שנה שלא יחלל שבת, שלא יאכל בלי ברכה וכדומה, כי לא יכול, אמר לו הרב אור החיים הקדוש וכי חכמה למות יהודי, חכמה לחיות יהודי, חמשים שנה לא יחלל שבת, חמשים שנה יברך תחילה וסוף, חמשים שנה יניח תפילין, זהו יהודי, אבל למות כיהודי בלבד אין זו חכמה, אותו הדבר בענין בלעם, הוא ידע שסוף היהודי הוא שזוכה לגן עדן, אשר שעה שם יפה מכל עולם הזה, ורצה להיות יהודי, אבל בתנאי שזה יהיה בסוף ימיו בשעת מיתה בלבד, אבל לחיות כמה שנים, לפרוש מהערויות ומן שאר העבירות אין הוא מוכן, לכן אמר ותהי אחריתי כמוהו, אחריתי דוקא, ומכיון שכולו היה רע לא זכה לכך, ולבסוף ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב זו היתה אחריתו.

ויש מפרשים שרצה שיאמרו עליו קדיש לאחר מותו ז"ש "תמות נפשי מות ישרים" ר"ת יהא שמי רבא מברך.

הכומר שהתנהג כיהודי ולמד תורה

בחור יהודי, אשר היה רחוק מיהדותו, רצה ללמוד מקצוע. ולכן ניגש לגימנסיה, בכדי להירשם ללימודים. בראש הגימנסיה, עמד כומר.

באחד משלבי הקבלה, ניגש הבחור לראיון אצל הכומר. שאל אותו הכומר, האם הוא יהודי. התלבט הבחור כיצד לענות. מאחר שאם יענה את האמת, יתכן שלא יקבלו אותו עקב היותו יהודי. לעומת זאת, אם ישקר ויאמר

שאיננו יהודי, אולי תתברר האמת, ואז ודאי שלא יקבלו אותנו. לכן החליט לומר את האמת, שהינו יהודי. כאשר שמע זאת הכומר, ענה לו שהוא יקבלו ללימודים, אך יש לו תנאי לקבלה...
 התנאי היה, שבכל יום אחר הצהריים, לאחר סיום הלימודים, הבחור יגש למשרד הכומר, והכומר ילמד אותו, את אותיות ה-א-ב. הבחור ששאיפתו העיקרית היתה להתקבל לגימנסיה, הסכים בלית ברירה, לתנאי המזור. לאחר שנסתיימה השנה, גמר הבחור ללמוד עם הכומר, את כל אותיות ה-א-ב. קרא לו הכומר ואמר לו, כי אם מעוניין הוא להמשיך ללמוד בגימנסיה גם בשנה הבאה, עליו לבוא אליו, וללמוד אצלו במהלך השנה השניה, שיעור פרטי ב... חומש. לבחור לא היתה כל ברירה, ושוב נענה לבקשה המזור. בסוף השנה, לאחר שגמר הבחור ללמוד את כל חמשת חומשי תורה מפי הכומר, קרא לו הכומר ואמר לו, שאם הוא מעוניין להישאר בגימנסיה, זה בתנאי שיבוא אליו גם בשנה הבאה לשיעור פרטי אחר-צב... משניות. הבחור שוב נענה לבקשה. כך במהלך השנה השלישית, לימד הכומר את הבחור, את כל ששת סדרי משנה.

בסוף השנה, קרא הכומר לבחור ואמר לו כי עד כאן היה מסוגל ללמוד, אבל מכאן ואילך, איננו מסוגל. על כן, באם הוא מעוניין להמשיך ללמוד בגימנסיה, עליו ללמוד גמרא. הכומר הפנה אותו למקום, שנמצא כמה רחובות לידם. שם יש ישיבה בשם "נר ישראל בולטימור", אשר בראשה עומד הרב רודרמן. הוא יוכל לעזור לך וללמד אותך גמרא. לאחר שתלמד שם גמרא, תוכל לחזור וללמוד אצלנו בגימנסיה. הבחור, בלית ברירה, ברצונו ללמוד בגימנסיה, עמד שוב בבקשה המזור של הכומר.

ניגש הבחור לישיבת "נר ישראל בולטימור", וחיפש את הרב רודרמן. כשמצא אותו, שאל אותו הרב לחפצו. אמר לו, כי בא ללמוד גמרא. הבחור, שלא נראה כלל כיהודי, גרם לפליאתו של הרב. שאל אותו הרב, האם הינו יהודי, השיב לו הבחור בחיוב. אמר לו הרב רודרמן, כי אינו יכול ללמדו גמרא ועליו קודם ללכת ללמוד א-ב. השיב לו הבחור, כי זאת כבר יודע. אמר לו הרב, צריך ללמוד חומש. השיב לו הבחור, גם את זאת אני יודע. אמר לו, משניות אתה צריך ללמוד. השיב לו, שגם משניות כבר יודע. הרב רודרמן התפעל ובחן אותו, וראה שאכן הוא יודע. שאל אותו הרב, מי שלח אותך אלינו? אמר לו, הכומר מהגימנסיה...

הרב רודרמן קיבלו לישיבה, והבחור עלה ונתעלה ונהיה לבן תורה אמיתי, עד שלבסוף נבחן על מסכת שלמה והצלח. גם תעודה קיבל בגין הצלחתו, עם תעודה זו רץ אל הכומר.

ניגש לכומר ואמר לו, שבזכותו הצליח ונתעלה בישיבה, והנה ההוכחה להישגיו. אבל שאלה אחת לי אליך, מדוע עשית לי זאת?

הכומר פרץ בבכי והשיב: בהיותי כומר, קיבלתי שנה אחת, שנת שבתון – שנת חופשה בתשלום. לא ידעתי, כיצד אעביר שנה זאת. שמעתי על קבוצה של כמרים, אשר נוסעים לארץ ישראל לשבוע ימים, והחלטתי להצטרף אליהם, ביודעי שיש שם מקומות מעניינים לבקר.

היינו אמורים לחזור ביום ראשון. בליל שבת שלפני כן, מיילתי בעיר העתיקה להנאתי. הגעתי לכותל המערבי, שם שמעתי שמתפללים תפילת ליל שבת. מאוד נהניתי מתפילתם, והמתנתי שם עד שהתפילה תסתיים.

בסיום התפילה, ניגש אלי יהודי ושאל, האם יש לי מקום לאכול בו ואם אני מעוניין להתלוות אליו ולאכול אצלו? הנהנתי בראשי והסכמתי להתלוות אליו. האיש, צירף עוד מספר אנשים נוספים לסעודה. בסוף הארוחה אמר המארח, כי הוא מזמין את כולם, גם מחר, לבוא לסעוד אצלו. גם למחרת הגעתי. בסוף הסעודה אמר המארח, כי הוא מארח את כולם בשמחה. אך יש לו רק בקשה אחת. יש יהודי בשם "נח וינברג", אני מבקש מכם שתשמעו ממנו שיחה בת שעה אחת, והיה זהו שכרי על הארוחות. הכומר שמע זאת ומיד הסכים. ניגש לשמוע את שיחתו של הרב וינברג, ומאוד התרשם. אז גמלה החלטה בליבו, שיש לו מה לעשות בשנת השבתון... להישאר בישיבת "אש התורה" בראשות הרב נח וינברג. חזר הכומר לחבריו ואמר להם, המשיכו בדרככם ואני אתעכב עוד בארץ ישראל.

חזר הכומר לישיבת "אש התורה" ובמשך השנה הספיק ללמוד א-ב, מישה חומשי תורה, ושישה סדרי משנה. בסוף השנה, ניגש לרב שלימדו והשיב לו כי נגמרה לו שנת החופשה, ושחייב הוא לחזור לעיסוקו. אמר לו הרב כי לאחר שלמד כל כך הרבה, חבל שהכול ירד לטמיון. על כן כדאי, שימשיך ללמוד בישיבה. שכנעתי הרב לא עזרו, והם החליטו לגשת לרב וינברג בכדי לשמוע לעצתו. הרב חזר ואמר, שעליו להישאר לאחר שהספיק ולמד כל כך הרבה במשך השנה. אבל הכומר לא השתכנע, עד שלבסוף התוודע...

אמר הכומר, אומר לראש הישיבה את האמת. אני גוי, ועבודתי היא ככומר ועלי לשוב לעבודתי. שמע זאת הרב וינברג ומיד צעק, אם כך, אינני סולח לך על כל השנה שלימדנו אותך תורה (שהרי אסור ללמד גוי תורה), ואין לך כלל

מחילה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. הכומר, שלא ציפה לתגובה כה חריפה נבהל והחל לבכות. ביקש מחילה מהרב, אולם הרב לא הסכים למחול. לבסוף הוסיף, יהיה לך מחילה, באם פעם יבוא אליך יהודי, ותעביר לו את כל מה שלמדת בישיבה.

אמר הכומר לבחור, הנה, לאחר שנים רבות שהמתנתי בסבלנות שיבוא אלי יהודי, הגעת אלי. העברתי לך, את כל שלמדתי בישיבה. ועכשיו, כשהינך חוזר אלי עם תעודה שנבחנת על הגמרא, בשבילי זהו אות מן השמים, שנמחל לי על שנת הלימודים בישיבה. (הרב פינחס בלום, מפי אחד העדים למעשה)

אהליך, שיודעים הם שאינם נמצאים בביתם הקבוע רק נטו להם אוהלם לשעה

יש לרמוז בדברי בלעם כאן כי מה מאד ייטב להם, בהשרישם בנפשם הרגשת ארציות העולם הזה, שאינו אלא עולם חולף, והרי הוא כפרוזדור בפני העולם הבא, וזהו אהליך, שיודעים הם שאינם נמצאים בביתם הקבוע רק נטו להם אוהלם לשעה, ואמנם ידיעה זו ראויה היא לכל ישראל, ואפילו לפשוטים שבהם הנקראים יעקב, ואילו לאנשי המעלה אשר בשם ישראל יקראו, אין די בהרגשת הזמניות בעולם הזה, אלא מקדשים את חייהם בעולם הזה עד שנעשה ביתם מקדש מעט. ולזה כיוון בלעם באמרו משכנתיך ישראל. והזכר עובדא מהקדוש החפץ חיים זצ"ל, אשר אירע שנודמן לביתו אורח מארץ רחוקה, ובהתבוננו על סביבותיו ראה את פשטות הליכות הבית, וכי אין ל"חפץ חיים" בביתו אף המעט הדרוש לריהוט הבית, וכשהביע את תמיהתו על כך באזני הח"ח זצ"ל, השיב לו בתמיה על תמיהתו, וכי היכן רהיטיך אתה, השיב לו האורח התייר, כי שלי אין מקומם כאן בארץ, שאיני כאן כי אם אורח, והרי מקום מושבי בארץ מרחקים, ושם בביתי נמצאים רהיטים ומפארים את מעוני.

נענה מרן החפץ חיים זצ"ל, אכן אף אני נוהג כן, כי איני מרגיש עצמי בעולם הזה כי אם אורח נודד, כי מקום מגורי האדם בעולם הבא הוא, ושם אקבע את ביתי, ועל כן לא הוצרכתי להעשיר את דירתי הארעית בעולם הזה בריהוט מפואר, ורק כל ימי משתדל אני להשתכר ולרכוש אוצרות נצח בעבודת השי"ת, כדי להכנס לטרקלין שהוא עולם הבא.

הזדעזע מעומק נפשו ונער בעסקנים היתכן שלהנחת אבן פינה לישיבה יזמינו כומר

כאשר התקיימה חגיגת הנחת אבן הפינה לבנין הישיבה בקמיניץ, הזמינו העסקנים את הכומר של העיר, מתוך חישובים של דרכי שלום וכיוצא, אבל כשהגיע למקום ראש הישיבה, הגאון רבי ברוך בר ליבוביץ זצ"ל, וראה שהכומר נמצא במקום, הזדעזע מעומק נפשו ונער בעסקנים היתכן שלהנחת אבן פינה לישיבה יזמינו כומר, העסקנים מיהרו להתנצל ולהסביר שראו את עצמם נאלצים לעשות כן מחמת דרכי שלום שלא ייגרם נזק לצרכי הישיבה, רבי ברוך בר לא נרגע ובכה שעה ארוכה במהלך חגיגת הנחת אבן הפינה, וניתן היה לראות בעליל איך שדמעותיו מרוות ונספגות ביציקת היסוד לישיבה, כדי שהמאורע המעציב לא יגרום כל נזק.

הראה הקב"ה לבלעם "מחזה שד"י" מעשה מרכבה ומקום יעקב בכסא

בספר היכלות כתב, הקב"ה מחבב ומנשק דיוקנו של יעקב החקוק בכסא כשאומרים קדוש קדוש קדוש, ומשים ב' זרועותיו על ב' זרועותיו של יעקב, ואומר אשרי האב שבניו מקלסין אותו בקדושות הללו, והראה הקב"ה לבלעם "מחזה שד"י" מעשה מרכבה ומקום יעקב בכסא, ואומר מה טובו אהליך יעקב בגי' יעקב בכס"א כי השכינה מאהלת עליו.

רבותינו אומרים מהברכות של בלעם תדע מה רצה לקלל הרשע הזה

א. מה טובו אוהליך יעקב – היכן שלומדים ישראל יהיה בבחינת אהלים. והקב"ה משיב – משכנותיך ישראל משכן קבוע.

ב. כנהלים נטו – שילמדו כנחל אכזב רק בחורף לא בקיץ. והקב"ה משיב – כננות עלי נהר, כנהרות שהולכים גם בחורף וגם בקיץ.

ג. כאהלים נטע ה' – שיצאו מהם רק ת"ח קטנים, כעצים קטנים. והקב"ה משיב – כארזים עלי מים – ת"ח גדולים.

ד. יזל מים מדליו – ילמדו טפין טפין. והקב"ה משיב וזרעו במים רבים – שפע של תורה ויר"ש.

טובים אהלים של מטה מאהלים של מעלה

טובים אהלים של מטה מאהלים של מעלה, של מעלה יש נכשלים בה ועובדים לחמה וללכנה ולכוכבים, אבל של מטה אין אדם שנכנס לבית הכנסת או לבית המדרש וחוטא, בזכות שישב יעקב באהלים שנאמר (כראשית כח' כד) ויעקב איש תם יושב אהלים.

בזכות נשים צדקניות עם ישראל לומד תורה

פרוש לפי שיש בישראל כת שקובעים עתים לתורה, וכת שעוסקים בה יתד התקועה, כנגד בעלי עתים אמר מה טובו אהליך יעקב כאהל זה שאינו קבוע, וכנגד כת התקועה אמר משכנותיך ישראל. וירמוז על נשי ת"ח שמשתדלות שבעליהן ילמדו תורה, ונמרון לגברייהו עד דאתו מבי רב, וגם בהיותם אצלם טורחות שיהיה להם ישוב הדעת ללמוד, וזה מה טבו אהליך – מקדשיך יעקב, כי הם סיבה שאתה במשכנותיך בתי מדרשות.

ראה שאין פתחיהם של ישראל מכוונים זה לזה

עוד כתבו רבותינו על שראה שאין פתחיהם של ישראל מכוונים זה לזה, אדם שרוצה לחזור בתשובה אומר לו הקב"ה תפתח לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לך פתח כפתחו של אולם פתח שעגלות וקרונות נכנסים בו יפתח לך שערי שמים. ראה בלעם שאם אדם חוזר טיפה בתשובה ומשתדל בעבודת השי"ת או באיזו מצוה הקב"ה פותח לו שערים גדולים. אדם עושה מצוה קטנה הקב"ה מחשיב זאת למצוה גדולה, אמר בלעם איך אפשר להתמודד עם דבר כזה ואיך אפשר להלחם עם עם כזה ברגע שחוזרים בתשובה או מהרהרים בתשובה הקב"ה מוחל להם ופותח להם שערים גדולים, בשלמא אם אדם פותח פתח קטן והקב"ה פותח לו ג"כ פתח קטן אפשר לנצח את ישראל, אבל כאשר הקב"ה פותח להם פתח שעגלות וקרונות נכנסים בו כיצד אפשר לעמוד בזה וזה שאמר – ראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה, כמו שכתוב פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, אדם עושה מצוה קטנה הקב"ה עושה אותה מצוה גדולה פותח לו פתח גדול מאד.

"מה טבו אהליך יעקב משכנותיך ישראל" (כד, ה)

כשפים לא שולטים בעם ישראל

לפי פירוש רז"ל ורש"י שהוא על אהל מועד ושילה, וכותב הוזה"ק כי על ידי זכות אהל מועד והכלים והקרבת איני הקסמים והכישופים של בלעם שולטים בישראל, והיא גופא מה שרצה לומר בלעם לבלק, מה אעשה לך כי איני יכול להם, אחר דאנכי הוואה מה טבו אהליך יעקב משכנותיך ישראל, ועל ידי זכות זו אין כשפים שולטים בהם.

מעשה נורא עם המקובל הקדוש רבי אברהם בן מוסא זצ"ל

מלכת מרוקו מרשעת היתה, והסיתה את המלך נגד היהודים, קבלו בני הקהילה בפני רבן, המקובל הקדוש רבי אברהם בן מוסא זצ"ל, עשה רבי אברהם מה שעשה, וכל משקה שבקשה המלכה לקחת לתוך פיה הדיף צחנה נוראה, הבינה המלכה מה מקור אסונה, רבי אברהם נאלץ לברוח על נפשו לתוניסיה הסמוכה. הגיע הרב עם רעיתו לתונים הברירה, שכר חדר באכסניה, ויצא העירה, פגש יהודי ושאלו על חכמי העיר וראשיה, אמר לו: הערב נערכת חתונה מפוארת של אחד מבני העשירים, וכל בני הקהילה משתתפים בה, יבוא מר, ויכיר את רבניה ונכבדיה של הקהילה. הודה לו רבי אברהם על עצתו, ושאל לכתובתו של בעל השמחה, בהגיעו, מצא את השער פתוח לרוחה, השולחנות ערוכים והמנורות מפיצות אור יקר, בעלי השמחה והאורחים פרס הגיעו, ישב רבי אברהם ליד אחד השולחנות ונח מעט מטורה הדרך. כעבור שעה החלו האורחים לבוא, ובעלי השמחה קדמו את פניהם והושיבו במקומותיהם, או אז הבחין בעל הבית ברבי אברהם, וארשת של פליאה וסלידה הסתמנה על פניו, כי היו בגדיו קרועים ומאובקים בשל בריחתו החפוזה בדרכי המדבר. פנה אל המחנות ושאל: מיהו האיש הזה, כלום קרוב משפחתך זה, איני מכירו ענה. אף אני לא, אמר בעל הבית, הלך עני הוא, שנקלע לשמחתנו ומביש את החתונה בבגדיו המהוהים. הדברים נאמרו בקול רם כדי שיגיעו לאזני האורח והוא אכן שמעם, קם בחרי אף ועזב את המקום בלי אמר ודברים. פנה בעל הבית אל המטבח להביא תקרובת לאורחים, ולפתע הש שהוכה בסנוורים, בתחילה השב שאין זו אלא סחרחורת קלה, אך לא, הוא התעוור ולא ראה מאומה, עמד נדהם ותנה צרתו, מה זה היה לו ביום חתונת בתו. אמר לו המחנות חוששני שנענשת על שפגעת בכבודו של האורח הזר, אולי תלמיד חכם הוא והקדוש ברוך הוא תבע עלבוננו. החלו לחפשו אך הוא נעלם ואיננו, שאלו עליו ואיש לא הכירו לבסוף אמר אחד האורחים, שנדמה לו כי פגש באדם זה ברחוב פלוני, מיהרו לשם ושאלו עליו והפנו אותם לאכסנייתו, נקשו בדלת ורעייתו יצאה לקראתם, הרב ישן, אמרה, עיף הוא מטורה הדרך. נדהמו, אכן רב הוא, תלמיד חכם. אנא הואילי בטובך לעוררו, הפצירו בה, הענין דחוף ואינו סובל דחוי, אנסה אמרה. נכנסה פנימה ואמרה לבעלה הרב: אנשים עומדים בחוץ ומבקשים לשוחח עמך, התאות לקבלם לשיחה. ענה הרב מה הוא רוצה הן כבר הסתמאו עיניו, כלום לא די לו בכך, נחרדה הרבנית והפצירה בו: אנא קום ושמע מה בפיהם, מתחננים הם כי תאות לקבלם. רבי אברהם הסכים, נכנסו אל החדר הצר כשהם תומכים בידיהם בבעל השמחה העור נפל האיש לרגלי הרב בככי ובתחנונים, והעיתר כי יסלח לשגגתו וימחל לו לאשר לא ידע גודל מעלתו. לא על כבודי הקפדתי אמר הרב, אלא שאתה דן את האדם לפי בגדיו והיצוניותו, שאתה עובר על דברי חכמינו שאמרו אל תהי בז לכל אדם, אם

תבטיח לי נאמנה שמהיום והלאה תכבד כל אדם עני כעשיר, פשוט כמכובד תאכיל כל רעב ותארח כל אדם, אתפלל לפוקח עורים שיפקח את עיניך. הבטיח בעל השמחה בכל לבו, ורבי אברהם העביר ידו על עיניו באמרו (ישעיה ו, ז) וסר עוניך וחטאתך תכופר, מיד שבה אליו ראיתו, חזרו כלם אל מסיבת החתונה ושמו של רבי אברהם בן מוסא הפך נערץ ונקדש.

"מה טבו אהליך יעקב" (כד, ה)

ראה את מעלת מחנה ישראל שהיו רבים, ולמרות זאת כל אחד שוכן באהלו מתוך צניעות אמר רבי יוחנן נאמר (במדבר כד, ב) "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו" מה ראה? ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה, אמר בלעם, ראויין הללו שתשרה עליהם שכונה (ב"ב ס).

בלעם, שכוחו בפיו ועינו רעה, רצה לראות בעיניו את מחנה ישראל ע"מ שלקללתו ולעינו הרעה יהיה במה להאחז, "וירא את ישראל שכן לשבטיו... וישא משלו ויאמר... מה טבו אהליך, יעקב. משכנתך, ישראל". "יעקב" ו"ישראל" נכתבו בלשון יחיד. "אהליך" ו"משכנתך" נכתבו בלשון רבים. על שראה את מעלת מחנה ישראל שהיו רבים, ולמרות זאת כל אחד שוכן באהלו מתוך צניעות, ולא היה לעינו הרעה של בלעם על מה לחול וקללתו נהפכה לברכה.

השובה ויקרה היא מעלת הצניעות, וכוללת בתוכה מידות טובות רבות

הצדיקים והחסידים הוכתרו במידה זו ונקראו "צנועים". על רבי עקיבא מספרת הגמרא, שראתה בו רחל בתו של כלבא שבוע, שהיה "צנוע ומעלי" – כלומר, שהיה צנוע במעשיו ונוח לבריות, ומתוך כך הכירה ביכולתו לגדול בתורה ולהיות גדול הדור.

מהי אם כן מעלת הצניעות האמתית, ומתוך מה אדם יכול לקנות מידה זו. חז"ל הקדושים אמרו (ב"מ פ): איסתרא בלגינא קיש קיש קריא. מתי אדם מחפש שישמעו מה הוא עושה ופועל? כאשר הוא ריק מבפנים! ריקנות מולידה רעש לסביבה, וזאת על מנת לקבל לכל הפחות אישור מהסובב על ערך מעשי. שורש מידת הצניעות נובע אם כן משלמות בפנימיות האדם, כאשר אדם מגיע להרגשה שלימה עם עצמו, ומעשיו נעשים בשלמות מתוך רצון לקיים את מצוות בוראו, אין לו צורך לקבל אישור על כל מעשה טוב שהוא עושה, וודאי שאין הוא חפץ להבליט את אשר לו. ומתוך שאינו מונחה ע"פ תכתיבי החברה, יש לו את הכח לשמור על דברים הנעשים בביתו פנימה ולא לספרם בחוץ.

בני זוג שסיגלו לעצמם את מידת הצניעות, ירכזו את כל כוחם לתוך ביתם שלהם, ולא יניחו לאיש זר לשווק את מעשיהם בבית, אפילו לא לקרוביהם. אשה צנועה תשמור עצמה בלבוש צנוע ומכובד, ואת מעלותיה תפנה רק לתוך ביתה. שכרם של הנוהגים בצניעות רב מאד, התנהגותם הצנועה מביאה לשלמות הבית ולבנים מוצלחים, כפי שאמרו חז"ל על האשה הקמחית שזכתה לשבעה בנים כהנים גדולים, וזאת בזכות שהיתה שומרת ביותר על מידת הצניעות כפי שהעידה על עצמה "מימי לא ראו קורות ביתי, קלעי ראשי ואמרת חלוקי (יומא מו).

הצרה הגדולה ביותר היא שלא שומרים על הצניעות, הצניעות היא שומרת על הכל, ומההיפך כל הצרות באות. כאשר לא שומרים על הצניעות, ובפרט צריך לשמור על הבחורים שלנו מחטאים, אם הבנות לא הולכות בלבוש צנוע ע"י מחטיאות את הרבים וגורמות צרות גדולות בעולם. כל העולם עומד על הצניעות "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם" עין רואה ולב הומד, מי שפוגם בעינים שלו כתוב ברבנו האר"י שמתגלגל בעוף הנקרא "ראה", ויש בזה צער הכי גדול בעולם. ואין אפוטרופוס לעריות.

החלום בענין הצניעות שחלם החת"ם

בספר 'חוט המשולש' (עמ' נב) סיפר חלום נפלא שחלם החת"ם סופר' זצ"ל, ומעשה שהיה כך היה. שהנה בשנת תקס"ב בהיותו אבדק"ק מאטעסדארף, אירע מקרה רע שפרצה שריפה בבית נכרי אחד, ונתפשטה השריפה בכל רחובות העיר, ונשרפו רוב בתי ישראל. החת"ם סופר' השתדל הרבה להטיב להנשרפים, ופעל לעורר רחמים אצל העשירים נדיבי עם, שיבנו לפי שעה 'בתי מחסה' מעץ, אשר בהם ימצא אנשי עדתו מנוח כל מי שנשרף ביתו, עד שיבנו בתיהם מחדש.

זיהי הלילה ויחלום חלום: "הסופר מניח הבתים בלא חריצין". וכך חזר לראות חלום זה שלש לילות זו אחר זו, וה'חת"ם סופר' חשב על הדבר והתבונן לפתור חלומו, עד שפתר חלומו כך: 'הסופר' – הרי הוא 'החת"ם סופר' בעצמך, 'מניח הבתים בלא חריצין' – הכוונה דמחמת שאנשי עיר מאטעסדארף היו דחוקים וטרודים לבנות להם 'בתי מחסה', על ידי זה אירע שמחמת דוחק המקום היו כמה דירות וזונות שהיה חדר אחד בלא דפנות ובלא חריצין מפסיקים בין זוג לזוג וכן משפחה למשפחה, ולא נכון הוא. תיכף ומיד צויה 'החת"ם סופר' לעשות מחיצות בין כל הבתים והדירות.

והנה השבוע פמירת האור החיים הקדוש, ולמה נקרא קדוש, כי הוא היה נזהר מאוד על הקדושה היה שומר את עיניו ולא היה מוריד ידו מתחת לטבורו, כשהיה הולך לצרכיו היה מחליף כל מלבושיו וטובל בקדושה גדולה, ופעם המלך הכניס אותו לגוב האריות, כיון שנתן לו המלך לעשות תכשיטים לחתונת בתו אבל כשהיתה לאור החיים הקדוש פרנסה לא היה עובד, ולא משנה מי מבקש ממנו לעבוד ואפילו המלך ביקש ממנו ולא רצה להתעסק בהבלי העולם, הוא עובד את הקב"ה, ולא הספיק לעשות למלך תכשיטים לחתונת בתו, והמלך הענישו וצוה להכניסו לגוב האריות, לא נתנו לאריות לאכול עד שהיו רעבים, האור החיים הקדוש לקח אתו ספרים, וזרקו אותו אבל כל האריות היו מלקקים את רגליו, כשראה את זה המלך הבין שבאמת זה איש קדוש, וזה בזכות שמירה על הברית קודש. ולכן המעלה הגדולה של עם ישראל היא הצניעות.

ישראל קדושים נזהרים מלהביט בדברים האסורים עליהם

"לא הביט און ביעקב" עובדי ה' יודעים שלא רק מעשה העבירה אסור, גם ההבטה וההסתכלות בדברי עבירה, אסורים הם. ישראל קדושים נזהרים מלהביט בדברים האסורים עליהם, ולכן מדה כנגד מדה גם הקב"ה לא הביט און ביעקב. אינו מתיר לעין-הרע לשלוט בהם. ומי ששומר על עיניו, זוכה לדברים גדולים, ויש באפשרותו לפעול בעיניו הקדושות, גדולות ונצורות.

לפנינו ספור מרתק שארע עם תלמיד חכם אחד בעת שלמד בישיבת "הנגב" בנתיבות

פעם אחת, כאשר עשה את דרכו לישיבה באוטובוס, הבחין כי לא הרחק ממקום מושבו יש דברים שהנפש היפה סולדת מהן. בלית ברירה וכדי להתרחק מן המראה, העתיק את מקומו לחלקו האחורי של האוטובוס.

בהיותו עייף מטורח הדרך, נמנם קמעה, ובחלומו – אומרים לו שמתחת לכסא שעליו הוא יושב מונחת פצצה. הוא התנער כמוכה הלב, לא האמין לדבר החלום. ליתר בטחון התכופף, והבחין לתדהמתו בשקית חשודה וממנה מציצים מספר ענבים רקובים. הוא מישש מעט את השקית ועד מהרה מגלה חומי חשמל, המחוברים לחומר ממולכד בגודל עצום...

הודיע תלמיד הישיבה לנהג על "המציאה", והלה הוריד מיד את כל הנוסעים מן האוטובוס. חבלני המשטרה שהוועקו למקום אמרו, שאם חומר הנפץ היה מתפוצץ, חלילה, האוטובוס היה עף למרחק עשרות מטרים ואיש לא היה יוצא ממנו חי, רח"ל. חומר הנפץ נוטרל בחסדי שמים ונוסעים רבים נצלו מאסון כבד. בעיתונים פורסם שבחור ישיבה גילה את הפצצה, אך לא הביאו כמובן את הספור במלואו.

משהגיע הבחור לישיבה בנתיבות, שם פניו אל הצדיק ה"בבא סאלי" והנה אך נכנס לחדר, בטרם ספר את שעבר עליו, אמר לו הצדיק – בחלום אדבר בו, שניצל מאסון גדול וברכו. עוד גילה לו ה"בבא סאלי", כי המחבל שהניח את הפצצה כבר יושב בבית הסוהר...

שמר הבחור את הדבר בלבו.

כעבור ימים מספר הגיע מפקד משטרת נתיבות לביתו של הצדיק. בא להתיעץ עמו על חקירות מסוימות שעמדו על הפרק. הבחור הניצול נפגש עם המפקד ומסר לו את דברי ה"בבא סאלי" בדבר מעצרו של המחבל, גם המפקד נדהם עד עמקי נפשו.

התברר שהערבי שהניח את חומר הנפץ נאסר באותו יום על עבירה בטחונת קלה אחרת, ורק מספר שעות לאחר מכן נודע שהוא-הוא שהניח גם את הפצצה באוטובוס.

לדידנו, יש כאן מוסר השכל עצום, וישמע חכם ויוסיף לקח עד היכן מגיע שכרה של מצוה.

לא תמיד זוכים לראות את השכר בכרוך כמו שארע לאותו בחור, אך חובה עלינו להאמין שהשכר הזה קיים. ואם הקב"ה הבטיח – אין דבר בעולם היכול למנעו מלתת את השכר.

וכן ראינו בסוף הפרשה כאשר נפרד בלק מבלעם אמר לו בא ואתן לך עצה מה לעשות לעם ישראל שתצליח עליהם, דע לך אלהיהם של אלו שונא זמה, עצתי היא לך תגרה בהם את בנות מואב שהם יפות מאוד ותראה כמה חללים נופלים מהם. וכך היה, קנה להם מכשיר איפון שיש בו את כל הצרות שבעולם – מחשב, אינטרנט, ה' יצילנו ושכנע אותם שיש שם גם דברים טובים וגם דברים רעים, ואמר להם אתם תסתכלו רק בדברים הטובים לא בדברים הרעים, אבל היצה"ר בוער ומה יעשה הבן ולא יחטא, פתאום קופצת שם תמונה לא טובה וכו', וכך לאט לאט גירה בהם בנות מואב ה' יצילנו, ונפלו מעם ישראל 24 אלף אנשים.

"וְעַתָּה בָּרַח לְךָ אֶל מְקוֹמְךָ" (כד, יא)

ברח הם אותיות הרב כי עתיד ליפול בחרב

לפי הפשט שאמר לו שיברח פן יפגעוהו מאנשיו ומיתוהו. ונראה דרמזו לו באותיות ברח הם אותיות הרב כי עתיד ליפול בחרב על ידי ישראל כמו שאמר הכתוב בפ' מטות ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב.

"אֲרָאנוּ וְלֹא עָתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קְרוּב" (כד, יז)

בלעם שהיה שונא את ישראל אמר: "אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב"

כיצד ייתכן שנביא הגוים בלעם אמר: "אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב" שישועתם לא קרובה. ואילו הנביא ישעיה (נו, א) אמר: "כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות", וכי כל נביא רואה משהו אחר הסותר את השני?

הביא הגאון מו"ר ראש הישיבה רבי יהודה צדקה זצוק"ל בספרו "קול יהודה", ביאור נפלא על פי משל מהגאון רבי עזרא עמיה זצ"ל, למלך שיצא לטייל במדבר והתרחק מהעיר, טעה בדרך ונהיה צמא מאוד למים, היו איתו שני שרים, אחד אוהבו, ואחד שונאו. כששאל אותם המלך מתי נגיע לעיר? השר השונא אמר לו: עוד הדרך רחוקה ויש זמן. וכששמע המלך כך גבר עליו צימאונו. ואילו השר האוהב אמר לו: הנה אנו קרובים מאוד לעיר. ועל ידי כך נרגע צימאונו. והנמשל מובן, בלעם שהיה שונא את ישראל אמר: "אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב". ואילו ישעיה הנביא שהיה אוהב ישראל אמר: "כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות", ועל ידי כך עם ישראל נרגעים מסבלם ומצפים לגאולה.

"דָּרַךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב" (כד, יז)

דרך כוזבא מיעקב

תני רבי שמעון בן יוחאי, עקיבא היה דורש דרך כוכב מיעקב דרך כוזבא מיעקב, רבי עקיבא כד הוי חמי בר כוזבא הוה אמר דין הוא מלכא משיחא, אמר ליה רבי יוחנן בן תורתא, עקיבא יעלו עשבים בלחייך כלומר זמן רב אחר מיתתך ועדיין בן דוד לא יבא (ירושלמי תענית ד' ה').

במקום שיצירתו של אדם נמצאת, שם גם הוא נמצא

עובדה נוספת באותו ענין. כאשר ערך רבי בר זצ"ל ביקור באמריקה לצרכי ישיבתו, ביקר שם גם המשורר החילוני ביאליק, והוא מאד רצה לפגוש את רבי בר, אותו הכיר מישיבת וואלוויץ, הוא שלח כמה שליחים להשפיע על הרב שיקבלו לפגישה, אבל הוא סירב בתוקף, ביאליק לא התיימש ושלח עוד שליחים להפציר בו לבוא, ואזי נעתר רבי ברוך בר לבקשה, אבל אמר כי הוא מסכים לבואו רק בשלשה תנאים: שהוא לא יסתכל עליו שהרי אסור להסתכל בפני אדם רשע, שביאליק לא ידבר אף מילה, שמיד אחרי שרבי ברוך בר יסיים דבריו, יעזוב ביאליק תכף את המקום ולא יענה דבר, למרות התנאים הללו, ביאליק הגיע, וכאשר נכנס לחדרו, השפיל רבי ברוך בר את ראשו לארץ ואמר לו, שנינו למדנו ביחד בישיבת וואלוויץ: אני זכיתי שאני אומר שיעורים בישיבה, וכלום יודע אתה מה זו ישיבה, הלא נמצא בה מבחר הבחורים שיש לכלל ישראל, ואילו אתה נעשית משורר, ומהו המקום שבו קוראים את ספרי המשוררים בבית הכסא ובמקומות דומים לזה, ומי קורא את השירים, אינשי דלא מעלו, שיכורים ומבלי עולם, וכלל ידוע הוא, שבמקום שיצירתו של אדם נמצאת, שם גם הוא נמצא, והיוצא מכך הוא, שאתה נמצא כל הזמן בבית הכסא. וכשסיים רבי ברוך בר את דבריו, יצא ביאליק מהחדר ולא אמר דבר.

"אֲרָאנוּ וְלֹא עָתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קְרוּב דְּרַךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֶׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל וּמַחֵץ פְּאֵתֵי מוֹאָב וְקִרְקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת, וְהָיָה אָדוֹם יִרְשָׁה וְהָיָה יִרְשָׁה שְׁעֵיר אִיבֵיו וְיִשְׂרָאֵל עֲשָׂה חֵיל" (כד, יז-יח)

פסוקים אלו פירשם רבנו הרמב"ם, שהם מכוונים לשני משיחים, משיח ראשון דוד המלך, ומשיח אחרון שיבוא במהרה לגאלנו, כאן העידה התורה על מלך המשיח שהוא עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד לקדמותה

וכה פירש הרמב"ם: בפרשת בלעם נאמר, ושם ניבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד, שהושיע את ישראל מיד צריהם, והמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל באחרונה.

ושם הוא אומר: אראנו ולא עתה, זה דוד, אשורנו ולא קרוב, זה מלך המשיח, דרך כוכב מיעקב, זה דוד, וקם שבט מישראל, זה מלך המשיח, ומחץ פאתי מואב, זה דוד, וכן הוא אומר וידך את מואב וימדדס בחבל, וקרקר כל בני שת זה מלך המשיח שנאמר בו ומשלו מים עד ים, והיה אדום ירשה, זה דוד, שנאמר ותהי אדום לדוד לעבדים, והיה ירשה, זה המלך המשיח שנאמר בו ועלו מושיעים בהר ציון, וכן כתב בעל אור החיים הקדוש:

כל הנבואה במלך המשיח נאמרה, ויתבאר על פי דבריהם ז"ל שאמר בפסוק בעתה אחישנה, זכו אחישנה, לא זכו, בעתה, הוא ריחוק מופלג, וזה לך האות, הן אנו בתחילת מאה הששית לאלף הששי, וכנגד שני הקיצים אלו דבר הכתוב.

בזמן הצהרת בלפור היה מרן החפץ חיים שמה מאד, ואמר כי רואה בכך אתערותא דלעילא בענין הגאולה, הוא אף הביא את דברי האור החיים הקדוש בענין וקם שבט מישראל, אבל הוסיף ואמר כי הוא ירא מן החפשים שלא יקלקלו חס ושלום בבואם לארץ ישראל, כי הרבה פעמים היתה כבר עת רצון, אלא שקלקלו הדורות.

בשנת תרע"ה בקיץ, כאשר שהה החפץ חיים במוסקבה, נתקל שם באקראי בספר אלימה מאת רבי משה קורדובירו, החפץ חיים העתיק מפרק כד' שבספר את הקטע דלהלן, והיה שב ומרבה לדבר אודות הנאמר בו, ומען בהתפעלות עצומה כי המאורעות שבזמנו מאשרים כדברי הנבואה את הזותו הרחוקה של המקובל הגדול שחי בצפת בדורו של האריז"ל.

וכה כתוב בו: בסוף גלותנו זה, קרוב לזמן גאולתנו, יתחזקו הצרות לישראל תכלית החזק ויצר להם ויאמרו להרים כסוננו ולגבעות נפלו עלינו, (הושע י' ה') מפני הצרות הגדולות אשר תסובבנה מכל עבר ומכל פנה ויתרבה הצער. ולאחר הסבר ארוך שם כתב:

ואז ירבו הנסים ויגדלו עד אין קץ אשר אין פה יכול לדבר ולא שכל יוכל לשער לרוב נפלאות הנסים אשר יהיו לישראל, ויפתחו מקורי החכמה. וזאת תהיה לישראל ההנהגה בגאולה בעז"ה.

"ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד" (כד, כ)

עמלק ר"ת ע'מרם מ'שה ל'וי ק'הת אבל אחריתו מית"ה

שמעתי משם המפרשים, ראשית גוים עמלק, ר"ל ר"ת של עמלק יהיה עמרם משה לוי קהת,

ואחריתו עדי אבד, כלומר סופי תיבות של עמרם משה לוי קהת. הם מית"ה, ללמד שאחרית עמלק ימחה מהעולם, וכן מחה אמחה תמחה ר"ת אמ"ת, ונבס"ד ראשית גוים עמלק ר"ת רג"ע, ללמד כרגע כעננים יכלו כל זרע עמלק והאומות, גם עמלק בגמט' מר, וכן בעמלק"ק ר"ת קדש עצמך בדבר מותר לך וכן "עמלק", גמט' "אל אחר".

קבלה מקובלת מן הנביאים, שהמלחמה היותר נוראה שתהיה בעולם, יהיה ממש לפני שערי ירושלים, בו יתקבצו כל אומות שבעולם

דברים נפלאים כתב הגאון רבי שאול בראך זצ"ל בספר 'אבות על בנים' (הקדמה עמ' כ), וזה לשונו: "וכתב האברבנאל בספרו 'מעייני הישועה' (מעייני יא תמר ח), השם יתברך יתן בלב אומות אדום לכבוש ארץ ישמעאל, ובפרט ארץ הצבי, כי כולם מאווים בארץ היא, להיות שם קבר אותו איש, ובפרט כשיראו [אומות אדום] יהודים מקובצים שם יחרה אפם ויכבשו ארצות ההם, ויעשו בבני ישמעאל מכת חרב והרג ואבדן. ובני ישמעאל יאספו ויבאו עליהם למלחמה לירושלים ויהרגום וישמידום וכו', וכתב האברבנאל (שם בתמר י) שאין זה פירוש מסברא רק קבלה מקובלת אצלם מן הנביאים, שהמלחמה היותר נוראה שתהיה בעולם, יהיה ממש לפני שערי ירושלים, בו יתקבצו כל אומות שבעולם, אחד מהן לא נעדר, בצד אחד כל אומות המחזיקים דת נוצרי, ובצד אחר כל אומות שאין מאמינים בדת זה, ומקובל שמות שרי הצבא מכל צד, ואיזה מהם הנוצחת. ועל מלחמה זו ניבא בלעם באומרו (לקמן כד כג) 'אוי מי יחיה משמו אל' בעת שיבאו האומות שבשמים שם 'אל' [ישמעאל], ובדרך הטבע אין מנוס לחיים, ולא ישארו שם רק קדושים כמלאכים, ועל זה נאמר (ישעיה ד' ג) 'הנותר בציון והנשאר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים', ומי יערב לנפשו להיות מקדושים אלו שישארו בחיים".

"איתן מושבך ושים בסלע קנך" (כד, כא)

אמר לו הקב"ה ליתרו אתה בא להקביל פניו של אותו צדיק, אל יהיו בתי מדרשות בטלים מזרעך לעולם

אני חותנך יתרו בא אליך (שמות יח' ו) הקב"ה בוחן לבות וכליות הוא, אמר לו הקב"ה ליתרו אתה בא להקביל פניו של אותו צדיק, אל יהיו בתי מדרשות בטלים מזרעך לעולם, שנאמר וירא את הקיני וישא משלו ויאמר איתן מושבך ושים בסלע קנך.

"אוי מי יחיה משמו אל" (כד, כג)

אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות

איתא במדרש פליאה הדא הוא דכתיב וסלחת לעוני כי רב הוא (תהלים כה' יא), ונראה לי על פי מה שפירשתי וסלחת לעוני כי רב הוא, לכאורה נהפוך הוא אם החטא גדול בודאי אין כל כך טענה לבקש סליחה מהקב"ה, ומה להגדיל החטא, אבל נראה לי דהיא הנותנת, כי כבר אמרו בסוטה (ג' א') אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, דאם היה האדם מעלה על לבו גדולתו ורוממותו של הקב"ה כי הוא רם על כל רמים, וגם מעלה על לבו גודל עונשה של עבירה בודאי לא במהרה הוא חוטא, אלא בודאי נכנסה בו רוח שטות, והנה אם אדם נכשל בחטא גדול, זה עצמו מראה שלא היה בישוב דעת ובודאי רוח שטות נכנסה בו, וכן הנסיון ילמדנו אם אדם עושה מעשה מכוער מאד, מעמידין אותו לבחינה בפני רופאי הנפש להתחקות אחריו לדעת אם שפוי הוא בדעתו אם לאו, כי אי אפשר לצייר שאדם בעל בינה יעשה מעשה כזה, וזה וסלחת לעוני כי רב הוא, יען שרב הוא לכן מזה הטעם עצמו אני מבקש סליחה כי זה אות שלא חטאתי נגדך במעל ובמרד, כן כאן אמר אוי מי יחיה משמו אל, דהיינו כפרש"י מי יכול להחיות עצמו מגזירות שהושמו עליו מאת הקב"ה, על כן אם חוטא בודאי רוח שטות נכנסה בו, על כן וסלחת לעוני כי רב הוא.

חבלי משיח הן קשין מכל צרה

כשראה מלכות רביעית שהיא גוזרת שמד על ישראל ומבטלת מועדים ושבתות, כענין שנאמר ויסבר להשניה זמנין ודת (דניאל ז' כה) התחיל מכריז בקול גדול ואומר אוי מי יחיה משמו אל, ואלו הן חבלי משיח מלמד שהן קשין מכל צרה, עליהן אמר ירמיה ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע (ירמיה ל' ז) אמר רב יהודה אמר רב אין בן דוד בא עד שתפשוט מלכות הרשעה על כל העולם כולו תשעה חדשים, לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובון על בני ישראל (מכה ה' ב') עולא אמר ייתי ולא אחמיניה, וכן אמר רבא ייתי ולא אחמיניה, רב יוסף אמר ייתי ואזכה ואיתיב בטולא דרכובתא דחמאריה, אמר ליה אביי לרבא מאי טעמא, אילימא משום חבלו של משיח, והתניא שאלו תלמידיו את רבי אליעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח, אמר להן יעסוק בתורה ובגמילות חסדים, ומר הא תורה והא גמילות חסדים בידיה, אמר ליה שמא יגרום החטא, וכן אמר רבי יוחנן ייתי ולא אחמיניה, אמר ליה ריש לקיש מאי טעמא, אילימא משום דכתיב כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדב (עמוס ה' יט), אמר ליה אראיך דוגמתו בעולם הזה, אדם יוצא לשדה פגע בו סנטיר דומה כמי שפגע בו אריה, יכנס לעיר פגע בו גבאי דומה כמי שפגע בו דב, נכנס לביתו מצא בניו ובנותיו טפולין ברעב, דומה כמי שנשכו נחש, אמר ליה אנא מהאי קרא מסתפינא, שאלו נא וראו אם יולד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו (ירמיה ל' ו), מאי ראיתי כל גבר, אמר רבא בר יצחק אמר רב מי שכל גבורה שלו, מאי ונהפכו כל פנים לירקון, אמר רבי יוחנן פני פמליא של מעלה ופני פמליא של מטה, בשעה שאומר הקב"ה הללו מעשי ידי והללו מעשה ידי, איך אאבד אלו מפני אלו, אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי רהיט תורה ונפיל ושאר ליה לסוסיא באורייתא.

"אוי מי יחיה משמו אל" (כד, כג)

"משמו – אל" צירוף התיבות – שמואל

"אוי מי יחיה משמו אל" – הדא הוא דכתיב "וסלחת לעוני כי רב הוא" (מדרש פליאה)

מדרש זה סתום וטעון ביאור.

איתא בכתבי רמ"ע מפאנו ("גלגולי נשמות" אות קנה) וז"ל:

נמצא בכתבי בוצינא קדישא האר"י זלה"ה על הפסוק "אוי מי יחיה משמו אל" שבלעם היה בצער מפני שראה שקרה יבוא בסופו לתיקון, מאחר שיצא ממנו שמואל (דברי הימים א, ו). אבל על עצמו לא ראה תיקון, לכן היה בצער. וזה הרמז בפסוק "אוי מי יחיה משמו – אל" צירוף התיבות – שמואל.

הוסיף הרמ"ע מפאנו: מאחר והאיר לנו האר"י בהקדמותיו גלך באורחותיו, והוסיף עוד רמז נפלא: הנה ידוע לכל בר בי רב, דעיקר התשובה היא הוידוי, וכתוב בספר "עשרה מאמרות" הטעם בזה, כי בוידוי הוא מודה על מעשיו, והדין הוא, שהמודה בקנס פטור (ב"ק עד:). אמנם נחלקו בגמרא רב ושמואל אם אדם הודה בקנס, ולאחר הודאתו באו עדים והעידו בבית דין על הקנס, שחייב. האם גם אז נאמר הדין שמודה בקנס פטור, או לאו. רב אמר פטור, ושמואל אמר חייב.

נמצא אם כן, שהוידוי שהוא מעיקר התשובה אין יכול להועיל רק לפי שיטת רב, ולא לשיטת שמואל. שהרי אמרו בזוהר הקדוש (בראשית) על הפסוק "עיני ה' משוטטים בכל הארץ" דיש מלאכים שמשוטטים בכל העולם ורואים

מעשי בני האדם, וכשבית דין העליון דן את האדם המה מעידים על מעשיהם. נמצא שיש עדות על מעשי בני אדם, ונחשב כמודה בקנס ואח"כ באו עדים, שלפי שמואל לא מועילה ההודאה והוידוי.

וזו שאמר בלעם "אוי מי יהיה משמו-אל" דלפי שיטתו אין תקוה למי שחטא "ואדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" א"כ מי יוכל להיות לפי שיטתו, עכ"ד עם תוספת ביאור.

לפי זה מתפרש היטב המדרש פליאה – "אוי מי יהיה משמו-אל" לפי שיטת שמואל אי אפשר להיות, דלשיטתו לא מועיל הוידוי על החטאים, וזה שכתוב "וסלחת לעוונתי כי רב הוא" – עוונותי מרובים. כי אי אפשר להם להתכפר ע"י התשובה. עד כאן מהספר הנ"ל אמנם אפשר לומר "וסלחת לעוונתי כי רב הוא" רב ושמואל. הלכה כרב וא"כ וסלחת לעוונתי כי רב הוא. (אוצרות התורה)

עשר אותות באות לעולם קודם הקץ

האות השני, הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, ושורף בה כל יום מאומות העולם, עד שבוכים כל האומות ואומרים, או לנו אנא נברח ואנא נלך וחופרין כל המערות בארץ למצוא קורת רוח לעצמן, שנאמר (ישעיה ב' יט) ובאו במערות צורים, ואומרים זה לזה, בוא בצור והטמן בעפר (ישעיה ב' ו), ועל אות זה נבא מלאכי שנאמר (מלאכי ג' יט) כי הנה יום ה' בוער כתנור, ואותו שמש יהיה לישראל רפואה, שנאמר וזרחת לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, ועל אותן צרות נבא בלעם הרשע, שנאמר אוי מי יהיה משמו אל.

"וְהָמָּה בָּכִים פָּתַח אֱהֵל מוֹעֵד" (כה, ו)

ק"ש מבטל יצר הרע

כתוב בתרגום יונתן ואינון בכיין וקריין שמע, וצריך ביאור, ואפשר כמה שראיתי בחיבור כתיבת יד לתלמידי רבנו יהודה החסיד זצ"ל מאשר קבלו מרובם הנוכח, כי עון במילוי עיני ו"ו נו", גימ' רמ"ח, וקריאת שמע רמ"ח תיבות מבטל יצר הרע, והנה עתה כי ישראל חטאו בשיטים ובפרהסייה, זמרי עשה מה שעשה, והיה עון מלא ושלמה סמ"א בישראל, לזה קראו קריאת שמע שהוא מבטל יצר הרע, והוא כל קבל עון מלא שמספרו רמ"ח.

"וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֱהֲרֹן הַכֹּהֵן וַיִּקָּם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ" (כה, ז)

מראות עיניהם של הצדיקים מעלה אותם למעלה העליונה

מראות עיניהם של הצדיקים מעלה אותם למעלה העליונה, הדא הוא דכתיב וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים, וירא והנה איל, וירא והנה באר בשדה, וירא והנה הסנה, וירא פנחס לפיכך הם שמחים במראות עיניהם.

"וַיֵּבֵא אַחֵר אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֶּבֶה וַיִּדְקַר אֶת שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאִשָּׁה אֶל קִבְתָּהּ וַתַּעֲצֵר הַמַּגִּפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כה, ח)

אמר רבי יוחנן ששה נסים נעשו לו לפנחס

אמר רבי יוחנן ששה נסים נעשו לו לפנחס, הנס הראשון, היה דרכו לפרוש זה מזה והדביקו המלאך זה בזה, הנס השני, סתם המלאך את פיהם ולא יכלו לצוות, הנס השלישי, שכיון בזכותו של האיש ובנקבותה של האשה, והיו רואין את זכרותו בתוך קובה שלה, מפני הנוקדין שלא יאמרו אף הוא נכנס לעשות צרכיו, הנס הרביעי, שלא נשמטו מתוך החרב אלא עמדו להם במקומן, הנס החמישי, הגביה המלאך את המשקוף כדי שיוציאו על כתפו, הנס השישי, היה מלאך מחבל בהם ויוצא, בא וחבטן על הקרקע לפני המקום אמר לפניו רבונו של עולם על אלה יפלו כ"ד אלף מישראל, והיינו דכתיב ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה (תהלים ק"ו ל), ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל, אמר רבי אלעזר מלמד שעשה פלילות עם קונו, ביקשו מלאכי השרת לדרחפו, אמר להן הקב"ה הניחו לו שקנאי בן קנאי הוא, משיב חמה בן משיב חמה הוא.

"וַיְהִי הַמִּתִּים בַּמַּגִּפָּה אֲרַבְּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף" (כה, ט)

עשרים וארבע אלף שמתו במגיפה משבט שמעון בשיטים, היו גלגול עשרים וארבע אלף שהרגו שמעון ולוי מאנשי שבטם

וארז"ל בני אפרים שיצאו ממצרים שלשים שנה לפני הקץ והרגו אותם אנשי גת שנים עשר רבוא, ועצמותיהם נשאר שם בבקעה עד זמן יחזקאל הנביא, ואמר השי"ת שיתנבא על העצמות היבשות שיעלו ויחיו, וכן היה שנקרם עליהם בשר וגידיים וחיו ועמדו חייל גדול, ומלך אחד עשה כוס מאותם העצמות ובזמן שהתנבא יחזקאל הנביא שיחיו, אותו הכוס עף ונהיה עצם כמקודם ונתחבר לחיבורו בגוף, וסברת רבותינו י"א שחיו כמה שנים וי"א שמתו בעין הרע,

כמו הנניח מישאל ועזריה, אחרי שניצולו מהאש עוד לא נזכר שמם, ורכבו הארזי"ל אמר עשרים וארבע אלף שמתו במגיפה משבט שמעון בשימים, היו גלגול עשרים וארבע אלף שהרגו שמעון ולוי מאנשי שכם, בעבור שהיו צריכים להרוג את שכם וחמור דוקא, ובאו בגלגול שבט שמעון שיתוקנו מכיון שהיו נימולים, ולא נתקנו ובאו בגלגול עשרים וארבע אלף תלמידי ר"ע, ושכם בא בגלגול הנשיא שלומיאל בן צורישדי, ודור המבול באו בגלגול דור ההפלגה, וכן בסדום וכן במצרים עד דור המדבר כדי לתקנם. וכתבו ספרי המוסר כי המצוה שאדם זהיר ונותן נפשו עליה לקיימה בשלמות זה הסימן שבא בגלגול לתקן מצוה זו, ויצה"ר מתגבר עליו למנעו, ובאיזה איסור או לאו כל דהו שהשטן מתגבר עליו תמיד, ידע שבא לתקן זה העון והשטן לא רוצה שיתקן נשמתו ולכן מתגבר עליו לעבור על האיסור או על המצוה ההוא וכן שמואל הנביא חי נ"ב שנה, ובא בגלגול ר' אלעזר בן עזריה, ובזמן שעשו אותו נשיא היה בן ח"י שנה, ונעשה לו ח"י שורות שיער לבן כנגד ח"י שנה שנחסר לשמואל הנביא, וזהו שאמר הרי אני כבן שבעים שנה, ולא היה כי אם בן ח"י שנה, ונסיים הפסוק בדברי רשב"י זיע"א שאמר בזה"ק (בראשית דף ד) אשריו לאדם שיהיה תקיף וחזק במצות ובתורת ה' בעוה"ז כעמוד ברזל, ויבטח באחד ואל יפחד (ילקוט המוסר)

"וַיְהִי הַמֵּתִים בַּמִּגְפָּה" (כה, ט)

גם בגזירה שימותו במגיפה כ"ד אלף מישראל, היה חסד מעם השי"ת, בכך שגם אלו שהגיע זמנם למות גם ללא המגיפה, נכללו באותו מספר עליו נגזר שימותו במגיפה

בשנת תרכ"ז פשטה בארץ מגפת החולי רח"ל בכל נוראותיה, והיא קמפה מאות נערים וזקנים, מיקירי ציון וירושלים ומבחיירה, וירב המספד בירושלים, בין החולים במגפה היה רבי יוסף זונדל סלאנט, בבוקר יומו האחרון, בהיותו על ערש דווי, אמר למבקריו את אשר שמע מרבו רבי חיים מוולאז'ין: מדוע נאמר בפרשה ויהיו המתים במגפה, ולא כתב וימותו במגפה, ללמדנו, שגם בגזירה שימותו במגיפה כ"ד אלף מישראל, היה חסד מעם השי"ת, בכך שגם אלו שהגיע זמנם למות גם ללא המגיפה, נכללו באותו מספר עליו נגזר שימותו במגיפה.

על כן נאמר ויהיו המתים, היינו גם אלו שבלאו הכי היו צריכים למות בסבת זקנותם, אף הם נכללו במגפה.

וראה זה פלא, כי נתקיים בו עצמו ענין זה, וסופו שנסתלק רבי זונדל מסלנט מן העולם באותה מגיפה נוראה.

כיוצא בו, אך היפוכו של דבר, מצינו על הכתוב ועבר ה' לנגוף את מצרים וראה את הדם ולא יתן המשחית, הלא מכת בכורות היתה ע"י הקב"ה בעצמו ומה ענין המשחית לכאן, היה לו לכתוב וראה את הדם, אלא ביאר רבי גרשון בן רבי אברהם אחי הגר"א בשם אחיו רבי אליהו, כי אמנם מכת בכורות היתה ע"י הקב"ה בעצמו ומה שאמר ולא יתן המשחית היינו אף מי שהגיע זמנו למות בלאו הכי גם אותו לא יתן המשחית לבוא. רבי שלמה מוילקומיר, מגדולי תלמידי רבנו הגר"א, נסתלק מן העולם עוד בחיי רבו הגר"א, כמה שנים לאחר פטירתו נתגלה לבנו בחלום, שאלו הבן, מדוע לא הופיע אצלו בחלום עד כה.

השיב רבי שלמה, שבעונות הדור האויר אינו טהור, ועל כן הנשמה נמנעת מלעבור דרכו ולירד מטה לעולם הזה, לבל ידבק בה משהו מן האויר הלא טהור.

הוסיף הבן והקשה אם כן כיצד ומפני מה הגיע עתה, השיב רבי שלמה לבנו, כי מן השמים שלחוהו עתה בשליחות אל רבנו הגר"א בענין פירוש איזה מאמר בתורה, ומכיון ששליח הוא, הציבו לו שומרים השומרים על נשמתו לבל ידבק בה מן האויר של העולם הזה, ועתה, כיון שבא אל רבנו הגר"א, סר הוא לבקר את בנו. למחרת הזדרז בנו של רבי שלמה לקום ולנסוע אל רבנו הגר"א בוילנא וסיפר לו אודות החלום.

השיב רבנו הגר"א: ראות פני אביך לא תפלל מעתה, כי לא תוסיף עוד ראותו, ככל הנראה, הקפיד רבנו הגר"א על תלמידו על כך שגילה לבנו את ענין שליחותו.

בשנת תרע"ו, בזמן מלחמת העולם הראשונה, שהה החפץ חיים בעיר סמילאוויץ, באחד הימים בא לפניו אדם אחד, הח"ח כדרכו, נתן לו שלום ושאלו: מהיכן רבי יהודי, השיב היהודי: מעיירה קטנה הסמוכה לשדה המערכה, לא רחוק מברנוביץ.

באותה עת כבר היו הגרמנים בברנוביץ, לפיכך חזר הח"ח ושאלו: אולי שמעתם איזו ידיעה מברנוביץ, השיב היהודי, אי אפשר לשמוע כעת מאומה מן המתרחש בה, כיון שכל הרכים המובילות אליה מלאות גדודי מלחמה, וכל האויר מלא קולות נפץ מיריות כלי המשחית שונים, וכי מי יעז לעבור בדרך כה מסוכנת.

לשמע התשובה פתח החפץ חיים ואמר:

ישנם שומים התמהים, מדוע לא הגיע אף אחד מן העולם העליון כדי למסור לנו מן הנעשה שם.

התשובה לכך פשוטה: כשכל האויר מלא במוזיקים ומשחיתים, הנשמה שהצליחה לחמוק מהם ולעלות מעלה, שוב אינה רוצה לחזור ולעבור בדרך זו.

הנה העיר ברנוביץ כל כך קרובה לכאן, ובימים כתקנם שומעים מן הנעשה שם בכל יום ויום, והנה כעת אין כל אפשרות לדעת מהמתרחש שם, וכל זאת למה, על שום שהדרך אליה מלאה מוזיקים ומשחיתים ואין מי שיעז לעבור בה. והוסיף הח"ח וסיפר אודות יהודי אחד, רבי פייבוש מוולאז'ין, שלפני פטירתו הבטיח לחברו שיבוא מעולם האמת ויתגלה אליו בחלום, כדי לספר לו מכל הנעשה שם.

נפטר האיש מהעולם, עבר זמן רב, אך אין קול ואין עונה, רק כעבור זמן נתגלה אליו האיש בחלום, וכה אמר אליו: אל תתפלא שעד עתה לא באתי, הדרך מלאה במוזיקים שונים, והנשמה יראה ללכת בדרך סכנה, ואם תתמהו, הכיזד בסופו של דבר הגעתי, דעו לכם כי עליכם להודות לרבנו הגר"א מוויילנא, שכן חידוש גדול שחידש בתורה הקדושה גרם לפיהורה של הדרך, וכך יכלה הנשמה לרדת בלא שיאונה לה כל רע בדרך.

מצוה אותנו מיכה הנביא לזכור הנסים הנעשים לישראל

כתב בספר משלחן גבוה, היה זה בשנת תש"ב, בעיצומה של המלחמה העולמית הנוראה, וישיבת מיר שוכנת אותה שעה בגלות שנחאי, עת שעמד המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין, ודיבר על הצורך לזכור את הנסים הנעשים דבר יום ביומו, וכך אמר: איתא בהפטרה לפרשה זו (מיכה ו' ה') "עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב, ומה ענה אותו בלעם בן בעור, למען דעת צדקות ה'", הנה כי כן, מצוה אותנו מיכה הנביא לזכור הנסים הנעשים לישראל, אבל כיצד הוא מורה לעשות זאת, על ידי זכר מה יעץ בלק מלך מואב, מחד גיסא, ומה ענה אותו בלעם בן בעור, מאידך גיסא, כי על כן בזה האופן ניתן לממש את המטרה של למען דעת צדקות ה'.

כאן הזכיר המשגיח את זממו של היטלר ימ"ש ותוכניותיו, וקרא עליו את המקרא זממו אל תפק (תהלים קמ"ט), על זה אמרו חז"ל זו גרמניה של אדום שאלמלי הן יוצאין מחריבים את העולם, ואז עבר למנות הנסים הגלויים שארעו להם, בבריתם דרך וויילנא, ובהגיעם אל המנוחה, אף כי לא אל הנחלה, בעיר שנחאי, שם מצאו בית מדרש מתוקן ומוכן עבורם, ועוד כהנה גילויים של השגחה נפלאה.

אלא מה, התאונן רבי יחזקאל, הבעיה היא שאין בעל הנס מכיר בנסו, וכשחיים כל העת בנסים נדמה לאדם כאילו זו דרך הטבע, והוסיף, אכן זו הסיבה שביקשתי מכם עוד בזמנים שחשבנו שאין כל מוצא למצבנו שכל אחד מאתנו יכתוב זאת בספר היומן שלו, כדי שכאשר נזכה להנצל מהצרה, נזכור נכוחה את מצבנו המסוכן ההוא, ואז אז נוכל לדעת צדקות ה' ולהכיר שאין עוד מלבדו.

ביאור ההפטרה

הפטרת בלק

הקשר בין ההפטרה לפרשה

בהפטרה מסופר על חסדי ה' שעשה עם ישראל, שנתן בלב בלעם לברך את ישראל, וגם כשעזבו אותו בשמים ועבדו לבעל פעור, עם כל זאת ה' הביא אותם לגלגל לרשת את הארץ, וזה מעין הפרשה שבה מסופר על מאמצי בלק ובלעם לקלל את ישראל, ובמקום זה הוא מברך אותם, וגם מסופר על מה שעשו בשמים.

תוכן ההפטרה

הנביא אומר שלעתיד לבוא, עם ישראל יהיו כטל ומטר, דכשם שמקוים לה' שיוריד טל ומטר, כך עם ישראל יבטחו אך ורק בה' יתברך.

הם ימשלו על אומות העולם שעינו אותם, ובאותה תקופה לא יצטרכו ישראל לסוסים, מרכבות וכלי מלחמה, כי השלום ירבה בעולם. כמו כן לגודל השקט והשלוחה ישבו בערי פרוזות ועם ישראל ישובו בתשובה אמיתית, לא יהיו בהם מעוננים ומכשפים, כי כולם יעבדו את ה' בלב שלם.

וה' אומר לנביא קום והתווכח ישראל וישמעו עם אבות העולם והאמהות על מעשי בניהם. וכך תוכיח אותם: עמי מה עשיתי לך ובמה הוגעתך? ומדוע אינכם זוכרים את חסדי ה' שעשה אתכם בימי בלק ובלעם, שניסו לקלל את

ישראל, ובמקום זה יצאו מפייהם ברכות גדולות. כמו כן למרות שעבדו לבעל פעור בשטים, עם כל זאת ה' הביאם לגלגל לתת להם את הארץ.

וישראל אומרים לנביא במה נקדם את ה' לרצותו, האם נקריב לו עולות וזבחים, או האם נקריב לו אחד מבנינו. הלא בודאי שאין זה רצונו יתברך, ואם כן במה נרצה אותה והנביא עונה שאפשר לרצות את ה' ע"י עשיית משפט צדק ואהבת חסד.

מיכה פרק ה' פסוק ו' - פרק ו' פסוק ח'.

ונבואת נחמה לעתיד לבא: **וְהָיָה | שְׂאֵרֵי־יַעֲקֹב** הנשארים לעתיד מעם ישראל (רד"ק) יהיו **בְּקִרְבֵּי בְּתוּךְ (ת"י) עַמִּים רְבִים פְּטֹל'** [ב] כמו טל שבא **מֵאֵת יְהוָה** וכן **כְּרִבִיבִים** כמטר היורד **עָלַי-עֶשֶׂב** שאינו בא לעולם על ידי אדם, כך יהיו ישראל **אֲשֶׁר לֹא-יִקְוָה לְאִישׁ** לעזרה **וְלֹא יִיחַל יַצְפוּ לְבְנֵי אָדָם** אלא יבטחו רק בו יתברך (רש"י): **וְהָיָה שְׂאֵרֵי יַעֲקֹב בְּגוֹיִם** הפחותים, וכן **בְּקִרְבֵּי בְּתוּךְ עַמִּים רְבִים** החשובים שיש להם מלך (מלבי"ם), וימשלו בהם ישראל **כְּאֲרִיָּה** המושל על **בְּבַהֲמוֹת יַעַר** [ג] חיות היער, ו**כְּכַפִּיר** אריה צעיר, המושל **בְּעֵדְרֵי-צֹאן** (רד"ק) **אֲשֶׁר אִם יִרְעַב עֶבֶר וְרָמַס** דורס במקום ואוכל **וְטָרַף** נושא הטרף למעונו בשביל הלביתה והגורים (רש"י) **וְאֵין מִצִּיל כֵּן יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל בְּאוֹיְבֵיהֶם וְאֵין מִצִּיל מִיָּדָם (רד"ק):** ח בעת ההיא **תָּרַם יָדָךְ עַל-צָרֶיךָ** להתגבר עליהם [ד] **וְכָל-אֹיְבֶיךָ יִפְּרָתוּ** [ה]: ט **וְהָיָה בַיּוֹם-הַהוּא** לאחר מלחמת גוג ומגוג **נְאֻם-יְהוָה** לא יצטרכו לשום מלחמות, ולכן **וְהִכְרַתִּי**

עיונים והארות

כרביבים עלי עשב כי הרביבים הם המטר הרב והעשב גדול מהדשא כן יהיו הם הולכים וגדלים וטובו להם הולך וגדל. יקוה לאיש - ייחל לבני אדם כפל הענין במלות שונות (רד"ק). [ב] בוא וראה שכל ברכות שברך יצחק את יעקב מלמטה כנגדם ברכו הקב"ה מלמעלה, יצחק אמר ויתן לך האלקים מטל השמים, והקב"ה ברכו בטל ומטר, שנאמר והיה שארית יעקב וגו' בטל מאת ה' (ב"ר ע"ה).

דבר אחר, זהו שאמר הכתוב (משלי יט, יב) "נהם ככפיר זעף מלך וכטל על עשב רצונו", "נהם ככפיר זעף מלך" על אומות העולם, אבל על ישראל "וכטל על עשב רצונו", וכשם שהטל מביא חיים לעולם כך הקב"ה בא כטל לישראל, שנאמר "איהיה כטל לישראל" (הושע יד, ו), אפילו כשהוא כועס הוא עדיין בא עליהם כטל, שנאמר "וכטל על עשב רצונו". אמרו לו ישראל (ולקב"ה), לכך אנו יכולין לעמוד, ששאת נעשה לנו כטל, שנאמר "והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת ה'". (אגדת בראשית פרק ח, א).

[ג] כאריה בבהמות יער - פירשו המפרשים במה שכתב בוזהר הקדוש, דלעתיד לבא יהיה ה' לנבוכדנצר וסנחריב וכל צוררי ישראל ויבואו במלחמה, וישראל יהרגו כולם. וזה שכתוב "והיה שארית יעקב בגוים" באמצע הגוים הידועים שהצרו לישראל, וינקמו מהם 'כאריה בבהמות יער' (נחל שורק אות ב). [ד] תרום ידך - לא יצטרכו ללחום את צורריהם בשתי ידיים רק יד אחת יהיה די להרימה על צריך - ויש הבדל בין צר ואויב שהצר מציר בפועל ולוחם אתו, והאויב דורש רעתו ואינו מציר בפועל, ועל הצוררים שלוחמים אתך תרום ידך, והאויבים יכרתו מעצמם (מלבי"ם).

[ה] תרם ידך וכו' - נודע כי המקטרגים הנבראים מהטאות האדם. הם הם צורריו, והם תובעים נקמה ממנו בשמים, ומוה יבואו עליו

[א] והיה שארית - אותה שארית שאמר הקב"ה לאליהו והשארתי בישראל שבעת אלפים, והם אותם שהופרשו בימי גזעון, בשעה שאמר אם ישך מושיע בידי את ישראל כאשר דברת, הנה אנכי מציג. אמר לו הקב"ה אני כתבתי אהיה כטל לישראל, ואתה אמרת על כל הארץ חורב, אני איני עושה, מנין, שאין כתיב ויעש אלקים כן, אלא ויהי כן, מעצמו היה... אמר לו הקב"ה רב העם אשר אתך, הורד אותם אל המים ואתם שכרעו על ברכיהם לשתות רוצים ולא רוצים היו משתהווים לעו"א, אמר לו הקב"ה בשלש מאות איש המלקקים אושיע את ישראל, ועליהם הוא אומר והשארתי בישראל, ועליהם הוא אומר והיה שארית יעקב וגו' כטל מאת ה', שהטל סימן לתחיית המתים שנאמר יחיו מתוך.

דבר אחר והיה שארית יעקב, א"ר פנחס בר המא, אמרו ישראל כטל אתה עושה אותנו, אמר להם כשאתם עושים רצונו של מקום כשם שהטל אין בריה שולמת בו, כך אתם אין בריה שולמת בכם. אתה מוצא בשעה שאמר אליהו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי, ולא שמע לו הקב"ה בטל, אלא הטל היה יורד, וכן הוא אומר לאליהו לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה, ואתנה טל ומטר אין כתיב כאן, להודיעך שאין שליט בטל, לכך אמר והיה שארית יעקב... כטל (תנחומא).

והיה שארית - אותם שישארו אחר שיצרפו כמו שאמרו וצרפתים כצרוף הכסף וגו'. בקרב עמים רבים - שיאסרו על ירושלם עם גוג ומנוג ויהיו ישראל ביניהם כטל מאת ה' כי הטל בא מאת ה' מן השמים והמקוה לו לא יקוה לאיש שיביאנו לו אלא לה' יקווה כי הוא הממטיר והמביא לארץ הטל והמטר כן ישראל בישועה היא לא יקוה אלא לאל יתברך כי הוא המושיעם ואין זולתו מושיע כי הם יהיו עם מעט והעמים הנאספים עליהם יהיו רבים ומי יוכל להושיעם בלתו ותרד ישועתו להם כאשר ירד הטל על האדמה ואמר אחר כן

סוּסִיךָ מִקֶּרְבְּךָ כי אין צורך בהם (מלבי"ם) **וְהֶאֱבַדְתִּי מִרְכַּבְתֶּיךָ** וכן בימינו, לא יצטרכו את טנק מרכבה ומטוסי הקרב ואת פצצת האטום: **וְהֶכַרְתִּי עָרֵי אֲרֻצְךָ** המוקפות חומה כי יהיה שלום בארץ **וְהֶרְסֵתִי כָל-מִבְצָרֶיךָ** לא תצטרך לערי מבצר (רד"ק) ומקלטים וכיפת ברזל: **יֵא בְרֵאוֹתֶיךָ הַשְּׂגַחְתִּי בְךָ** **וְהֶכַרְתִּי כְשָׁפִים מִיָּדְךָ** [מקרבך (רד"ק)] כי לא תצטרך להם לדעת עתידות ולפעול בהם אילו פעולות (מ"ד) **וְמַעֲוֹנָנִים** המסתכלים בעננים לדעת עתידות (אב"ט) וי"ט אחיות עיניים, וי"ט מחשב העונות ושעות בשעה זו יקרה כך, היום יפה לצאת וכו' (רד"ק) **לֹא יִהְיוּ-לָךְ**: יב **וְהֶכַרְתִּי פְּסִילֶיךָ** עץ ואבן (אב"ט) **וּמַצְבּוֹתֶיךָ מִקֶּרְבְּךָ** [1] ואז תכיר שאין אלוה מבלעדי **וְלֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה עוֹד לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ** לפסילים (מ"ד): יג **וְנָתַשְׁתִּי אֶעֱקוֹר (מ"ז) אֶת עֵצֵי אֲשִׁירֶיךָ מִקֶּרְבְּךָ** כי תשובו בתשובה **וְהִשְׁמַדְתִּי עָרֶיךָ** שעבדו בם ע"ז (מלבי"ם) וי"ט אשמיד את שונאך (מ"ד): יד **וְעָשִׂיתִי בְּאֶף כַּעַס בְּגִלּוֹי וּבְחֶמְהָ כַּעַס בְּלֵב (מלבי"ם) נָקַם אֶת-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עוֹד לֹא שָׁמְעוּ נְקֻמָּה גְדוּלָּה כְּזוֹ (מ"ד) וי"ט שלא שמעו - שלא רצו לקבל את התורה (רד"ק ע"פ ת"י) [1]: א** הנביא אומר ומוכיח לישראל: **שָׁמְעוּ-נָא אֶת אֲשֶׁר-יְהוָה אָמַר קוֹם הַנְּבִיא רִיב** התווכח עם ישראל שישמעו **אֶת-הַהָרִים** שהם האבות אברהם יצחק ויעקב, **וְתִשְׁמַעְנָה הַגְּבָעוֹת** האמהות שהן רבקה רחל ולאה [הגבעות קטנות מההרים והם סביב ההרים (מלבי"ם)] **קוֹלְךָ** מה שגמלו בניהם לאל יתברך שמו (רש"י, רד"ק): ב **שָׁמְעוּ** האזינו (אב"ט) **הָרִים אֶת-רִיב יְהוָה** את הויכוח של ה' יתברך (מ"ד) **וְהֵאֲתַנְּנִים** ההרים החזקים (רד"ק) **מִמֶּדֶי אֲרֻץ** שהיו יסוד הארץ במעשה בראשית **כִּי רִיב לְיְהוָה עִם-עַמּוֹ** על שחטאו כנגדו **וְעַם-יִשְׂרָאֵל יִתְנַפֵּחַ** להראות שהוא צדיק בריבו (מלבי"ם): ג **עַמִּי** תן לבך להבין **מָה רֹב טוֹב עָשִׂיתִי לָךְ** [3] **וּמָה**

עיונים והארות

אלהים אחרים עץ ואבן וטעם הדבר כי אנחנו מוכנעים ומושפלים תחת ע' שרים בגלותינו בד' רוחות השמים. והנה כשישראל חוטאים נכרא מלאך המשחית וגורמים אנחנו שיצליחו האומות ויגברו עלינו והם יושבים בשלותם מקטרים לצבא השמים וזהו נחשב לנו כאלו אנחנו עושים זאת כי עונותינו הטו כל אלה הצלחת האומות ואנו משועבדים ועובדים אותם וזהו ועבדתם שם אלהים אחרים כי אנחנו גורמים להם הצלחה. ולעתיד יבער ה' פלחי מעוותא ויפלו לפניו חללים וזהו ולא תשתחוה עוד למעשה ידיך ר"ל אל שר האומות ופסיליהם המשביעים שמות הטומאה כי גברו כאשר אנחנו חטאנו ונחשב כאלו זה מעשה ידינו את כל אלה יכרית ה' כי לכולם תהיה שפה אחת לקרוא בשם ה' (אהבת יהונתן).

[1] ובמדרש. זהו שאמר הכתוב (דברים לג, ב) [ה' מסיני בא', היה ראוי לומר לסיני בא' ולמה אמר 'מסיני'? אמר רבי שמעון בן יוחאי מסיני (הקב"ה) הוא בא לדין את אומות העולם ששמעו את התורה ולא קיבלו אותה שנאמר 'ועשית ב'אף ובחמה נקם את הגוים אשר לא שמעו'. (מדרש תנאים לדברים).

[2] א"ר אחא ענה בי וקבל שכר ואל תענה ברעך עד שקר ותקבל דין והשבון. א"ר שמואל בר רב נחמן בשלשה מקומות בא הקב"ה להתוכח עם ישראל, ועובדי אלילים שמחים ואומרים היאך יכולים להתוכח עם בוראם, עכשו הוא מכלה אותם, כיון שראה הקב"ה שהיו שמחים הפכם להם לטובה, בשעה שאמר לכו נא ונוכחה שמחו ואמרו עכשו הוא מכלה אותם, כיון שראה הקב"ה שהיו שמחים הפכם להם לטובה, שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים, כששמעו עובדי אלילים כך תמהו, ואמרו זו תשובה וזו תוכחה, לא

כל הצרות וכל האויבים למטה. וכשישוב תשובה שלימה לכלא הפשע ולהתם החטאת, הן הן המזיקין שנבראו מעונותינו, או ימצא מנוח מהאומות המתגרים בו למטה. וזהו שאמר 'תרם ירך על צריך', הם צוררים אשר נבראו מעונותיך, ואז 'כל איביך' הגופניים 'יכרתו'. (החיד"א).

ר' ישמעאל אומר המש אצבעות של יד ימינו של הקב"ה כולן לשם גאולה, אצבע קטנה בה הראה לנח לעשות התבה, שנאמר וזה אשר תעשה אותה, אצבע שניה לקטנה, בה הכה את המצריים, שנאמר אצבע אלקים היא, שלישית לקטנה בה כתב את הלוחות, שנאמר כתובים באצבע אלקים, רביעית לקטנה, בה הראה למשה, שנאמר זה יתנו כל העובר על הפקודים, בהן וכל היד בה עתיד הקב"ה להשמיד את בני עשו שהם צריו ולהכרית את בני ישמעאל שהם אויביו, שנאמר תרום ירך על צריך וכל אויביך יכרתו (פרקי דר"א).

[1] והכרתי פסיליך ומצבותיך מקרבך - יובן עפ"י מ"ד בגמרא כל הכועס כאלו עובד עכו"ם. והטעם הוא דהכעס הוא מחמת המרה המתפשטת בכל הגוף וידוע מה שכתב הרמב"ם וסיעתו אם האדם עובד ה' בעבור חמדת הממון וכהנה סיבה אחרת לא תכון לו עבודתו ולא נחשב לו כעובד ה' רק כאלו עובד הממון אשר אם יבצר ממנו אפשר שלא יעבוד. וז"ש והכרתי פסיליך מקרבך דייקא הישוכן בקרבך ובתוכך כמו הכעס או חמדת הממון ונחשב לו כאלו עובד לפסל כמ"ש הכתוב פן יפתה לבבכם וכו' ועבדתם שם וכו' קאי על פתיית הלב לחמדת הממון וק"ל.

ולא תשתחוה עוד למעשה ידיך - יובן במה שאמר הכתוב ועבדתם שם אלהים אחרים פ"ה התרגום ותפליחין תמן לפלחי מעוותא וכ"כ הרמב"ם שם כי בעו"ה בגלות המר הזה נתקיים בנו ועבדתם שם

הדבר אשר **הִלְאֵתִיךָ** [0] [הוגעתך (מ"ד) ועייפתי (ע"פ אונקלוס דברים יט, יח) אותך] בעבודתי **עֲנֵה** הָעֵד **בִּי** [י] (רש"י): ד תראה ותבונן כמה טובות עשיתי עמך **בִּי הֵעֵלְתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** שהיית שם בעבודת פרך (רד"ק) **וּמִבַּיִת עֲבָדִים פְּדִיתִיךָ** לפני הזמן **וְאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת-מֹשֶׁה אֶהְרֹן וּמָרְיָם** [יא] שהייתם ניוונים בזכותם והורו אתכם את הדרך הטובה (מלבי"ם): **ה עָמִי זָכַר-נָא** החסד שעשה ה' עם ישראל, **מִה-יַעֲזֹב בְּלַעַם אֶל בְּלֶקְ מֶלֶךְ מוֹאָב** ששכר את בלעם לבא לקללך כדי להשמיד הכל (אב"ט) **וּמִה-עֲנֵה אֶתוֹ בְּלַעַם בֶּן-בְּעֹזַר** מה אזעום לא זעם ה' על ישראל **מִן-הַשָּׁמַיִם** שחטאתם שם, ובכ"ז לא מנעתי טובתי ועזרתי לכם (רש"י) **עַד-הַגְּלִגְלִי** אשר שם עברתם את הירדן ביבשה (רד"ק), וכבשתי לפניכם את הארץ (רש"י), הכל זכור **לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת יְהוָה** [יב] שעשה עמכם ותטיבו מעשיכם (רד"ק): **וְיִשְׂרָאֵל אֹמְרִים לְנְבִיא: בַּמָּה אֶקְדָּם יְהוָה** איזה דורון ניתן לה' שירצה בו (רד"ק) **אֲבָף** ובמה אהיה כפוף (רש"י) ונכנע **לְאֱלֹהֵי מְרוֹם** לבקש סליחה (מלבי"ם) **הָאֶקְדָּמֶנּוּ בְּעוֹלוֹת בְּעֲנָלִים בְּנֵי שָׁנָה** [יג] האם יש בזה תועלת שאביא לפניך העולות והעגלים הטובים והנבחרים (מ"ד): **ז הִירְצָה**

עיונים והארות

עשה אלא למתפננא עם בנוהי. בשניה כשאמר להם שמעו הרים את ריב ה' שמחו עובדי אלילים, ואמרו עכשו הוא מכלה אותם, כיון שראה הקב"ה כן הפכם להם לטובה, שנאמר זכר נא מה יע"ץ... במה אקדם ה', תמהו עובדי אלילים ואמרו זו תשובה וזו תוכחה, לא אתא אלא למתפננא עם בנוהי (ב"ר).
 ענה בי - הקב"ה מתוך חביבותו לישראל קורא להם עמי, מה עשיתי לך, כלומר למה עשיתי אותך. אלא בשביל שתלכו לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ותעידו בי שאני אחד. כמו שנאמר "ה' אחד". וזהו שכתוב "ענה בי" תעידו שאני אחד, ותיחדוני עליכם (זוהר חדש דף מ"ח).
 [0] אמר רבי ברכיה משל למלך ששלח פרוודגמא (שטר של חוקים) שלו למדינה, מה עשו בני המדינה נטלו אותה ופרעו ראשיהם וקראו אותה בפתח וביראה ברתת ובויע, אמר הקב"ה הדא קריאת שמע פרוודגמא שלי הוא, לא הטרחתי עליכם ולא אמרתי לכם שתהיו קורין אותה לא עומדים על רגליכם ולא פורעים את ראשיכם, אלא בשבתך בביתך ובלכתך בדרך.
 דבר אחר ומה הלאיתך, א"ר יהודה ברבי סימון עשר בהמות מסרתי לך, שלש ברשותך ושבע שלא ברשותך, אלו שברשותך שור שה כשבים ושה עזים, ואלו שלא ברשותך, איל וצבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר, ולא הטרחתי עליכם ולא אמרתי לכם לעלות בהרים ולהתיגע בשדות להביא לפני קרבן מאלו, אלא מאלו הגדלות על אבוסך, שנאמר שור או כשב או עז (ילק"ש).
 [1] ידוע הדבר, שכל דבר שהאדם לא מבין את התכלית והטובה היוצאת מעשיית הדבר, הרי הוא מתעצל לעשות את הדבר והוא כבד עליו. ואם יבין האדם שכל מעשי המצוות הם לטובת האדם, אז יערב לו לעשות ולקיים את כל דברי התורה. והענין יובן על פי משל: אדם אחד גזר על עבדו שימנה כסף כל הלילה ולא יתן שינה לעניו, אם העבד יחשוב שזה רק למטבת בעה"ב אז יכבד עליו לישוב כל הלילה ולא לתת שינה לעניו אבל אם האדון עשה כמה פעמים טובות לעבד בלי שום גמול, צריך ליפול ספק בלב העבד, אולי גם עתה שגזר עלי שלא אישן כל הלילה, גם זה יהיה לטובתי, שבודאי הוא יתן לי את הכסף, ואז יערב לו עבודתו.
 וזהו שאומר הכתוב: "עמי מה עשיתי לך" - כמה טובות עשיתי לך, ואם כן "ומה הלאיתך" - למה תעשה את כל המצוות ברפיון, והרי

צריך לכל הפחות שיפול לו ספק בלבו שהכל לטובתו (מסגרת השער).
 [יא] אמר הקב"ה בוא וראה מה ביני לבין בשר ודם, מלך בשר ודם משלח שלוחים למדינה בני המדינה מספיקין להם מזון, אבל אני לא עשיתי כן, אלא שלחתי לפניך גואלים שלשה, ולא הייתם זקוקים לזון אותם, אלא הם היו זנים אתכם, המן בזכות משה, ענני כבוד בזכות אהרן, הבאר בזכות מרים (ילק"ש).
 [יב] מאי דכתיב למען דעת צדקות ה', א"ר אליעזר אמר הקב"ה לישראל עמי, דעו כמה צדקות עשיתי לכם שלא כעסתי עליכם בימי בלעם הרשע, שאילו כעסתי עליכם בימי בלעם הרשע לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, והיינו דקאמר בלעם מה אקוב לא קבה א"ל, מלמד שאותו היום לא זעם ה' (ברכות ז).
 עצתו של בלק היתה לא להילחם עם ישראל בפרהסיא - בגלוי. ירא היה בלק שמא יתקדש שם שמים כמה שיעשה הקב"ה נסים גלויים לישראל כמו בשעת צאתם ממצרים, לכן השכיל ויעץ שבלעם יקלם בצנעא - בסתר, ואפילו לא יחולו קלותיו, בכל אופן שם שמים לא יתקדש.
 רצון ההשגחה העליונה היתה אחרת, מן השמים לא נתנו לאותו רשע להפק זממו. "ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השיטים עד הגלגל" - אמרו חז"ל ב"ילקוט שמעוני" (בלק, אות תשס"ו) "קולו של בלעם הלך ששים מיל" - "מן השיטים עד הגלגל".
 כל כך למה? - "למען דעת צדקות ה'" - שכולם יכירו וידעו חיבתן של ישראל לפני השי"ת לא בצניעא ולא בסתר כי אם בגלוי ובפרהסיא. (סידורו של שבת, ח"ב דרוש ו' פ"א).
 [יג] ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי, אף על פי שהדברים אמורים במישע מלך מואב, אבל אינו מדבר אלא ביצחק, הירצה ה' באלפי אילים (ב"ר). בלעם הרשע היה סניגורן של עובדי אלילים, ועל עובדי אלילים הוא אומר הירצה ה' באלפי אילים רוצה הוא מה שאתם מקריבין לו, לוג שמן אנו מקריבין לו, רכבי רבבות נחלי שמן, מה הקריב אברהם לפניו איל אחד, שנאמר וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר, אם רוצה אנו מקריבים לו אלפי אילים, ומה הקריב אברהם לו בנו, אני מקריב לו בני ובתי, שנאמר האתן בכורי פשעי זה בנו הבכור, פרי בטני הטאת נפשי זו בתו, כך אמר לו הקב"ה לבלעם הרשע, מה אתה עושה, אמר לפניו את שבעת

עשה אלא למתפננא עם בנוהי. בשניה כשאמר להם שמעו הרים את ריב ה' שמחו עובדי אלילים, ואמרו עכשו הוא מכלה אותם, כיון שראה הקב"ה כן הפכם להם לטובה, שנאמר זכר נא מה יע"ץ... במה אקדם ה', תמהו עובדי אלילים ואמרו זו תשובה וזו תוכחה, לא אתא אלא למתפננא עם בנוהי (ב"ר).
 ענה בי - הקב"ה מתוך חביבותו לישראל קורא להם עמי, מה עשיתי לך, כלומר למה עשיתי אותך. אלא בשביל שתלכו לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ותעידו בי שאני אחד. כמו שנאמר "ה' אחד". וזהו שכתוב "ענה בי" תעידו שאני אחד, ותיחדוני עליכם (זוהר חדש דף מ"ח).
 [0] אמר רבי ברכיה משל למלך ששלח פרוודגמא (שטר של חוקים) שלו למדינה, מה עשו בני המדינה נטלו אותה ופרעו ראשיהם וקראו אותה בפתח וביראה ברתת ובויע, אמר הקב"ה הדא קריאת שמע פרוודגמא שלי הוא, לא הטרחתי עליכם ולא אמרתי לכם שתהיו קורין אותה לא עומדים על רגליכם ולא פורעים את ראשיכם, אלא בשבתך בביתך ובלכתך בדרך.
 דבר אחר ומה הלאיתך, א"ר יהודה ברבי סימון עשר בהמות מסרתי לך, שלש ברשותך ושבע שלא ברשותך, אלו שברשותך שור שה כשבים ושה עזים, ואלו שלא ברשותך, איל וצבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר, ולא הטרחתי עליכם ולא אמרתי לכם לעלות בהרים ולהתיגע בשדות להביא לפני קרבן מאלו, אלא מאלו הגדלות על אבוסך, שנאמר שור או כשב או עז (ילק"ש).
 [1] ידוע הדבר, שכל דבר שהאדם לא מבין את התכלית והטובה היוצאת מעשיית הדבר, הרי הוא מתעצל לעשות את הדבר והוא כבד עליו. ואם יבין האדם שכל מעשי המצוות הם לטובת האדם, אז יערב לו לעשות ולקיים את כל דברי התורה. והענין יובן על פי משל: אדם אחד גזר על עבדו שימנה כסף כל הלילה ולא יתן שינה לעניו, אם העבד יחשוב שזה רק למטבת בעה"ב אז יכבד עליו לישוב כל הלילה ולא לתת שינה לעניו אבל אם האדון עשה כמה פעמים טובות לעבד בלי שום גמול, צריך ליפול ספק בלב העבד, אולי גם עתה שגזר עלי שלא אישן כל הלילה, גם זה יהיה לטובתי, שבודאי הוא יתן לי את הכסף, ואז יערב לו עבודתו.
 וזהו שאומר הכתוב: "עמי מה עשיתי לך" - כמה טובות עשיתי לך, ואם כן "ומה הלאיתך" - למה תעשה את כל המצוות ברפיון, והרי

יְהוָה וכי ירצה ה' **בְּאַלְפֵי אֵילִים** לקרבנות **בְּרִבְבוֹת נְחֹלֵי-שָׁמֶן** לצקת על המנחות **הָאֵתָן בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי** האם אקריב לפניו בני הבכור על שמוחל הקב"ה פשעי **פְּרִי בְּטָנֵי חַטָּאת נִפְשֵׁי** והאם אקריב לפניו אחד מבני על שכיפר הקב"ה חטאתי (מ"ד): חומשיב הנביא במה הי"ת מתרצה: כי כבר **הַגִּיד** הקב"ה לְךָ בן **אָדָם מֵה-טוֹב** לעשות (רש"י) **וּמֵה-יְהוָה דוֹרֵשׁ מִמֶּךָ** כי אין הפצו בעולות **כִּי אִם-עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט** (רד"ק) כל מצוות שבין אדם לחברו כמו נזקי ממון [וגם איסור עריות בכלל] **וְאַהֲבַת חֵסֶד** גמילות חסדים **וְהִצַּנֵּעַ לֵבָת עִם-אֱלֹהֶיךָ** [יד] ליחד האל יתברך ואהבתו בכל לבבו ובכל נפשו [ואמר והצנע כי הדבר מסור ללב]:

שאלות ברש"י על הפרשה

- א. וירא בלק בן צפור - מה ראה?
..... תשובה.....
- ב. ויאמר מואב אל זקני מדין - והלא שונאים היו זה לזה?
..... תשובה.....
- ג. ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא - הסבר.
..... תשובה.....
- ד. מפני מה השרה הקב"ה שכירתו על עובד כוכבים רשע כמו בלעם?
..... תשובה.....
- ה. הנה כסה את עין הארץ - מי זה עין הארץ?
..... תשובה.....
- ו. מאין לומדים שהשנאה מקלקלת את השורה?
..... תשובה.....
- ז. ויתיצב מלאך ה' - למה כתוב שם הויה ולא אדנות?
..... תשובה.....
- ח. מאין לומדים שאדם חשוב היוצא לדרך יוליך עמו שני אנשים לשמשו?
..... תשובה.....
- ט. מלאך ה' נצב בדרך וחרבו שלופה בידו - למה בחרב?
..... תשובה.....
- י. לו יש חרב בידו - גנות גדולה היה לו - מדוע?
..... תשובה.....
- יא. את שבעת המזבחות - מדוע בנה שבעה? פרט:
..... תשובה.....
- יב. הסבר: כי מראש צורים אראנו.
..... תשובה.....
- יג. ושרי מואב איתו - ולמעלה כתוב: וכל שרי מואב איתו - הסבר את ההבדל.
..... תשובה.....
- יד. הסבר: וירא את ישראל שוכן לשבטיו.
..... תשובה.....
- טו. הסבר: כאהלים נטע ה'.
..... תשובה.....

עיניים והארות

גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים, צדקה לחיים, גמילות חסדים בין לחיים בין למתים (סוכה מ"ט).
דרש ר' שמלאי תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסני, שס"ה כנגד ימות החמה, ורמ"ח כנגד אברים של אדם. בא דוד והעמידן על י"א, כתיב מי יגור באהלך וגו'... בא ישעיהו והעמידן על שש, שנאמר הולך צדקות זה אברהם... בא מיכה והעמידן על שלש, שנאמר הניד לך אדם מה טוב וגו', עשות משפט זה הדין, ואהבת חסד זו גמילות חסדים, והצנע לבת בהוצאת המת ובהכנסת כלה. וחזר ישעיהו והעמידן על שתיים, שנאמר כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה וגו', בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר וצדיק באמונתו יחיה [מכות כג].

המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח, אמר לו הירצה ה' באלפי אילים, אמר לו האתן בכורי פשעי, אמר לו רשע, אם הייתי מבקש קרבן הייתי אומר למיכאל ולגבריאל והיו מקריבין לפני, שנאמר כי מי בשחק יערוך לה' ידמה לה' בבני אלים, בבני אברהם יצחק ויעקב שהם אילי העולם ואין אני מקבל קרבנות אלא מישראל (תנחומא).
[יד] אמר רבי אלעזר עשות משפט זה הדין, ואהבת חסד זה גמילות חסדים, והצנע לבת זה הוצאת המת והכנסת כלה. והלא דברים קל וחומר, ומה דברים שאין דרכם לעשותם בצנעא אמרה תורה והצנע לבת, דברים שדרכם לעשותם בצנעה על אחת כמה וכמה. שנו רבותינו בשלשה דברים גדול גמילות חסדים יותר מן הצדקה, צדקה בממונו גמילות חסדים בין בגופו בין בממונו, צדקה לעניים

מ"ז. וירא פינחס בן אלעזר – מה ראה?

תשובה.....

שאלות מספר בן איש חי שנה א'

א. איך ישלים האדם מאה ברכות בשבת וביום טוב? ואיך ישלים ביום התענית?

תשובה.....

ב. באיזה עוצמת קול צריך לברך הברכות? ובמה צריך להזהר? ומה הדין אם דלג מלה?

תשובה.....

ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין זה?

תשובה.....

ג. כמה זמן מותר הכי הרבה לשהות בין ברכה לאכילה או שתיה? והיכן זה רמוז?

תשובה.....

ד. מה הדין אם בירך על פרי מתוך קערת הפירות ונפל הפרי ונמאס? מתי לא צריך לברך שוב על הפרי האחר ומתי צריך? ובכל זאת מה מציע הרב כדי שלא יברך שוב על אותו סוג של פרי?

תשובה.....

ה. מה הדין אם ברך על פרי אחד וראה פרי אחר יפה ממנו, האם יוכל להתליפו?

תשובה.....

ו. אם אחר שאכל ממה שלפניו הביאו לו פרי אחר שברכתו שווה לזה שאכל אך השני הוא חשוב וחביב עליו יותר? מה החילוק בין אוכל משלו או שהוא אורח ואוכל מבעל הבית?

תשובה.....

ז. מה הדין אם ברך על מנת לברך עץ והוא של אדמה ולפני סיום הברכה נזכר ואמר האדמה – האם יצא? ומה דעת הרמב"ם וכיצד יעשה לצאת ידי חובתו לפי הרמב"ם?

תשובה.....

ח. מה הדין אם ברך בורא פרי האדמה על פרי שברכתו עץ?

תשובה.....